

15.061 10

TÜRKİYE' DE İHRACATI TEŞVİK
TEDBİRLERİNİN EKONOMİK ETKİNLİĞİ

Ahmet Serdar SOYSAL

Yüksek Lisans Tezi
Eskişehir 1998

Ahi Evran Üniversitesi
Merkez Kütüphane

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ/

TÜRKİYE' DE İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİNİN
EKONOMİK ETKİNLİĞİ

Ahmet Serdar SOYSAL

İktisat (Para ve Banka) Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışmanı : Prof.Dr. S.Rıdvan KARLUK

Eskişehir - 1998

ÖZET

Bir ülkede ihracatı o ülkenin genel ekonomik yapısından soyutlamak mümkün değildir. Her ülkede olduğu gibi Türkiye' de de ihracat gelirleri, ekonomik kalkınma ile birlikte hızla artan ithalat giderlerini karşılamada en sağlıklı yoldur. İhracatı artırmak için teşvik tedbirlerinin uygulanması gereklidir.

Bu bağlamda Türkiye' de ihracatı teşvik politikalarının genel çerçevesi ve uygulamaları ele alınarak etkinlikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

It is not possible to abstract the export of a country from the general economic structure of that country. As being in every country, incomes of export are the most appropriate way in paying for the expenditures of imports rapidly increasing together with economic development in Turkiye as well. It is necessary to increase the expots by applping the incitement precautions.

For this reason, by considering the applications and the general perspective of policies of incitement of export in Turkiye, their effectivenesses have been studied.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE' DE 1980 YILINA KADAR UYGULANAN İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİ VE ETKİNLİĞİ

1. İhracatta Vergi İadesi	13
1.1. Türkiye' de İhracatta Vergi İadesi Anlayışı	13
1.2. 261 Sayılı Kanun ve İhracatta Vergi İadesi	13
1.3. 933 Sayılı Kanun ve İhracatta Vergi İadesi	14
2. İhracatta Finansman Kolaylıkları	18
2.1. Vergi Resim ve Harç İstisnası	18
2.2. Selektif Kredi Uygulaması	19
2.3. İhracat Geliştirme ve Teşvik Fonu	21
2.4. İhracatta Reeskont Kolaylığı	22
2.5. Merkez Bankası' nın ihracat Bedellerine İlişkin Kambiyo Çeklerini Satın Alma İşlemi	22
3. Sanayici İhracatçılara Proje Bazında Döviz Tahsisi	23
4. Kredili İhracat	24
5. İmalatçı İhracatçılara Sağlanan Transfer Kolaylıkları	26
6. Kur Garantisi	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE' DE 24 OCAK 1980 SONRASI UYGULANAN İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİ VE ETKİNLİĞİ

1. 24 Ocak Ekonomik İstikrar Tedbirleri	28
2. İhracatta Vergi Teşvikleri	28
2.1. İhracatta Vergi İadesi	28
2.2. Vergi Resim ve Harç İstisnası	53
2.3. Kurumlar Vergisi İstisnası	54
2.4. İhraç Ürünleri Girdilerine Gümrük Vergisi ve Fon Muafiyeti	55
2.5. Geçici Kabul Rejimi ile Yapılacak İthalatta Gümrük Muafiyeti ve Teminatların İadesi	55
2.6. Vergi Teşviklerinin Genel Değerlendirmesi	56

3.Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu	57
4.Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu Uygulaması	59
5.Taşıma Teşvikleri	60
6.Konut Fonu Muafiyeti	61
7.İhracat Karşılığı Dövizlerden Mahsup	61
8.Enerji Teşvikleri	62
9.Krediler	62
9.1.Eximbank Kredileri	64
9.1.1.Kısa Vadeli İhracat Kredileri	65
9.1.1.1.Bankalar Aracılığı İle Kullanılan Krediler.....	65
9.1.1.2.Doğrudan Kullanılan Krediler.....	66
9.1.2.Orta ve Uzun Vadeli Krediler	66
9.1.3.Garanti Programları.....	66
9.1.4.Sigorta Programları.....	68
9.1.4.1.Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası.....	68
9.1.4.2.Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası.....	69
9.2.Kredilerin Etkinliği	71
10.GATT ve AB Sonrası İhracat Teşvikleri	80
10.1.GATT ve Uruguay Round	80
10.1.1.Uruguay Round' un Genel Değerlendirmesi.....	80
10.1.2.GATT' in Amacı, İlkeleri ve Kuralları.....	81
10.1.2.1.GATT' in Amacı.....	81
10.1.2.2.GATT' in İlkeleri.....	81
10.1.2.2.1.Yerli Endüstrinin Tarifelerle Korunması.....	81
10.1.2.2.2.Tarife Taahhütleri.....	81
10.1.2.2.3.En Çok Kayrılan Ülke Kaydı.....	82
10.1.2.2.4.Ulusal Muamele İlkesi.....	82
10.1.2.3.GATT' in Kuralları.....	82
10.1.2.3.1.Devlet Yardımları Verilmesi.....	82
10.1.2.3.2.Sanayicilerin Talebi Üzerine Hükümetlerin Alabilecekleri Önlemler.....	83
10.1.2.3.3.Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri	85
10.1.3.Uruguay Round' dan Kaynaklanan Faydalar	85
10.1.3.1.Taahhütlerin Bağlayıcılığı	85
10.1.3.2.Sevk Öncesinde Gözetim Hizmetlerinin Kullanımı.....	86
10.1.3.3.İhracatla İlgili Kurallar	86
10.1.3.4.Anti-damping ve Telafi Edici Eylemler.....	87
10.1.4.GATT' in Sonucu.....	87
10.2.GATT ve AB İle Gümrük Birliği' nin İhracatı Teşvik Politikalarına Etkileri	88
10.2.1.İhracatı Teşvik Politikalarındaki Değişiklikler	89
10.2.1.1.Araştırma Geliştirme (AR - GE) Yardımı.....	89

10.2.1.2.Çevre Faaliyetlerini Destekleme Yardımı.....	90
10.2.1.3.Yurt Dışındaki Fuarlara Katılımı Destekleme Yardımı	90
10.2.1.4.Ülke İçinde Düzenlenen Uluslararası İhtisas Fuarlarına Katılımı Destekleme Yardımı.....	90
10.2.1.5.İhracat Yapan Firmaların Pazar Araştırmalarını Destekleme Yardımı	91
10.2.1.6.Yurt Dışı Ofis Kurma Mağaza Açma ve Tanıtım Faaliyetlerini Destekleme Yardımı.....	91
10.2.1.7.Eğitim Desteği.....	91
10.2.1.8.Tarım Desteği.....	91
10.2.2.İhracatı Teşvik Politikalarındaki Diğer Değişiklikler	91
10.2.3.İhracat Teşviklerinin Uluslararası Anlaşmalara Uyumu.....	92
11.İhracat Teşviklerinin Genel Değerlendirmesi.....	94
12.İhracatın Geliştirilmesi İçin Öneriler	99
12.1.Kısa Vadeli Öneriler	99
12.1.1.Gerçekçi Kur Politikası	99
12.1.2.Enerji Fiyatlarının Düşürülmesi.....	100
12.1.3.Hammadde ve Aramalı Fiyatlarının Düşürülmesi	100
12.1.4.Kredi ve Finansman Kolaylıkları.....	101
12.2.Orta ve Uzun Vadeli Öneriler	101
12.2.1.Yurt Dışı Pazarlama ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi.....	101
12.2.2.Nakliye Hizmetleri.....	102
12.2.3.Ekonomik İstikrar.....	102
12.2.4.Devlet Kontrolü ve Oto Kontrol.....	102
12.2.5.Bürokrasi.....	103
12.2.6.Eğitim.....	103
SONUÇ	104
KAYNAKÇA	107

TABLÖLAR

Tablo	Sayfa	Konusu
1	17	1964 - 1980 İhracatta Vergi İadesi Tutarları
2	30	1964 - 1989 İhracatta Vergi İadesi Tutarları
3	35 - 37	1980 - 1989 İhracatta Vergi İadesi Tutarlarının Sektörel Dağılımı
4	58	KKDF' na Yatırılan Tutarlar ve Yapılan Devirleri
5	65	Sevk Öncesi İhracat Kredileri
6	67	Türk Eximbank Ülke Kredi ve Garanti Programları
7	68	Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan Sevkiyat Tutarı
8	69	Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan Sevkiyatın Sektörel Dağılımı
9	69	Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan Sevkiyatın Ülke Gruplarına Dağılımı
10	70	Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan İşlem Tutarı
11	71 - 72	İhracat Kredileri İle Sağlanan Sübvansiyonlar
12	74	1980 - 1990 Yılları İhracat Kredileri
13	95 - 96	Dış Ticaret Göstergeleri

GRAFİKLER

Grafik	Sayfa	Konusu
1	34	1964 - 1979 Yılları İhracat ve Vergi İade Tutarları
2	34	1980 - 1989 Yılları İhracat ve Vergi İade Tutarları
3	79	1980 - 1990 Yılları İhracat ve Merkez Bankası Kredileri Tutarları
4	79	1980 -1990 Yılları İhracat ve Ticari Banka Kredileri Tutarları

GİRİŞ

Gelişme yolunda olan ülkeler, kalkınmaları için hammaddeye dayalı ihracatlarını sanayi ürünleri lehine değiştirmelidirler. Söz konusu hammaddelerin bedelleri ise döviz olarak ödenir. Döviz gelirlerinin en önemli kaynağı ise ihracattır. Bugün bütün dünya ülkeleri ihracatlarını artırmak ve geliştirmek için büyük çabalar sarfetmektedirler. Ülkeler arasında farklılık arz eden gelişmeler, teknikler, değişik üretim yöntemleri, icat ve keşifler olduğu sürece ihracat önemini koruyacaktır. İhracatın etkin kaynak dağılımını sağlayıcı, verimliliği yükseltici, ekonomik yapıyı geliştirici, kaynak arzını arttırıcı, kalkınmayı sağlayıcı yöndeki etkilerinin önemi özellikle gelişmekte olan ülkelerde çok büyüktür. Bu yüzden ihracat teşvikleri kalkınma için önemli bir yer tutmaktadır.

İhracatı teşvik tedbirlerinin amacı; ihracatı, dolayısıyla ülkenin döviz girdilerini artırmaktır. Dış piyasa hudutlarının genişliğinin ve üretilen benzer mamuller arasında fiyat ve kalite açısından ortaya çıkabilecek rekabetin, ülke üreticisi aleyhine dönmemesi için ihracatı muhtelif teşviklerle desteklemek günümüz dış ticaret politikalarının vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Tezimiz, böylesine önemli bir konunun Türkiye' deki durumunu araştırmaktadır.

Birinci bölümde ilk olarak dış ticarete ihracatın yeri ve kalkınmaya etkisi incelenmiştir. Daha sonra ihracatta prim uygulaması, ihracatta vergi iadesi ile vergi muafiyeti ve indirimi, girdi teşvikleri, devlet pazarlama yardımları gibi teşvikler anlatılmış ve bunların etkinliklerinden bahsedilmiştir. Ayrıca, Türkiye' de uygulanan ihracatı teşvik politikalarının temeline

değınılmıştir.

İkinci bölümde Türkiye' de 1980 yılına kadar uygulanan ihracatı teşvik tedbirleri yasal temelleri ile anlatılarak Türkiye' de vergi iadesine temel olan 261 ve 933 sayılı Kanunlar' ın genel çerçevesi incelenmiştir. İhracatta finansman kolaylıklarından; vergi, resim ve harç istisnaları, selektif krediler, İhracatı Teşvik Fonu uygulamaları, ihracatta reeskont kolaylıkları, Merkez Bankası' nın ihracat bedellerine ilişkin kambiyo çeklerini satın alması işlemleri açıklanmıştır. Bunlarla beraber, sanayici ihracatçılara proje bazında döviz tahsisi, kredili ihracat, imalatçı ihracatçılara sağlanan transfer kolaylıkları ve kur garantisi uygulamalarına da temas edilmiştir.

Türkiye' nin ekonomik yapısında önemli değişiklikler meydana getiren 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Tedbirleri' nin teşvik tedbirleri üzerindeki etkisi üçüncü bölümde araştırılmıştır. Bu bölümde, ihracat teşvikleri içinde önemli yer tutan vergi iadeleri ve kredilerin etkinlikleri analizlerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, GATT Uruguay Anlaşması' nın amacı, ilkeleri ve kuralları anlatılmış, bu anlaşmanın iş çevrelerine ve ihracatçılara faydası belirtilerek, GATT ve AB' nin teşvik politikalarını ne yönde etkilediği incelenmiştir. İhracatın artırılmasında önemli rol oynayacağına inandığımız orta ve uzun vadeli tedbirlerle ilgili öneriler ise bölüm sonunda anlatılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİŞ TİCARETTE İHRACATIN YERİ, TEŞVİKİ, GELİŞTİRİLMESİ VE TÜRKİYE' DE TEŞVİK POLİTİKALARININ TEMELİ

1.Dış Ticaret ve İhracatın Önemi

İhtiyaçların çok çeşitli olması insanları birlikte yaşamaya, birbirinden faydalanmaya, ticarete itmıştır. İnsanoğlunun gelişmelerine paralel olarak ticaret de, dünyayı tek bir pazar kabul eden günümüz ticaret anlayışına doğru gelişme göstermiştir. Bulduğumuz yüzyılda küreselleşen dünyada ülkelerin birbirleri ile olan ilişkilerinde ticaret önemli bir yer tutmaktadır. Dış ticaretin statik yararı olan etkin bir kaynak dağılımının sağlanması, tek başına gelişmekte olan ülkelerin ihtiyacını karşılayamaz. Bunun yanında verimlilik artışı, ekonominin yapısını geliştirme, kaynak arzının artırılması ve kalkınmayı hızlandırmak gibi dinamik yararları da ihtiyaç vardır. Günümüzde, ülkelerin birbirleriyle olan ilişkilerinde ve rekabetlerinde ekonomik çıkar, etkin bir yer tutar. Dünya' da siyasi ve askeri gücü olan ülkelere bakıldığında, bu güçlerinin ekonomilerine dayandığı görülmektedir. Artık, ekonomi kendi sınırlarını aşarak, siyasi gücü etkiler hale gelmiştir.

Uluslararası ticaretin gelişmesi ise; sanayi devrimi, ekonomik entegrasyonlar, teknolojik ilerlemeler ve elektronik alanındaki icatlar ile olmuştur. Son zamanlardaki siyasi değişimler sonucunda önemli gelişmeler meydana gelmiş ve dünya siyasetindeki gerginlik azalmıştır. Böylece, uluslararası ticarete önemli derecede engel olan sebepler ortadan kalkmış, serbest ve rekabetçi piyasa şartları ön plana çıkarak dış ticarete hızlı bir gelişmeye yol açmıştır. Üretilen ürünler de gelişmelerden etkilenmiş ve mallar çok menşeli hale gelmiştir. Toplumlar giderek artan bir birleşme eğilimi içine girmektedirler. Birleşmelerin bir sonucu olarak da ülkeler arasındaki dayanışma ve bağlılıklar ileri bir seviyeye ulaşmaktadır. Bunun neticesinde de birlik içi ülkeler ile birlik dışı ülkeler arasında gelişme farklılıkları meydana

gelmektedir. Bu farkı ortadan kaldırmak ve Yeni Dünya Ekonomik Düzeninde yer alabilmek için ülkelerin ekonomiye gerekli önemi vermesi gerekir. Ekonomik kalkınma da ise yatırım ve üretim faaliyetlerinin geliştirilmesi önemli bir yer tutar. Bununla beraber sanayi ürünlerinin, üretim içerisindeki payının yükseltilmesi de gelişmenin göstergesidir. Ekonomilerin gelişmesinde gerekli olan hareketi sağlayacak dış ticaret bu bakımdan çok önemlidir.

İhracatın ekonomi üzerindeki ilk müspet etkileri dış ticaret bilançosu ve döviz rezervleri üzerinde görülür. Üretim ve istihdam seviyesi üzerinde yükseltici etki yapan dış talep de, önemlidir.

Döviz rezervlerinin, sanayiye yönelik ithal yatırım mallarına yönlendirilmesi ile kalkınma hızı ve milli gelir süratli bir şekilde artırılabilir. Bunun istihdam üzerindeki etkisi de göz ardı edilmemelidir. Ülkelerin, düşük tasarruf, düşük yatırım, düşük verim, düşük gelir ve tekrar düşük tasarruf kısır döngüsünden kurtulabilmesi ihracata bağlıdır. Ayrıca, yurtiçi piyasaların sınırlı olması da optimum ölçeğin sağlanması ve ortalama maliyetlerin minimuma indirilmesini engeller. Bu yüzden pek çok sanayi yatırımı ekonomik olmadığı için yapılamayabilir. İhracatın gereği bu açıdan daha iyi anlaşılır. Enflasyon, ihracatın geliştirilmesinde bazı sorunlara yol açabilir. Enflasyon ile beraber iç talepteki artış, firmaları iç pazara yönlendirebilir. Sabit döviz kuru politikası uygulanıyorsa dış fiyatlar düşecek ve ihracat azalacaktır.

2.Ekonomik Kalkınmaya İhracatın Etkisi

Uluslararası ortam, gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini, büyük ölçüde bu ülkelerin dünya ekonomisi içinde yer alış biçimleri ve seçtikleri iktisat politikası tercihlerine göre etkilemektedir.¹

Gelişme yolunda olan ülkeler ekonomik kalkınmalarını sağlamak

---

¹Erol KUTLU, *Dünya Ekonomisi*, Eskişehir, 1995, s.204.

için yatırım malları, ara mallar ve hammaddelere ihtiyaç duyarlar. Bunların çoğunluğunu da ithal ederler. İthalat için gerekli olan döviz de ihracatlarından karşılarlar. Kalkınmayı amaç edinen ülkeler ihracat artışını sağlamalı ve bunun sonucu olan daha çok milli gelir ve döviz iyi değerlendirmelidir. İhracat mevcut kapasitenin tam olarak kullanılmasını sağlayarak istihdam hacmini artırır. Bu yüzden az gelişmiş ülkelerde ihracatın, kalkınma hızını belirlediği söylenebilir. İhracattan sağlanan gelir ve tasarruflar arttığında Harrod - Domar büyüme modelinde çarpan - hızlandırıcı ortak modelinden dolayı, ekonomide atıl kaynak veya kapasite varsa, gelir daha hızlı artar. Artan gelirin marjinal tasarruf eğilimine bağlı olarak, gelir daha çok tasarruf ve dolayısıyla yatırıma ayrılır.

İhracatın artması ihracat yapan sektörün üretiminde kullanılan faktörlere olan talebi artırarak, faktör gelirlerinin yükselmesine sebep olur. Ayrıca, ihracattaki artış milli geliri yükseltir ve ihracatın genişlemesine bağlı olarak bu kesim ekonomide öncü sektör olarak diğer sektörlerin de gelişmesine katkıda bulunur.

Tam istihdam seviyesindeki bir ekonomide, dış talepte ülke lehine bir gelişme ya da üretimde maliyetleri düşürücü bir yenilik gerçekleşirse ihracat artar, dış ticaret hadleri düzelir ve döviz gelirleri yükselir.

3. İhracatı Teşvik Politikası

3.1. İhracatı Teşvik Politikasının Anlamı ve Kapsamı

Gelişmek isteyen her ülke, ekonomisini kalkındırmalıdır. Kalkınma için de gelişmiş ülkelere yatırım malları, ara mallar, hammaddeler, makine, teçhizat, know - how, teknoloji temin eder. Bunların bedelleri döviz ile ödendiğinden, az gelişmiş ülkeler için döviz, kalkınmanın temelini oluşturur. Bu yüzden döviz ne kadar önemliyse, döviz gelirlerini artırmak ve artırmak için de teşvikler uygulamak o kadar önemlidir. Bu temel bilgilere dayanarak ihracatı teşvik politikasını, ihracat için üretim artışının sağlanması ve bu ürünlerin dış pazarlarda satılabilmesi için gerekli teşvik ve tedbirler olarak

tanımlayabiliriz.

Kalkınmayı ve sanayileşmeyi temel amaç edinmiş olan gelişme yolundaki ülkeler, başlangıçta genç sanayileri tarife ve kota kısıtlamaları ile dış rekabetten korumuş, gelişme aşamasından sonra ihracata yönelik politikalar izlemişlerdir. Her iki politikanın amacı da, dahili üretimin rekabetten korunması olmuştur. Bu ülkelerin ihracatı, aşırı değerlenmiş döviz kuru, ithal girdileri üzerindeki tarifeler ve dahili üretim maliyetlerinin dışarıya karşı yüksek olmasından dolayı dezavantajlara sahiptir.

Başlangıçta ithal ikamesi politikası ile üretim yapan ülkeler bunun sonucunda dahilde üretmeye başladıkları ürünleri ihraç etmeye başlamışlardır. Fakat, pahalı olan ürünlerini uluslararası piyasalarda kabul ettirebilmek için dahildeki üretim maliyetlerinin yüksekliğini giderecek desteklerin verilmesi zorunluluk olmuştur.

3.2.İhracatı Teşvik Tedbirleri ve Önemi

Teşvikler, ekonomik süreç ve yapının arzulan sonuçlara ulaşması için başvuru belli ekonomi politikası önlemleridir. Teşvik politikası, genel ekonomi politikasını bir alt dalı veya belli bir kesittir. Teşvik politikası ile ekonomik birimler belli davranışlara yönlendirilerek arzulan sonuçların gerçekleşmesi sağlanır.²

İhracatı teşvik tedbirleri hem maliyetleri düşürmeyi hem de geliri arttırarak kârı yükseltmeyi amaçlar. Güncel ekonomik sorunların arasında bulunan işsizlik, uluslararası rekabet ve hızla gelişen teknolojiye yetişme sorunu, sadece gelişmekte olan ülkeleri değil, gelişmiş ülkeleri de etkilemiştir. Bu yüzden gelişmiş ülkeler de yoğun ve etkin ihracat teşvik tedbirlerini uygulamaktadırlar.

Gelişmekte olan ülkeler kalkınmalarında gerekli döviz

---

²Mehmet YİĞİT, İhracat ve İhracat Teşviklerinin Ekonomik Analizi, Kütahya, 1996, s.5.

sağlayabilmek için bazı ekonomik tedbirler almak durumundadırlar. Bu tedbirler ihracatı artırıcı bir etki yapıyorsa, bunlara ihracatı teşvik tedbirleri denir.

Genel olarak ihracatı teşvik tedbirleri uygulamalarını dört başlık altında toplayabiliriz.

3.2.1.İhracatta Prim Uygulaması

İhracatçılara genel anlamda para olarak, devlet tarafından yapılan yardımlardan oluşur ve dört şekilde uygulanır:

- İhracatçıya, ihracattan doğan dövizin bir kısmı bırakılarak, yurt dışından daha ucuza mal satın alma imkânının verilmesi şeklindeki uygulama.

- İhracatçının elde ettiği döviz bir sertifika ile belgeleyip, bunları başka firmalara satma imkânını sağlamak şeklindeki uygulama.

- İhracatçıya verilen özel ithal lisansları ile döviz kazançlarının belirli bir oranında ithalat izni vermek şeklinde uygulama.

- Lüks malların talebini kısma, yeni gelişen yavru sanayileri koruma, kalkınma için gerek duyulan bazı maddelerin daha ucuza mal edilmesi, ülkeden sermaye çıkışını önleme ve bazı döviz gelirlerinin diğerlerine göre daha avantajlı olacak ülkeye girmesine imkân sağlayan çoklu döviz kuru sistemi şeklindeki uygulama.³

3.2.2.İhracatta Vergi İadesi ile Vergi Muafiyeti ve İndirimi

İhraç mallarının üretiminde kullanılan ithal girdilerin üzerindeki vergiler ihraç malının fiyatını yükseltir. Bu durum rekabet gücünün azalmasına sebep olur. Bundan kurtulmak için koruma maksadı ile konulan gümrük vergisi ters etkiye yol açabilir. Meydana gelen olumsuz etkiyi

³ Ayşenur NARLI, İhracatı Teşvik Tedbirlerinin Tarihsel Gelişimi, HDTM, s.29.

ortadan kaldırmak için de ihracata vergi iadesi ile vergi muafiyeti ve indirimi uygulanır.

İhracatta vergi iadesi, ülke içinde üretilen ürünlerin ihraç gücünü artırmak, dış piyasada rekabet gücü kazandırmak ve işlenmiş ürünlerin ihracatının toplam ihracat içindeki payını yükseltmek amacı ile kullanılır. Vergi iadesinde, ihraç malının üretim sürecinde ödenen ithal vergilerinin ve diğer tüm vergilerin kısmen veya tamamen ihracatçıya iade edilmesi temel amaçtır. İhracatta vergi muafiyeti ve indiriminde ise vergi, resim ve harçlar tahsil edilmeyip, tescili yapılır ve garanti edilir. İhracatçının ihracatı gerçekleştirmesi ile yükümlülüğü ortadan kalkar.

3.2.3.Girdi Teşvikleri

Üç şekilde uygulanır:

- Birinci uygulama kredilerdir. Yatırım ve işletme sermayesi olarak üretim ve satışın finansmanında kullanılır. İhracatçıya mali açıdan destek sağladığı için çok önemli bir etki yapar.

- İkinci uygulama, ihracatçıya verilen kredinin garanti edilmesi veya sigortasıdır.

- Üçüncü uygulama ise, ucuz hammadde, ulaşım ücretleri indirimi ve personel eğitimi gibi üretim faktörlerinin teşvikidir.⁴

3.2.4.Devlet Pazarlama Yardımı

İhraç mallarının dış pazarlarda yer bulabilmesi için özellikle az gelişmiş ülkelerde devletin yardımları gereklidir. Pazarlama, araştırma, piyasa bilgisi sağlamak, ihracat elemanı yetiştirmek, ambalajlama hizmetleri sağlamak, dış ülkelerde sergi ve fuar açmak, reklam ve seyahat masraflarının karşılanması, birliklerin kurulması gibi hizmetler işlem ve maliyet açısından ihracatçıların önemli problemleridir. Bu yüzden, bu konudaki devlet

---

⁴ NARLI, a.g.e., s.31.

yardımları son derece önemlidir.

3.3.İhracatı Teşvik Tedbirlerinin Etkinlik Analizi

Amacı, dışa bağımlılığın önlenmesi olan ihracatı teşvik tedbirlerinin uygulanması sonucunda ihracat artar, ekonomide uygun bir kaynak tahsisi ve sosyal kârlılık sağlanır. Sosyal kârlılık, ihracat teşvikine ve ithal ikamesine aynı teşvikleri ve korumayı sağlamayı amaçlar. İç ve dış pazarlar için yapılan üretime sağlanan teşvikler, o kesimde ölçek ekonomilerinin ve teknik gelişmenin ortaya çıkmasına yardım ederse etkilidir. İhracatı teşvik tedbirlerinin etkin bir biçimde uygulanabilmesi için öncelikle genel bir kapsama alanı olmalıdır. Belli bir kesim için uygulanan teşvik tedbirleri, bu kesimin zamanla etkinlikten uzaklaşmasına sebep olur. Bu tür kesimlere ait teşvik tedbirlerinin kaldırılması da zordur.

İhracat teşvikleri uygulanırken, ihracat potansiyeli yüksek üretimin öncelikli olarak teşvik edilmesi son derece önemlidir. İhracatta yeterli derecede büyümüş kesimin teşvikine bu aşamada gerek yoktur. İhracatı teşvik tedbirleri uygulanırken uluslararası tarife korumalarına ve misillemelere yol açmamalıdır. İhracat teşvik tedbirleri uluslararası alanda tarife ve kota kısıtlamalarına göre daha az kabul görür. İhracat teşvikleri uygulanırken, ihraç edilen ürünlerin ithal girdilerini imal eden sanayi kesimi de teşvike dahil edilmelidir.

İhracata net döviz kazançları bazında teşvik vermek, iyi bir uygulamadır. Belirli kesimler seçilerek teşvik uygulaması yapılacaksa düşük maliyetle üretim yapan kesimin öncelikli olarak değerlendirilmesi iyi olur. Böylece etkinlik ve kaynak kullanım optimizasyonu sağlanmış olacaktır. İhracat teşvikleri, karşılaştırmalı üstünlüklere göre uluslararası ihtisaslaşmanın imkânlarının ortaya çıkarılmasına yardımcı olur. İhracatı teşvik tedbirleri uygulaması yoksa tarife ve kotalarla desteklenmiş ithal ikamesi politikası ile pahalı üretim kaçınılmazdır. İhracatı teşvik tedbirlerinin etkinliği istikrarlı ve kararlı olarak uygulanmalarına bağlıdır. Sık yapılan değişiklikler ve ödünler

teşvik tedbirlerinin etkinliğini olumsuz etkiler. Sabırlı bir politika ile iyi sonuçlar almak mümkündür.

4. Türkiye' de İhracatı Teşvik Politikalarının Temeli

4.1. Cumhuriyetin Kuruluşundan Planlı Döneme Kadar İhracatı Teşvik Politikalarının Genel Çerçevesi

Cumhuriyetin ilk yıllarında sanayileşme ve kalkınma temel amaç olmuştur. Bu amaca ulaşmak için, kendi kendine yeterlilik politikası izlenmiştir. 1927 yılında 15 yıllık bir süre için Teşvik - i Sanayi Kanunu yürürlüğe konulmuştur. 1923 - 1930 yılları arasında devletçi bir ekonomi politikasının takip edildiği görülmüştür. Bu dönemde, kalkınma için gerekli görülen sanayileşme dış ticarettten ayrı tutulmamıştır. İthal ikamesi politikası ile iç piyasaya üretim yapılarak ihracat teşvikleri ihmal edilmiştir. Dış ticaret daha çok takas ile yapılmış ve ihracat birlikleri kurularak ihracat ruhsata bağlanmıştır.

İhracatın teşviki anlamındaki ilk uygulama 1930 yılında çıkarılan 1705 sayılı " Ticarete Tağışın Men ' i ve İhracatın Murakabe ve Korunması Kanunu " ile gerçekleşmiştir.⁵ 1933 yılında bazı teşviklerin uygulanmasına başlanırken 1927 tarihli Teşvik - i Sanayi Kanunu' na ek bir kanun çıkarılarak bazı gümrük muafiyetleri kaldırılmıştır. 3078 sayılı Kanun' la tuzdan alınan tekel vergisi 1936' da ihracatta vergi iadesi kapsamına alınmıştır. 1936 yılında ayrıca, ileride ihracatı rekabetten korumayı ve organize olmayı amaç edinen ihracatçı birliklerinin kurulmasına öncülük edecek, ihraç mallarının standardizasyonunun sağlanması için standardizasyon müdürlükleri kurulmuştur.

9 Haziran 1936 tarih 3018 sayılı Kanun' da teşvike yardımcı olarak çıkarılmıştır. 1940 yılında çıkarılan Milli Korunma Kanunu devlete, savaş zamanlarında ihracat yetkisi vermiştir.

---

⁵S.Rıdvan KARLUK, Türkiye'de İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası ve İhracatın Yapısal Analizi, Eskişehir, 1981, s.290.

1935 - 1945 yılları arasında bazı malların satışı izne tabi tutulmuş, bazıları ise tamamen yasaklanmıştır. Savaş yıllarına mahsus bu kontrol ve uygulama 1946 yılında kaldırılmıştır. İhracatın gelişmesinde önemli etkisi olan döviz kurları, 1946 yılında ayarlanmış ve Türk Lirasının değeri düşürülmüştür. 1950' li yıllarda ekonomik göstergelerde meydana gelen olumlu gelişmeler ile liberalizasyona gidilmiştir. Bunun sonucu olarak, 1953 yılından itibaren döviz rezervleri azalmış ve liberal dış ticaret politikasından vazgeçilmiştir. 1953 - 1958 tarihleri arasında ihracat politikası Dış Ticaret Rejimi hükümleri içerisine dahil edilmiştir. Ayrıca, ihraç malları serbest ve lisansa bağlı ihraç malları olarak ikiye ayrılmıştır.

Türkiye' nin dış ticareti 1952 - 1958 yılları arasında devamlı açık vermiştir. Ülkede para arzının artması, ithalatın çoğalması ve mal darlığı sonunda fiyatlar hızla yükselmeye başlamıştır. Bu politikanın sonucunda 4 Ağustos 1958 tarihinde hükümet bir takım istikrar tedbirleri almış ve bu arada Türk Lirasının değeri ihracatı artırmak amacıyla ABD dolarına göre ikinci defa düşürülmüştür. İstikrar politikası ile dış ticarete yeni düzenlemelere gidilmiş ve ihracat esas olarak serbest bırakılmış, bazı temel malların ihracatı lisans ve kontrole bağlanmıştır.⁶ Cumhuriyetin kurulması ile planlı dönem arasında geçen sürede ithal ikameci politika ve düşük döviz kuru uygulaması ile ihracata yönelik dış ticaret gerekli ilerlemeyi sağlayamamıştır. 1950 - 1960 yılları arasında ekonomiye serbestlik getirilmesi sonucunda ithalat artmış ve birikmiş döviz rezervleri bu yolda harcanmıştır. İhracata gerekli önem verilmediğinden döviz sıkıntısı yaşanmıştır. Bu dönemde ödemeler dengesi açıkları önemli sorun olmuştur. Bunun sebebi, ihracatın artan ithalatı karşılayamamasıdır. 1950' li yıllarda sistemli olarak gelişen sanayi, ithalatı artırmıştır. Kurulan üretim ünitelerinin iç piyasaya üretim yapması ve pazarlamanın dışa yönelik olmamasından dolayı, ihracat geleneksel ihraç mallarının dışına çok az çıkabilmiştir.

---

⁶ KARLUK, a.g.e., s.292.

4.2.1960 Sonrası İhracatı Teşvik Politikalarının Gelişimi

Ülkemizde 1960 sonrası planlı dönem olarak anılır. Bunun sebebi, 1961 Anayasa' sında 129. madde de " İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma plana bağlıdır. Kalkınma bu plana göre gerçekleştirilir. Devlet Planlama Teşkilatı ' nın kuruluş ve görevleri, planın hazırlanmasında, yürürlüğe konulmasında, uygulamasında ve değiştirilmesinde gözetilecek esaslar ve planın bütünlüğü bozacak değişikliklerin önlenmesini sağlayacak tedbirler, özel kanunla düzenlenir " hükmünün yer almasıdır. Böylece ekonomide aşama olduğu kabul edilen yeni bir dönem başlamış oldu.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE' DE 1980 YILINA KADAR UYGULANAN İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİ VE ETKİNLİĞİ

1.İhracatta Vergi İadesi

1.1.Türkiye ' de İhracatta Vergi İadesi Anlayışı

Temel bir ihracatı teşvik politikası aracı olan vergi iadesi Türkiye' de ihracat teşvikleri konusunda önemli bir yer tutmuştur. Amacı, ihracatı özellikle sınai nitelikli ürün ihracatını artırmaktır. Sistem, ihraç edilen mamulün üretimi sırasında dolaylı ya da doğrudan alınan vergi, resim ve harçların ihracatçıya iadesini kapsar. Bununla, sınai ürünlere ihraç gücü kazandırılıp, dış pazarlarda rekabet edebilme imkanı sağlanmasına çalışılmıştır. Esas olarak ihracatta vergi iadesi, sınai ürünlerin üzerindeki vergi ve aynı etkideki mükellefiyetlerin giderilmesini temin etmeyi amaçlamakla beraber sonraları tarımsal ürünler de uygulamaya dahil olmuştur. İhracatta vergi iadesinden yararlanmak için malın ihraç malı olması yeterli görülmemiştir. İhraç malının " mamul " mal niteliğinde olması şarttır. Ayrıca, mamul niteliğindeki her ihraç malı da vergi iadesinden faydalandırılmamıştır. Vergi iadesinden faydalanacak malın ihraç potansiyeline sahip olması gereği belirtilmiştir. Ham maddesi ithal olan mamulün net döviz kazancı sağlaması şartı vergi iadesi için aranmıştır. Bununla beraber ihraç malının ihracatının, Planda belirtilen ilke ve hedeflere uygun olması aranan bir özellik olmuştur. İhracatta vergi iadesi, uygulamada geçici vergi iadesi ve ek vergi iadesi gibi ek teşvik ve kolaylıklarla desteklenmiştir. Geçici vergi iadesi ihracatçıya işlemler bitmeden ödeme yapılmasını sağlamıştır. İhracatta ek vergi iadesi uygulaması, ihracat miktarının belirli sınırları aşması halinde ek iade yapılmasıdır.

1.2.261 Sayılı Kanun ve İhracatta Vergi İadesi

Türkiye Planlı dönemle beraber ihracatın yapısını değiştirmeye başlamış ve vergi iadesini etkili bir hale getirmiştir. Planlı dönemde, ihraç edilen sanayi mallarının üzerindeki vergi, resim ve harçların dış pazarlarda

ihraç malının rekabet gücünü azalttığı kabul edilmiştir. Buradan yola çıkılarak üretim sürecinde alınan vergi, resim ve harçların geri iadesi ile ihraç malının uluslararası pazarlarda rekabetçi duruma getirilebileceği düşünülmüştür. Bu görüşlerin etkisi ile 261 sayılı " İhracatı Geliştirmek Amacı İle Vergilerle İlgili Olarak Hükümetçe Alınacak Tedbirlere Dair Kanun " 05.07.1963 tarihli Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe konulmuştur. 261 sayılı Kanun ' un uygulanmaya başlamasını sağlayan ilk Kararname 05.12.1963 tarih ve 6/2453 sayılı Kararname' dir. Bu Kararname 16.12.1963' de yayımlanmış ve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Mart 1964 ayından itibaren ilk vergi iadelerini yapmaya başlamıştır. Vergi iadesi kapsamına giren mallar ve uygulanacak vergi iade oranları Bakanlar Kurulu' nca tespit ve ilan edilmektedir. Kararname ile vergi iadelerinde spesifik sistem esas kabul edilmiştir. Spesifik sistem, uygulamada birçok aksaklıklara yol açmış ve vergi iadesi uygulamasının başarı şansını azaltmıştır. Spesifik sistemin mahsurlarını ortadan kaldırmak için 26.05.1964 tarihinde 6/3071 sayılı Kararname ile vergi iadelerinde advalorem sisteme geçilmiştir. 28.07.1967 tarih ve 933 sayılı " Kalkınma Planının Uygulanması Esaslarına Dair Kanun" ile yatırımı ve ihracatı teşvik tedbirleri konusunda önemli bir atılım yapılmıştır. Bu Kanun ile yeni teşvik tedbirleri getirilmiş ve aynı zamanda " İhracatta Vergi İadesi Komisyonu " (İVİK) kurularak vergi iadesi kapsamındaki malların ve bu ürünlerin vergi iade oranlarının belirlenmesi görevi bu Komisyon ' a verilmiştir. 6/3455 Sayılı Kararname ile uygulamada değişiklik yapılarak belirlenecek oranlarda, mamullerin yüzde 5 karlı maliyetleri yerine, FOB ihraç bedellerinin esas alınması sağlanmıştır.⁷

1.3.933 Sayılı Kanun ve İhracatta Vergi İadesi

933 sayılı Kanun ' un 4. maddesine dayandırılarak 15.09.1967 tarih ve 12700 sayılı Resmi Gazete ' de yayınlanan Başbakanlık Genelgesi ile Devlet Planlama Teşkilatı ' nın yönetiminde " Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu " kurulmuştur. Bu büro 261 ve 933 sayılı Kanun

⁷ KARLUK, a.g.e., s.343.

'larda belirtilen teşvik tedbirlerini uygulamakla görevlendirilmiş ve İVİK 'in görevleri sona ermiştir. Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu, İVİK zamanında çıkartılan Kararname 'lerin eki vergi iade listelerini tek bir metinde toplayarak yeni vergi iadesi rejiminin esasları saptanmıştır. 933 sayılı Kanun 'a dayanılarak Bakanlar Kurulunca çeşitli tarihlerde kararnameler çıkarılmıştır. 21.02.1968 tarihli 6/9535 sayılı Kararname, vergi yükünün hesaplanması sırasında göz önüne alınmayan vergi yüküne karşılık, ürünün özelliklerine de bağlı olarak yüzde 10 'a kadar ilavede bulunmak ve mevcut oranları buna göre gözden geçirmek imkânını getirmiştir. 16.09.1968 tarihli 6/10649 sayılı Kararname, vergi iadesinde iade oranının hesaplanmasında maliyet bazı olarak fiili FOB fiyat bazı yerine, fiili ihraç bazı esas almıştır. Mamul niteliği zayıf, fakat ihracat potansiyeli olan ihraç ürünlerinde vergi iadesini mümkün kılmak için, bu ürünlerin yapılarındaki vergi yükünün düşük olması dolayısıyla üreticilerine düşük faizli ve vergisiz krediden yararlanma imkanı sağlamıştır. 10 Ağustos 1970 tarihinde gerçekleştirilen devalüasyon ile beraber ihracat ile ilgili kalkınma projelerinin finansmanında desteklenecek sektörlerde maliyeti azaltmak için Merkez Bankası nezdinde " Kambiyo Eşitleme Fonu " kurulmuştur.⁸

07.08.1970 tarih ve 7/1115 sayılı Kararname ile " İhracatta Vergi İadesi Uygulamasına Dair Karar " yürürlüğe konulmuş ve önceki Kararnameler 'deki " Mamul " tanımı kaldırılarak her mamul için ayrı belirlenen vergi iade oranlarından vazgeçilmiştir. Bunun yerine mamullerin 6 listede toplandığı ve her listenin bir vergi iade oranına tabi olduğu sisteme geçilmiştir. Ayrıca, geçici vergi iadesinde, İhracatı Teşvik Bürosu 'nun tespit edeceği azami vergi iade oranı yüzde 15 'ten yüzde 10 'a indirilmiştir. Yaş meyve ve sebze, orman ürünleri ve gemi ihracı da vergi iade rejimi içine alınmıştır. 17.06.1973 tarihinde yayımlanan Resmi Gazetede İhracatta İstihsal Vergisi iadesi sağlanmıştır.⁹

⁸KARLUK, a.g.e., s.349-351.

⁹NARLI, a.g.e., s.47.

İhracatta vergi iadesi uygulamasının önemli aşamalarından biri de 09.09.1975 tarih ve 7/10624 sayılı Kararname olmuş ve bu tarihten sonra vergi iadesi konusunda yayınlanan ek karar ve tebliğlerin temeli bu Kararname olmuştur. Bu Kararla vergi iade rejimi esas şeklini almıştır. 16.09.1975 tarihli Resmi Gazete ' de yayımlanan 7/10624 sayılı İhracatta Vergi İadesi Kararı ' nda vergi iadesinden faydalanacak mamuller 10 listede tasnif edilmiş, vergi iade oranı birinci listeden yüzde 20 ile başlamıştır. 10 nolu listede bulunan mamuller için listede yazılı tutarlarda vergi iadesi yapılması kararlaştırılmıştır.¹⁰ Bu Kararname' de ihracatta vergi iadesi, Türkiye ' den ihraç edilen ya da bu Karar' a göre ihraç edilmiş sayılan maddelerin maliyetine girmiş olup ilişik mali yükler listesinde bulunan vergi, resim, harçlar ile benzeri etki yapan yüklerin, dolaylı veya doğrudan ödenmiş olsun, ihracatçıya ihracattan veya ihraç kabul edilen devirden sonra ödenmesi olarak belirtilmiştir. Söz konusu iade, vergi yükünü aşmamak kaydı ile vergi yükünün tamamını veya bir kısmını karşılamıştır. Kullanılmış olarak ihraç edilen mamuller, geçici olarak ihraç edilen mamuller ve döviz tahsisi söz konusu olsa bile transit ticaret konusu mamuller vergi iadesinden faydalandırılmamıştır.

01 Mart 1978 tarihinde yapılan devalüasyonla ihracatçıya teşvik sağlandığı fikrinden yola çıkarak 28.02.1978 tarih ve 7/14766 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile vergi iade oranları düşürülmüştür. Ayrıca, bir takvim yılı için belirlenen ihraç duvarları da yükseltilmiştir. Yaklaşık dört ay sonra bu uygulamadan vazgeçilmiş ve ihracatta vergi iadesi oranları tekrar yükseltilmiştir. İlk uygulamaya başlandığı yıllarda vergi iadesinin temel amacı, ihracatı ve özellikle sanayi ürün ihracatını arttırmaktı. Bunu sağlamak için sınai ürünlere uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak gerekiyordu. Fakat, zaman içerisinde uygulamalara tarım kesimi de dahil edilmiştir. Böylece, uygulama alanının dışına çıkmıştır.

---

¹⁰ VI.Beş Yıllık Kalkınma Planı Döviz Kazandırıcı Faaliyetler Özel İhtisas Komisyonu Rapor Taslağı, ASO, Kasım, 1988, s.13.

Vergi iadesi bir sübvansiyon uygulaması görünümünde olduğundan olumlu sonuç almak mümkün olmuştur. Tablo 1' de görülebileceği gibi 1964 ' ten 1969 yılına kadar düşük olan vergi iadesine tabi ihracatın toplam ihracata oranı, 1969' da yükselmiştir. 30.04.1968 tarihinde yayınlanan 6/9535 sayılı Kararname bu yükselişte etkili olmuştur. 1976 ve 1977 yılları da, vergi iadesinin yüksek olduğu dönemler olmuştur. 1978 ve 1979 yılında yapılan devalüasyonlar, ödemeler dengesi açıkları, döviz sıkıntıları sebebi ile ithalat kısıtlamaları, enflasyonun artması, büyümenin duraklaması ve sonuçta ekonomide tıkanma ile vergi iadesi miktarı azalmıştır. Bu şartlar altında 1980 yılına gelinmiştir.

Tablo 1. 1964 - 1980 İhracatta Vergi İadesi Tutarları

Yıllar	Toplam İhracat Milyon TL	Vergi İadesine Tabi İhracat Milyon TL	Vergi İadesi Tutarı Milyon TL	Vergi İadesine Tabi İhracatın Toplam İhracata Oranı %	Vergi İadesi Tutarının Toplam İhracata Oranı %
1964	3.696,94	103,60	12,12	2,80	0,33
1965	4.173,64	303,45	29,31	7,27	0,70
1966	4.414,57	219,67	27,55	4,98	0,62
1967	4.701,01	250,40	24,89	5,33	0,53
1968	4.467,77	247,83	57,87	5,55	1,30
1969	4.831,50	1.426,52	208,27	29,53	4,31
1970	6.407,70	1.732,89	290,10	27,04	4,53
1971	9.090,05	1.957,13	413,15	21,53	4,55
1972	11.875,88	3.209,69	718,89	27,03	6,05
1973	18.037,43	7.379,80	1.052,89	40,91	5,84
1974	21.197,29	6.479,31	919,51	30,57	4,34
1975	20.075,05	7.402,00	1.385,58	36,87	6,90
1976	30.775,46	14.433,90	3.117,55	46,90	10,13
1977	31.338,50	16.563,06	3.448,56	52,85	11,00
1978	55.357,84	19.727,32	2.949,20	35,64	5,33
1979	75.742,70	24.579,41	3.290,07	32,45	4,34
1980	221.498,50	55.030,98	4.905,16	24,84	2,21

Kaynak: S.Rıdvan KARLUK, **Türkiye Ekonomisi**, Eskişehir 1995, s.263.

2.İhracatta Finansman Kolaylıkları

Türkiye ' de 1968 yılından itibaren, vergi iadesinden başka ihracatın teşviki ve geliştirilmesi konusunda bazı adımlar atılmıştır. Bu konudaki ilk adım 13.09.1968 tarih ve 6/10649 sayılı Kararname ' ye ilişik " İhracatın Teşviki ve Geliştirilmesi Esaslarına Dair Karar " olmuştur. Temelini bu Kararname ' nin oluşturduğu yeni uygulamalar aşağıdaki şekilde ele alınabilir.

2.1.Vergi Resim ve Harç İstisnası

16.09.1968 tarih ve 6/10649 sayılı Kararname ile ihracatın teşviki amacıyla, ihracatın ve döviz kazandırıcı faaliyetlerin finansmanında kullanılmak üzere;

- Merkez Bankası ve bankaların kullandıracağı krediler,
- Bankaların, sigorta şirketlerinin ve diğer kuruluşların ihracatla ilgili olarak yapmış oldukları hizmet ve muameleler sebebi ile aldıkları paralar,
- İhracatı Teşvik Belgesine istinaden yapılacak ithalat ve ihracat karşılığı ödenecek vergi iadeleri ve diğer ödemeler ile ihracatla ilgili diğer işlemler ve bu işlemler sebebiyle düzenlenen kağıtlar;

6802 sayılı Gider Kanunu ' na göre alınmakta olan Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinden, 11.07.1964 tarihli 488 sayılı Kanun ' daki Damga Vergisinden, 23.05.1928 tarih ve 1324 sayılı Kanun ' daki Damga Resminden, Diğer kanunlarda yer alan vergi, resim ve harçlardan istisna edilmiştir.

07.08.1970 tarih ve 7/1117 sayılı Kararname ile bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu Kararname 10.08.1970 tarihinde Resmi Gazete' de yayımlanmış ve 01.09.1970 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kararname' de ihracat işlemleriyle ilgili Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi istisnası, " bizatihi ihracat muameleleri... " şeklinde belirtilerek damga vergisi, damga

resmi ile ilgili istisnaya paralel bir duruma getirilmiştir.¹¹ Böylece, Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu' nca uygun görülmesi halinde mamulün ihracına yönelik hazırlık ve üretim dönemlerindeki kredi işlemlerine de söz konusu istisnaların uygulanması imkanı getirilmiştir. 15.03.1971 tarihli Resmi Gazete' de yayınlanan 26.02.1971 tarih ve 7/2027 sayılı Kararname ile kat ' i ve geçici vergi iadesi listelerinde bulunan ürünlerin ihracına yönelik hazırlık ve üretim dönemindeki kredi işlemlerine de uygulanması kabul edilmiştir. Bu, üreticilerle beraber sermaye şirketlerine de istisna imkanı vermiştir. Vergi, resim ve harç istisnasının amacı ihracatı ve döviz kazandırıcı faaliyetleri finanse edecek banka kredilerinin maliyetine giren vergi ve aynı etkiyi yapan diğer mali yüklerin giderilmesidir. İhracatçılar üretimde kullandıkları ham ve yarı mamul girdilerle beraber maliyetlerinin arttıran diğer masrafların bedellerinde de çeşitli vergi öderler. Ayrıca, finansman ihtiyaçları için kullandıkları kredilerde de bir takım vergiler vardır.

İhracatçıların girdi temin etmedeki finansal güçlükleri, uluslararası pazarlarda rekabet edememeleri, kur farkları gibi bir çok sorunlarının yanında ödedikleri vergilerden de olumsuz etkilenmektedir. Ödeme şartları çok uygun olmayan ve ayrıca üzerinden vergi de alınan kredilerin ihracatçıları finansal açıdan rahatlatmayacağı ortadadır. Bu sorunlar göz önüne alındığında, ihracatı teşvik amacı ile vergi, resim, harçların istisna edilmesinin çok önemli bir uygulama olduğu anlaşılır.

2.2. Selektif Kredi Uygulaması

Selektif kredi uygulaması, serbest döviz karşılığında yapılacak ihracatın finansmanı amacıyla açılacak kredilerle Ticaret Bakanlığı' nca verilen ihracata yönelik hazırlık ve üretim kredi belgelerine dayalı kredilerin faiz farkı ödemeleridir. 1968 Programınının 30. maddesi serbest döviz karşılığı yapılacak ihracatı teşvik etmek amacıyla açılan kredilerin normal faiz ile düşük faiz farkının tamamının ve nihai riskinin yüzde 50' sinin Merkez

---

¹¹ KARLUK, a.g.e., s.356.

Bankası nezdinde açılacak " Selektif Kredi Fonu " ndan karşılanacağı hükmünü içermektedir. Bu uygulama ile serbest döviz karşılığı yapılacak ihracatın finansmanı amacıyla açılan kredilerin faizinin yüzde 3' ü Merkez Bankası nezdindeki " Selektif Kredi Fonu " ndan karşılanmıştır. Teşvik Bürosu' ndan belge almış ve vergi iadesi listelerinde yer alan ürünlerin hazırlık ve üretim dönemlerinde kullanılan krediler de uygulamaya dahil edilmiş ve bu ürünler ülke içinde de olsa serbest dövizle satılmışlar ise ihracat gibi işlem görmüştür. 02.02.1969 tarih ve 6/11299 sayılı Kararname ile ihracat kredilerinde yeni kolaylıklar sağlanmıştır. Kararın içeriği Banka Kredilerini Tanzim Komitesi ' nin 05.12.1968 tarih ve 192-193 sayılı Kararları' dır. 192 sayılı Karar, sanayicilerin ihracata yönelik hazırlık ve üretim dönemlerindeki kredilerin de Teşvik Bürosu' nun izni ile yüzde 9 faiz haddi uygulanmasını içermiştir. 193 sayılı Karar ise bankaların ödünç para verme hizmetlerinden aldıkları ücret ve komisyonları ihracatçılar için düşük tutmalarını sağlamıştır.¹² 07.08.1970 tarih ve 7/1100 sayılı Kararname eki 121/9720 sayılı Merkez Bankası Banka Meclisi Kararı, kısa vadeli ihracat finansmanlarında uygulanacak en yüksek faiz oranlarını tespit etmiştir. 30.01.1971 tarih ve 7/1949 sayılı Karar' la, Teşvik Bürosu' ndan belge almak şartıyla ihracata yönelik üretim ve hazırlık dönemi kredilerinde azami yüzde 10,5 ve faiz farkı ödemelerinde yüzde 3 oranının uygulanmasına karar verilmiştir. Bununla, imalatçı olmayan ihracatçılar da uygulamaya dahil edilmiştir.

1970 yılından itibaren çeşitli Kararnameler ile ihracat kredilerine birçok yenilikler getirilmiştir. Bu yeniliklerin amacı ihracatçılara ucuz kredi verilmesi ve özellikle kredi maliyetlerinin düşürülmesidir. Ayrıca, serbest döviz karşılığı yapılan ihracatın teşvikine önem verilmiştir. Önemli bir teşvik aracı olan faiz farkı ödemeleri zaman zaman yüzde 50' ye yaklaşmıştır. Asıl amacı, serbest döviz karşılığı yapılacak ihracatın finansmanı olan selektif kredi uygulaması da ihracat teşviki olarak çok etkili bir uygulama olmuştur. İhracata yönelik üretim yapan firmaların hazırlık ve üretim aşamalarında

---

¹²KARLUK, a.g.e., s.358.

ihtiyaç duydukları kredilerin maliyetini düşüren bu uygulama zamanla ülke içinde serbest döviz karşılığı satılmış ürünler ve imalatçı olmayan ihracatçıları da kapsadığı için etkili olmuştur.

İhracatçıların giderlerini azaltan ve dolayısıyla maliyetlerini düşürüp, finansal güçlerini arttıran bu tarz kredi uygulamaları her zaman istenen sonucu alabilir.

2.3.İhracatı Geliştirme ve Teşvik Fonu

İhracat projelerinin işletme kredisi ihtiyaçlarının karşılanması ve ihracatı geliştirici özellikteki projelerin finansmanında kullanılmak üzere, ithal talebi esnasında alınan nakdi teminatların yüzde 25' inin kullanılmasını sağlayan 1969 yılı İthalat Rejimi Kararı aynı zamanda, ilk defa ihracatçılardan alınan nakdi teminatların ihracatın finansmanında kullanılmasını sağlamıştır. Bu teminatlar Merkez Bankası nezdindeki bir hesapta toplanmıştır.

10.08.1970 tarihli Resmi Gazete' de 7/1116 sayılı Kararname' ye ilişkin " İhracatı Teşviki ve Geliştirilmesine İlişkin Özel İhracat Fonu ve Döviz Kazandırıcı Muameleleri Destekleme Fonu " oluşturulmasını dair karar yayımlanmıştır. Merkez Bankası nezdinde açılan hesaba " Özel İhracat Fonu " adı verilmiştir. Bu fondan ihracatla ilgili hazırlık ve imalat dönemlerinin kredili ihracatı geliştirici, destekleyici ve ithalata dayanan yatırım projelerinin finansmanında kullanılmak üzere düşük faizli kredi kullanılmıştır. Özel İhracat Fonu' na aktarılacak ithalat teminatlarının oranı 6/12586 sayılı Kararname ile yüzde 35' e, 7/1116 sayılı Kararname ile yüzde 50' ye çıkarılmıştır. 30.11.1972 tarih ve 7/5365 sayılı Kararname ile yürürlüğe giren 1973 Yılı Programının Uygulanması Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar ile Özel İhracat Fonu' na, yaş meyve ve sebze ile su ürünleri ihracatın finansmanında kullanılan " Kambiyo Eşitleme Fonu " ndan da tahsis yapılması öngörülmüştür.¹³ İhracatı Geliştirme ve Teşvik Fonu' da ihracatçıya ucuz kredi sağlamayı amaçlamıştır. En önemli özelliği ithal talebi

¹³KARLUK, a.g.e., s.351-353.

sırasında ihracatçılardan alınan teminatların yine ihracatçılar için kullanılmasıdır. Bu uygulama ithalata dayanan yatırımlardaki maddi zorluklardan ihracatçıların mümkün olduğunca az etkilenmesini, hazırlık ve imalat dönemi finansal sıkıntılarını gidermeyi içerir. Bu açıdan, ihracatçının finansal durumunu doğrudan etkileyen önemli bir uygulama olmuştur.

2.4.İhracatta Reeskont Kolaylığı

İhracatta finansman kolaylıkları arasında yer alan sınai ürün ihracatının teşviki konusunda, Merkez Bankası' nın reeskont kolaylıkları önemli bir yere sahiptir. Gerçekten, hazırlık ve imalat dönemindeki kredilerde yüzde 7,5 , orta vadeli kredilerde yüzde 9 olan Merkez Bankası reeskont haddi, 22.04.1978 tarihinden itibaren banka faizlerindeki genel yükseltmeye paralel olarak arttırılmış ve kısa vadeli ihracat kredilerine yüzde 9,5 , gider vergisi istisnasından yararlanan ihracat kredilerinde ise yüzde 10'a çıkarılmıştır. Bunun sonucunda ihracat finansman kredileri için daha düşük iskonto haddi uygulanması ve Merkez Bankası kaynaklarından daha ucuz yararlanılması imkanı sağlanmıştır.¹⁴ Bu uygulama da ihracatçıların kullandıkları kredilerin daha ucuza mal edilmesini amaçlamıştır. Kolaylıktan ilk faydalanacak olan sektör sanayi olarak belirlenmiştir. Kredinin faizini düşürdüğü için etkisi doğrudan olmaktadır.

2.5.Merkez Bankası ' nın İhracat Bedellerine İlişkin Kambiyo Çeklerini Satın Alması İşlemi

Bu uygulama ihracata aracı bankanın, ihracat bedeline ilişkin yurtdışındaki muhabirleri üzerine çekmiş olduğu konvertibl dövizli çeklerini Merkez Bankası ' na satarak Türk Lirası karşılığını hemen alabilmesini sağlamıştır. Bu işlem ile ihracatçı hem kambiyo riskinden korunmuş, hem de parasını çabuk alabilme imkanına sahip olmuştur. Bankalar da işlemlerin kolaylaşmasından dolayı daha kolay kredi açabilmişlerdir. Böyle bir uygulama

---

¹⁴KARLUK, a.g.e., s.363.

ile ihracatçılara alacakları konusunda güvence verilmiştir. İşlemden, aracı bankalar da müşterilerine hizmet sunarak yarar sağlamaktadır. Merkez Bankası ihracatçıların alacaklarını çok kısa sürede ve kambiyo riskinden uzak olarak ödeyebilmiştir. Aracı bankalar da riskten korunarak daha rahat bir kredi politikası izleme imkanına kavuşmuşlardır.

3. Sanayici İhracatçılara Proje Bazında Döviz Tahsisi

İmalatçı ihracatçılar, proje bazında döviz tahsisinden yararlanabilmek için Ticaret Bakanlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğünden projelerinin kabulü şartı ile döviz tahsis ve müsaade belgesi almışlardır. Projede taahhüt edilen ihracat Bakanlıkça verilen süre içinde gerçekleştirilmiştir. Bu süre 1 yıl iken, 13.06.1978 tarih ve 7/15762 sayılı Kararname ile 2 yıla çıkarılmıştır. İhracat taahhütlerini sürelerinde veya ek sürelerinde gerçekleştiremeyenlerin ithal teminatları hazineye gelir kaydedilmiştir. Proje bazında döviz tahsisi vasıtası ile yaptıkları veya aldıkları tesisleri veya malları amacının dışında kullanan veya devredenlerden ithal tutarının yüzde 60 ' ı kadar cezai teminat alınmıştır. Ayrıca ithalat yapmaları belirli bir süre için yasaklanmıştır . İhracat projelerinde belirtilmek koşuluyla veya Ticaret Bakanlığı ' dan izin alınmak şartıyla taahhüt ettikleri ihracatı başka bir ihracatçı vasıtası ile gerçekleştirebilme imkanı sağlanmıştır. Proje bazında ihracat taahhüdü veya gerçekleşmiş ihracat karşılığı sağlanan döviz tahsislerinde, üretim için kullanılacak hammadde, yardımcı madde ve ambalaj malzemesi tahsislerinde ithal edilecek olan malın ithalinin yasaklanmamış olması şartı aranmıştır.

Üreticilerden ürünlerini ihraç eden ya da yurtiçinde serbest döviz karşılığında satanlara, üretimde kullanacakları ham ve yardımcı maddelerle, ambalaj maddelerinin ithali için üretici tarafından hazırlanan projenin İhracatı Teşvik Bürosunca uygun görülmesi halinde öncelikli olarak döviz tahsisi yapılmasını 13.09.1968 tarih ve 6/10649 sayılı Kararname sağlamıştır. 1969 Yılı Tahsisli İthal Malları Listesi ' nde " İhracatı Geliştirme Kotası " na yer verilmiştir. Projeye tahsis edilecek döviz, ihracat değerinin yüzde 50' sini

geçemeyecek ve bu rakamın yüzde 10 ' u Merkez Bankası ' na teminat olarak yatırılacaktır.13.01.1969 tarih ve 6/11254 sayılı Kararname, imalatçı ihracatçılara ithale dayanan ihtiyaçları için döviz tahsis imkanını sağlamıştır. Ayrıca, tahsis edilecek dövizin Türk Lirası karşılığının yüzde 10' u kadar nakdi teminattan başka teminat istenmeyeceği belirtilmiştir.¹⁵

Tesislerin genişletilmesi ve yeni yatırım ihtiyacı için döviz tahsis imkanının sağlanması 7/1117 sayılı Kararname ile gerçekleştirilmiştir. Tahsis edilecek döviz miktarı, Teşvik Bürosunca uygun görülecek projedeki ihracat değerinin yüzde 50' sini, işletmelerin genişlemesi ve yeni yatırımlar için yüzde 30' unu geçmemek şartı ile ihracat değerinin yüzde 25' ini geçemeyeceği belirtilmiştir. Proje bazında yapılan döviz tahsislerinde ihracatın serbest dövizle gerçekleştirilme şartı 04.1.1977 tarih ve 7/14253 sayılı Kararname ile kaldırılmıştır. Ayrıca, 1978 yılında imalatçı ihracatçılara, kendi ihtiyaçları ve birlikte ihracı taahhüt edilen üretimde kullandıkları yan sanayicilerce üretilen diğer maddeler için gerekli ham ve yardımcı maddeleri de ithal etme imkanı sağlanmıştır.

Sanayi sektöründe imalat yapan ihracatçılara, yapacakları yatırımın veya alacakları tesislerin ihracata uygun olup, devlet tarafından kabul edilmiş projelerine döviz tahsisi yapılması uygulandığı yıllarda gerekli bir uygulamaydı. Ancak, bu uygulamalar ihracat değerinin belirli bir yüzdesi ile kısıtlanmıştır. Söz konusu kısıtlamalar, amaca tam anlamıyla ulaşılmasına ve etkinliğin istenildiği gibi sağlanmasına engel olmuştur. Zaman içinde yan sanayicilerin de uygulamaya dahil edilmesi önemli bir aşama olmuştur.

4.Kredili İhracat

Mal ve hizmetlerin ihracında karşılaşılan tahsilat sıkıntılarını gidermek, ihracatçının mali durumunu rahatlatmak için yani ihracatçının finansmanı için verilen krediler ihracat kredileridir. Hammadde ve tüketim malları için olan krediler iki yıla kadar vadesi olan kısa vadeli kredilerdir.

¹⁵KARLUK, a.g.e., s.365.

Dayanıklı tüketim, sermaye malları ve demirbaşlar orta vadeli krediler ile finanse edilirler. Bunların vadesi iki ile beş yıl arası değişir. Vadesi beş yılın üzerinde olan krediler ağır sermaye malları ve anahtar teslimi yatırım projeleri için olan uzun vadeli kredilerdir.

Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatına göre, gerçekleştirilen ihracatın bedeli olan dövizler belirli bir süre içinde Türkiye ' ye getirilmelidir. Bazı ürünlerde uluslararası piyasa şartlarının gereği olarak döviz bedellerinin daha uzun sürede ülkeye transfer edilmesi daha karlı olduğundan kredili ihracat uygulaması gereği ortaya çıkmaktadır.

Yüksek Planlama Kurulu' nun 04.08.1968 tarih ve 72 nolu raporunda " 17 sayılı Kararın 14. maddesinin 1.fikrasındaki 3 aylık döviz getirme süresinin kredili ihracata 9 ay olması hususu " nun yer almasıyla kredili ihracat uygulamasına başlanmıştır.¹⁶ İhracatçı firmaların, hazırlık ve üretim aşamalarındaki işletme giderleri ile ham ve yardımcı madde giderlerini karşılamak için ilk kez 13.09.1968 tarih ve 6/10649 sayılı Karar ile ihracat kredileri kullanılmaya başlanmıştır. Kredili ihracattan yararlanacak malların belirlenmesinin usulü ve şartları, ihracat rejimi kararları ile olmaktadır. 06.07.1978 tarihli Resmi Gazete' de yayınlanan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 17 sayılı Karar ' a ilişkin yayınlanan 6/1 numaralı Tebliğ ile kredili ihracat karşılığı olan dövizli senedin bankalara kırdırılarak karşılığının tahsilinde yıllık yüzde 15 komisyon yerine cari döviz kuru üzerinden Euromarket faiz oranı kadar noksan ödeme yapılması imkanı sağlanmıştır. İhracatçılara her aşamada ve değişik koşullarda verilen çok amaçlı ihracat kredileri, ihracatçıların doğrudan finanse edilmesini sağladığından ihtiyaç duyulan bir teşviktir. Mal temin edilmesi, demirbaş alımı, tesislerin finanse edilmesi ve ihracattan sonra mal bedellerinin tahsil edilmesinde kolaylık sağlandığından ihracatçıların mali durumunu olumlu yönde etkiler.

---

¹⁶KARLUK, a.g.e., s.370.

5. İmalatçı İhracatçılara Sağlanan Transfer Kolaylıkları

İhracat karşılığı döviz tahsislerinin öncelikli olarak transfer edilmesini öngören 07.08.1970 tarih ve 7/1117 sayılı Kararname karşılaşılan döviz darboğazı sebebi ile uygulamaya geçilememiştir. Sanayicilerin ihracata yönelik üretim faaliyetlerinin sürmesi için gerekli olan ithal girdilerinin transfer gecikmelerinin giderilmesi amacıyla 1978 İhracat Rejimi Kararı 'nın 24. maddesi ile Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nda "İhracatı Teşvik Döviz Fonu" kurulmuştur. Bu fonun 7/1117 sayılı Kararname ile "Mamullerin İhracı veya Yurt İçinde Serbest Dövizle Satışı Karşılığında Yapılacak Döviz Tahsisi Esaslarına İlişkin Yönetmelik " hükümleri çerçevesinde verilen döviz tahsis belgelerine sahip imalatçı ihracatçılar ile Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 17 sayılı Karar' a ilişkin Seri II ve 3 numaralı İhracat Tebliği hükümleri çerçevesindeki imalatçı - ihracatçılar ve madenci - ihracatçılara tahsis edileceği belirtilmiştir. Sanayici ve madenciler ihraç ettikleri malların ihraç bedeli dövizlerini kendi ihtiyaçları veya yan sanayicilerinin ihracatla alâkalı ithale dayalı ihtiyaçlarını karşılamalarına, 06.07.1978 tarihinde yayınlanan " Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 17 sayılı Karar ' a İlişkin Seri II, 5/1 numaralı Tebliğ " ile imkan tanınmıştır. Aynı Karar ve Seri numarasında 7 numaralı Tebliğ ile de 7/1117 sayılı Kararname' ye göre ihracat taahhüdünde bulunan ihracatçılara, ihraç mallarını üretmeleri için kendilerine ve yan sanayicilerine gerekli olan ithal girdilerinin mal karşılığı ithal edilmesi halinde, ithal bedellerinin ihracat karşılığı dövizlerden mahsup edilmesi imkanı verilmiştir.¹⁷ Ayrıca, bu malların bedelleri dış finansman kuruluşlarından sağlanırsa, kredinin ana para, faiz, masraf ve komisyonları ihraç bedelinden ödenebilir. Bilhassa, döviz sıkıntılarının yaşandığı 1970' li yıllarda imalatçı ve madenci ihracatçıların ithal ettikleri girdilerin döviz bedellerini temin eden bu uygulamanın faydalı olduğu açıktır. İhracatçılarla beraber yan sanayicilerinde kapsama alınması olumlu bir gelişmedir. Böylece ihracatta önemli yer tutan ithal girdilerin temini için gerekli olan döviz, ihtiyaç sahiplerine tahsis edilmiştir.

¹⁷KARLUK, a.g.e., s.374.

6.Kur Garantisi

Türkiye ' de ihracatın geliştirilmesi ve sınai ürün ihracatının toplam içindeki payının artırılması için çeşitli teşvik araçlarından faydalanılmıştır. Bunların yanında kur garantisi de teşvik konusunda önemli bir yer tutar. Uluslararası ticaretin bir sonucu olarak ülkeler birbirleri ile sıkı ekonomik ilişkilere girerler ve bununla beraber ekonomik dalgalanmaları birbirlerine yansıtırlar. Bu ise, döviz kurlarını hareketli bir hale getirir. Bu yüzden dış ticaret dengeleri sürekli değişiklik gösterir.

Böylece bir ekonomik olayın sonucunda ihracatçılar olumsuz etkilenebilirler. İhracatın bu olumsuzluklardan etkilenmemesi için 12.02.1975 tarih ve 7/9361 sayılı Kararname eki ile ihracatçılara kur garantisi sağlanmıştır. Bu Kararname ile para dalgalanmaları sonucunda Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından döviz olarak alım satımı yapılan paraların kurlarındaki değişiklikler sonucunda, ihracatçıların olağan kayıplarını önlemek amacıyla Merkez Bankası' nda " İhracatta Kur Değişikliği Kayıplarını Karşılama Fonu " kurulmuştur. Ülkelerin izledikleri dış ticaret politikalarının bir sonucu olarak döviz kurları değişiklik gösterir. Dış ticaret dengesinin çoğunlukla eksi olduğu ülkemizde, kur politikaları hassas bir konumda olmuştur. Reel döviz kuru politikasının ihracatçının rekabet gücünün artırılması, ihracat miktarının genişletilmesi gibi gelişmeler için gerekli olduğu unutulmamalıdır. Türk Lirası' nın, gerçek değerinin üzerinde olmasının diğer bir olumsuz etkisi de ithalatı teşvik etmesidir. Aşırı değerlenmiş Türk Lirası, ihracatçıların gelirlerini reel olarak düşürmektedir. Bu yüzden, enflasyon - kur ilişkisinin çok iyi değerlendirilerek ihracatçıların mağduriyetlerinin giderilmesi iyi bir uygulamadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE ' DE 24 OCAK 1980 SONRASI UYGULANAN İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİ VE ETKİNLİĞİ

1. 24 Ocak Ekonomik İstikrar Tedbirleri

Türkiye, Cumhuriyet'in kuruluşundan 24 Ocak Kararları olarak bilinen tedbirlerin alınışına kadar ithal ikamesine dayalı bir sanayileşme politikası izlemiştir. 1973-1974 yıllarındaki petrol şoklarının ertelenmiş etkilerinin katlanarak yaşanması, enflasyonun üç haneli rakamlara ulaşması, ihracatın tıkanması, döviz sıkıntısından ithalatın kısıtlanması, 1978 - 1979 yıllarındaki devalüasyonlar, ödemeler dengesindeki rekor açıklar, Türk Ekonomisi' nde tıkanma ve büyümede duraklama dönemini getirmiştir. Bu olumsuzlukların etkisinde ekonomimiz kalkınma imkânı bulamamıştır.¹⁸

24 Ocak Kararları ile Türkiye modern bir ekonomik yapıya kavuşmuş ve serbest piyasa ekonomisine adım atılmıştır. İthalat, altın ve döviz kontrollerine son verilerek ihracat teşvikleri çerçevesinde vergi iadesi, düşük faizli kredi, imalâtçı ihracatçılara ithal girdide gümrük muafiyeti, sektörlere göre farklılaşan teşvik sistemi uygulaması öngörülmüştür.

2.İhracatta Vergi Teşvikleri

2.1.İhracatta Vergi İadesi

24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Tedbirleri' nde ele alınan ihracat teşviklerinin içinde vergi iadesi de mevcuttur. Bu yıldan, vergi iadesinin yürürlükten kaldırıldığı zamana kadar, 16.09.1975 tarih ve 7/10624 sayılı İhracatta Vergi İadesi Kararı ve buna ek karar ve tebliğlere göre

¹⁸ S.Rıdvan KARLUK, *Türkiye Ekonomisi*, Eskişehir, 1995, s.430.

düzenlenmiştir.¹⁹

1981 yılında, ihracatta belirli sınırları aşanlar için “ek vergi iadesi ” uygulamasına başlanmıştır. İade oranının, takvim yılında 4 milyon dolar sınırı aşıldığında beş puan, 15 milyon dolar sınırı aşılması halinde ise on puan artırılması öngörülmüştür. Daha sonra vergi iade oranları değiştirilmiştir. 12.04.1982 tarih ve 8/4397 sayılı Karar’ la, mamullerini ihraç eden veya ihraç kaydı ile ihracatçılara teslim eden imalâtçılar; ihraç malının yapımında veya ambalajında kullandıkları 6802 sayılı Kanun’ la istihsal vergisine tabi olan madde ve malzemelerin istihsal vergisi muafiyetinden yararlanmışlardır. Ödenmiş istihsal vergisinin iadesi ise Ticaret ve Maliye Bakanlığı tarafınca sağlanmıştır. 3065 sayılı Katma Değer Vergisi yürürlüğe girince istihsal vergisi de yürürlükten kalkmıştır.

Türkiye’ nin 1985 yılında GATT Sübvansiyon Kodunu (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının VI, XVI ve XXII. Maddelerinin Tefsiri ve Uygulaması İle İlgili Anlaşma) imzalaması vergi iadesinin azaltılarak zamanla yürürlükten kaldırılmasına sebep olmuştur.

1 Aralık 1986 tarih ve 19298 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan 86/11237 sayılı İhracatta Vergi İadesi Kararı’ na göre vergi iadesinden faydalanacak malların vergi iadesi oranları 4 listede belirtilmiştir.²⁰

1980 yılında vergi iadesine tabi ihracatın toplam içindeki payının, 1969 yılından uygulamanın sona erdirildiği 1989 yılına kadar geçen zaman süresince en düşük seviyesi olan yüzde 2,21’ e düştüğü Tablo 2’ den gözlenebilir. 24 Ocak Kararları’ nın alınmasından sonra ihracatta vergi iadesi oranları 1981’ den itibaren artmaya başlamıştır.1983 yılında vergi iadesine tabi ihracatın toplam ihracat içindeki payı yüzde 51,42 olmuş ve 1984 yılında, uygulamanın yürürlükte kaldığı sürece en yüksek seviyesi olan yüzde 60,71’ e ulaşmıştır.1984 yılında vergi iadesi tutarının, toplam ihracat tutarına oranı

¹⁹ Sübidey TOGAN, Türk Eximbank Araştırma Dizisi - 1, s.108.

²⁰ VI. Beş Yıllık..., s.14.

yüzde 12,62 olarak gerçekleşmiştir. 1980-1984 yılları arasında görülen önemli vergi iadesi artışlarının bir sebebi de ek vergi iadesi sisteminin istismar edilmesidir. İhracatçılar ek vergi iadesinden faydalanmak için ürünlerini birbirlerinin üzerinden pazarlamışlardır.

Tablo 2. 1964-1989 İhracatta Vergi İadesi Tutarları

reg.	A	B	C	D	E	F
Yıllar	İhracat Milyon TL	Vergi İadesine Tabi İhracat Milyon TL	Vergi İade Tutarı Milyon TL	Vergi İadesine Tabi İhracatın Toplam İhracata Oranı	Toplam İhracata Göre Vergi İade Oranı	Vergi İadesine Tabi İhracata Göre Vergi İade Oranı
1964	3697	104	12	2,80	0,33	11,70
1965	4174	303	29	7,27	0,70	9,66
1966	4415	220	28	4,98	0,62	12,54
1967	4701	250	25	5,33	0,53	9,94
1968	4468	248	58	5,55	1,30	23,35
1969	4832	1427	208	29,53	4,31	14,60
1970	6408	1733	290	27,04	4,53	16,74
1971	9090	1957	413	21,53	4,55	21,11
1972	11876	3210	719	27,03	6,05	22,40
1973	18037	7380	1053	40,91	5,84	14,27
1974	21197	6479	920	30,57	4,34	14,19
1975	20076	7402	1386	36,87	6,90	18,72
1976	30775	14434	3118	46,90	10,13	21,60
1977	31339	16563	3449	52,85	11,00	20,82
1978	55358	19727	2949	35,64	5,33	14,95
1979	75743	24579	3290	32,45	4,34	13,39
1980	221498	55031	4905	24,84	2,21	8,91
1981	530716	174220	24653	32,83	4,65	14,15
1982	937311	412612	86816	44,02	9,26	21,04
1983	1298945	667931	148990	51,42	11,47	22,31
1984	2608332	1583506	329059	60,71	12,62	20,78
1985	4152927	2268406	287238	54,62	6,92	12,66
1986	5012345	2761336	281960	55,09	5,63	10,21
1987	8844331	5183997	438475	58,61	4,96	8,46
1988	16809242	7902033	674802	47,01	4,01	8,54
1989	24819337	5202614	389517	20,96	1,57	7,49

Kaynak: S.Rıdvan KARLUK, *Türkiye Ekonomisi*, Eskişehir 1995, s.263.

Aşağıda, Tablo 2' deki verilerden oluşturulan regresyon analizleri ile ilgili örnekler verilmiştir. Analizler logaritmik kalıpta ve yüzde 5 güven aralığında yapılmıştır.

***** MULTIPLE REGRESSION *****
Vergi iade tutarı (C) - İhracat (A)

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. A

Block Number 1. Method: Enter C

Variable(s) Entered on Step Number

1.. C

Multiple R	,96495
R Square	,93112
Adjusted R Square	,92825
Standard Error	,34461

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	38,52881	38,52881
Residual	24	2,85010	,11875

F = 324,44203 Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
C	,817095	,045363	,964947	18,012	,0000
(Constant)	2,087223	,174534		11,959	,0000

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 324,44 > F(1,24) = 4,26$

% 5 yanılma payı ile yapılan analizde ihracata verilen vergi iadesinin ihracat artışlarını % 93 oranında açıkladığı görülmektedir. Esneklik 0,96' dır. İhracata verilen 1 birim vergi iadesinin ihracatı 0,96 oranında artırdığı söylenebilir.

***** MULTIPLE REGRESSION *****
 Vergi iadesine tabi ihracat (B) - ihracat (A)

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. A

Block Number 1. Method: Enter B

Variable(s) Entered on Step Number

1.. B

Multiple R   ,98093
 R Square   ,96223
 Adjusted R Square   ,96065
 Standard Error   ,25519

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	39,81593	39,81593
Residual	24	1,56297	,06512

F = 611,38800   Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
B	,814007	,032921	,980932	24,726	,0000
(Constant)	1,410883	,152994		9,222	,0000

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 611,38 > F(1,24) = 4,26$

Yapılan analize göre, vergi iadesine tabi ihracattaki artışlar toplam ihracatta meydana gelen artışları %96 oranında açıklamaktadır. Esneklik birim esnekliğe yakın (0,98) dir. Buna göre vergi iadesine tabi ihracatta meydana gelen 1 birimlik artışın toplam ihracatı 0,98 oranında artırdığı söylenebilir.

* * * * MULTIPLE REGRESSION * * * *

Vergi iade tutarı (C) - vergi iadesine tabi ihracat (B)

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. B

Block Number 1. Method: Enter C

Variable(s) Entered on Step Number

1.. C

Multiple R	,99516
R Square	,99034
Adjusted R Square	,98994
Standard Error	,15553

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	59,50929	59,50929
Residual	24	,58051	,02419

F = 2460,27447   Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----

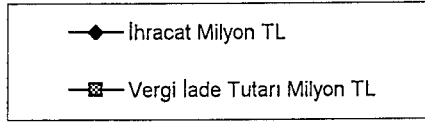
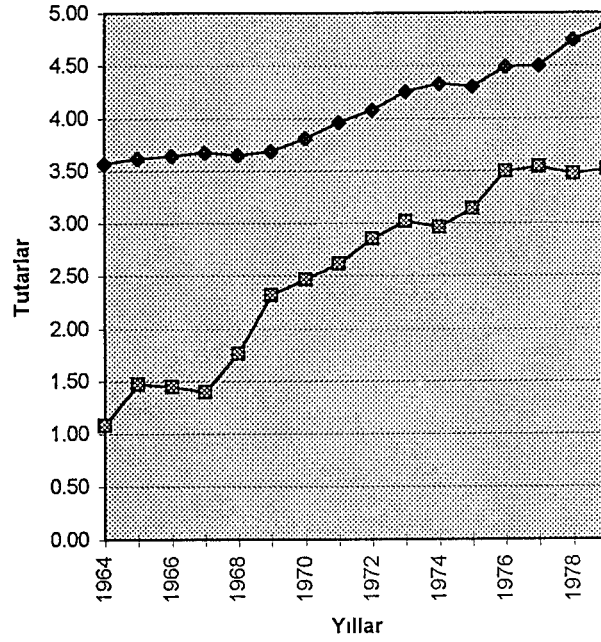
Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
C	1,015481	,020473	,995158	49,601	,0000
(Constant)	,789415	,078769		10,022	,0000

End Block Number 1 All requested variables entered.

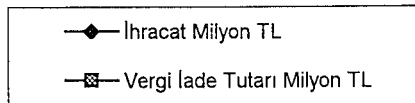
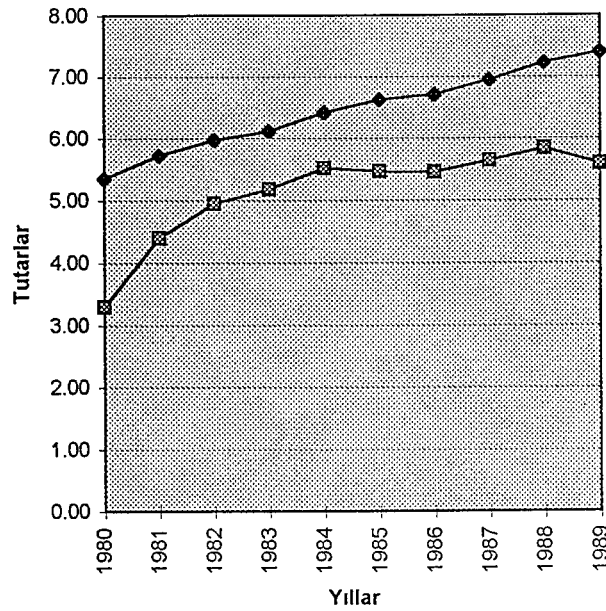
F testi sonucu $F = 2460,27 > F(1,24) = 4,26$

Vergi iade miktarında meydana gelen artışların vergi iadesine tabi ihracatı açıklama oranı analiz sonucuna göre % 99' dur. Esneklik yaklaşık 1' dir. Vergi iade tutarında meydana gelen 1 birimlik artışın vergi iadesine tabi ihracatı aynı oranda artırdığı söylenebilir.

Grafik 1 1964 - 1979 Yılları İhracat ve Vergi İade Tutarları

Grafik 2 1980- 1989 Yılları İhracat ve Vergi İade Tutarları

Yukarıdaki regresyon analizlerine, logaritmik kalıpta oluşturulan Grafik 1 ve Grafik 2'ye bakıldığında ihracata verilen vergi iadesi ile ihracat arasında pozitif bir bağ olduğu görülmektedir. Etkinin ise kuvvetli olmadığı sonuçlardan anlaşılabilir. Aynı zamanda vergi iadesinin, vergi iadesine tabi ihracatı artırdığı söylenebilir.

Tablo 3' de vergi iadesinin sektörel dağılımı ve vergi iade oranları seneler itibariyle gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde 1982 -1985 yılları arasında vergi iadesinden en fazla yararlanan sektörler, deri - kösele, demir - çelik, taşıt araçları, madeni eşya, elektrikli makineler ve dokuma - giyim sektörleridir.

Tablo 3. 1980 - 1989 İhracatta Vergi İadesi Tutarlarının Sektörel Dağılımı (Bin TL)

Sıra No	Sektörler	İhracat	İade	V.İade Oranı	İhracat	İade	V.İade Oranı
		1980	1980	1980	1981	1981	1981
1	Gıda	7432000	515000	6,93	18405000	2482000	13,49
2	Dokuma Giyim	25904000	2642000	10,20	68079000	8551000	12,56
3	Deri - Kösele	2641000	145000	5,49	7418000	1131000	15,25
4	Kimya Sanayi	2231000	166000	7,44	9098000	1050000	11,54
5	Orman Ürünleri Sanayi	522000	32000	6,13	2635000	425000	16,13
6	Demir - Çelik Sanayi	66000	4000	6,06	2310000	397000	17,19
7	Demir Dışı Metaller	3723000	288000	7,74	5044000	565000	11,20
8	Madeni Eşya Sanayi	555000	39000	7,03	6072000	708000	11,66
9	Çimento Sanayi	2099000	130000	6,19	22756000	3935000	17,29
10	Lastik - Plastik Sanayi	1179000	57000	4,83	3701000	487000	13,16
11	Cam - Seramik Sanayi	2139000	137000	6,40	7140000	863000	12,09
12	Makine İmalat Sanayi	764000	82000	10,73	4908000	841000	17,14
13	Elektrikli Cihazlar	588000	44000	7,48	1716000	227000	13,23
14	Taşıt Araçları	2593000	497000	19,17	11221000	2678000	23,87
15	Diğer İmalat Sanayi	4000	100	2,50	14000	2200	15,71

	İhracat	İade	V.İade Oranı	İhracat	İade	V.İade Oranı	İhracat	İade	V.İade Oranı
Sıra No	1982	1982	1982	1983	1983	1983	1984	1984	1984
1	46685000	9246000	19,81	177177300	15104200	8,52	229800700	37845600	16,47
2	142521000	30218000	21,20	251075100	60350600	24,04	588760000	131079000	22,26
3	13488000	3194000	23,68	38318900	10306500	26,90	122606800	29843100	24,34
4	19268000	3105000	16,11	33404200	5983700	17,91	70626700	12258400	17,36
5	14291000	2877000	20,13	11415600	2207800	19,34	33401000	6198700	18,56
6	30649000	7505000	24,49	64392700	16984900	26,38	186018300	45831100	24,64
7	10022000	1651000	16,47	17447100	3630900	20,81	36265100	7402400	20,41
8	17671000	3969000	22,46	19340900	4918800	25,43	20812400	4578800	22,00
9	41766000	8347000	19,99	21720000	3649700	16,80	24316400	4193700	17,25
10	8143000	1570000	19,28	10130900	2150700	21,23	24812400	4888700	19,70
11	13872000	3043000	21,94	15766800	2973400	18,86	39210800	8043700	20,51
12	14380000	3461000	24,07	34716700	7554800	21,76	71039400	10476300	14,75
13	10140000	2106000	20,77	14557900	3268100	22,45	32351400	7589000	23,46
14	17388000	4452000	25,60	19297600	4956300	25,68	39952200	9425000	23,59
15	105100	17400	16,56	111300	18500	16,62	314900	56300	17,88

	İhracat	İade	V.İade Oranı	İhracat	İade	V.İade Oranı	İhracat	İade	V.İade Oranı
Sıra No	1985	1985	1985	1986	1986	1986	1987	1987	1987
1	184526000	20472000	11,09	319674900	34850300	10,90	723353000	65142000	9,01
2	660576000	82176000	12,44	420014800	37407800	8,91	1579206200	83057400	5,26
3	172888000	18611000	10,76	79626000	7050600	8,85	33207300	3236400	9,75
4	104372000	12394000	11,87	201521000	23384800	11,60	392711700	42537000	10,83
5	89440000	11746000	13,13	68825100	7857200	11,42	110786800	11901300	10,74
6	400738000	65124000	16,25	477521600	70879900	14,84	587225100	77354500	13,17
7	66672000	8148000	12,22	91020600	10203700	11,21	111709400	11012500	9,86
8	46607000	6503000	13,95	68409200	8479100	12,39	101942500	10460300	10,26
9	30205000	3602000	11,93	18876000	2269500	12,02	12667500	1180600	9,32
10	106725000	5223000	4,89	53341500	6408700	12,01	74591200	7557200	10,13
11	60584000	8202000	13,54	77329100	9384700	12,14	148907300	15941000	10,71
12	112987000	18048000	15,97	81342900	11101400	13,65	385735600	45121600	11,70
13	42942000	6489000	15,11	71821000	9658300	13,45	187294600	24105200	12,87
14	66013000	10196000	15,45	41205500	5526800	13,41	75861000	8527500	11,24
15	8092000	938000	11,59	1668000	193500	11,60	6438900	555700	8,63

	İhracat	İade	V.İade Oranı	İhracat	İade	V.İade Oranı
Sıra No	1988	1988	1988	1989	1989	1989
1	797448000	57002200	7,15	549538800	21424200	3,90
2	2761423400	144257100	5,22	1739410200	39336600	2,26
3	33107700	2827100	8,54	17357300	635600	3,66
4	818247300	88361000	10,80	645574800	58404000	9,05
5	123606400	13034200	10,54	52068100	4472700	8,59
6	1425524000	202629500	14,21	1275580600	199676200	15,65
7	328676900	27035200	8,23	177743800	19761200	11,12
8	126490200	12759500	10,09	41188200	2825900	6,86
9	8525500	790800	9,28	10230800	845400	8,26
10	148216000	16108500	10,87	76363500	6795200	8,90
11	184333400	18803000	10,20	135327900	9120800	6,74
12	262250000	30357100	11,58	97543600	7764000	7,96
13	210218000	20931300	9,96	124187400	8961300	7,22
14	126427500	15080400	11,93	74406200	4329800	5,82
15	2509700	179200	7,14	1679000	141600	8,43

Kaynak: Türk Eximbank Araştırma dizisi - 1

Aşağıda, Tablo 3' deki verilerden logaritmik kalıpta ve %5 yanılma payı ile oluşturulan regresyon analizleri verilmiştir.

* * * * MULTIPLE REGRESSION * * * *

Gıda sektörü

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter VER.IADE

Variable(s) Entered on Step Number

1.. VER.IADE

Multiple R	,95492
R Square	,91187
Adjusted R Square	,90085
Standard Error	,21654

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	3,88146	3,88146
Residual	8	,37513	,04689

F = 82,77608   Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
VER.IADE	1,000667	,109986	,954919	9,098	,0000
(Constant)	1,007535	,462460		2,179	,0610

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 82,77 > F(1,8) = 5,32$

% 5 yanılma payı ile gıda sektörüne verilen vergi iadesinin, aynı sektördeki ihracat artışlarını % 91 oranında açıkladığı görülmektedir. Esneklik 0,95' dir. Gıda sektöründe ihracata verilen 1 birim vergi iadesinin aynı sektördeki ihracatı 0,95 oranında artırdığı analiz sonucuna göre söylenebilir.

* * * * MULTIPLE REGRESSION * * * *

Dokuma - giyim

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter VER.IADE

Variable(s) Entered on Step Number

1.. VER.IADE

Multiple R   ,86317
R Square   ,74506
Adjusted R Square   ,71319
Standard Error   ,34743

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	2,82218	2,82218
Residual	8	,96568	,12071

F = 23,37974   Signif F = ,0013

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
VER.IADE	1,029610	,212938	,863168	4,835	,0013
(Constant)	,864081	,983402		,879	,4052

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 23,37 > F(1,8) = 5,32$

Dokuma - giyim sektörüne verilen vergi iadesinin, aynı sektördeki ihracat artışlarını % 74 oranında açıkladığı analizde görülmektedir. Esneklik 0,86' dır. Söz konusu sektörde ihracata verilen 1 birim vergi iadesinin, ihracatı 0,86 oranında artırdığı ve etkinin zayıf olduğu anlaşılabilir.

***** MULTIPLE REGRESSION *****

Deri kösele sektörü

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter VER.IADE

Variable(s) Entered on Step Number

1.. VER.IADE

Multiple R   ,92030
R Square   ,84695
Adjusted R Square   ,82781
Standard Error   ,23143

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	2,37107	2,37107
Residual	8	,42848	,05356

F = 44,26895   Signif F = ,0002

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
VER.IADE	,733585	,110256	,920296	6,653	,0002
(Constant)	1,877210	,393745		4,768	,0014

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 44,26 > F(1,8) = 5,32$

Bu sektörde ihracat verilen vergi iadesinin sektördeki ihracat artışlarını açıklama oranı %85' dir. Esneklik 0,92' dir. Buna göre deri - kösele sektöründe ihracata verilen 1 birim vergi iadesinin, aynı sektördeki ihracatı 0,92 oranında artırdığı görülebilir.

* * * * MULTIPLE REGRESSION * * * *

Kimya sanayi

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter VER.IADE

Variable(s) Entered on Step Number

1.. VER.IADE

Multiple R   ,90693
R Square   ,82253
Adjusted R Square   ,80034
Standard Error   ,39899

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	5,90254	5,90254
Residual	8	1,27356	,15919

F = 37,07748   Signif F = ,0003

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
VER.IADE	,958187	,157360	,906933	6,089	,0003
(Constant)	,988338	,632744		1,562	,1569

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 37,07 > F(1,8) = 5,32$

Kimya sanayii sektöründe ihracata verilen vergi iadesinin ihracat artışlarını %82 oranında açıkladığı analiz sonucunda görülmektedir. Esneklik (0,90) düşüktür. Kimya sanayii sektöründe ihracata verilen 1 birim vergi iadesinin söz konusu sektördeki ihracatı 0,90 oranında artırdığı söylenebilir.

* * * * MULTIPLE REGRESSION * * * *

Orman ürünleri sanayi

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter VER.IADE

Variable(s) Entered on Step Number

1.. VER.IADE

Multiple R   ,97918
R Square   ,95878
Adjusted R Square   ,95363
Standard Error   ,16755

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	5,22414	5,22414
Residual	8	,22458	,02807

F = 186,09845   Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
VER.IADE	,929835	,068161	,979175	13,642	,0000
(Constant)	1,140517	,241283		4,727	,0015

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 186,09 > F(1,8) = 5,32$

Analize göre orman ürünleri sanayiinde verilen vergi iadesi, aynı sektördeki ihracat artışlarını %96 oranında açıklamaktadır. Esneklik 1' e yakın (0,98)'dir. Orman ürünleri sanayii ihracatına verilen 1 birim vergi iadesinin aynı sektördeki ihracatı 0,98 oranında artırdığı ifade edilebilir.

**** MULTIPLE REGRESSION ****

Demir dışı metaller

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter VER.IADE

Variable(s) Entered on Step Number

1.. VER.IADE

Multiple R   ,97434
R Square   ,94934
Adjusted R Square   ,94301
Standard Error   ,15885

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	3,78301	3,78301
Residual	8	,20188	,02523

F = 149,91255   Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
VER.IADE	,991827	,081006	,974340	12,244	,0000
(Constant)	,942426	,300292		3,138	,0138

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 149,91 > F(1,8) = 5,32$

Yapılan analiz sonucunda demir dışı metaller sektöründe meydana gelen ihracat artışını söz konusu sektöre verilen vergi iadesinin % 95 oranında açıkladığı görülmüştür. Esnekliğin 0,97 olması, bu sektörün ihracatına verilen 1 birim vergi iadesinin sektörün ihracatını 0,97 oranında artırdığını gösterir.

* * * * MULTIPLE REGRESSION * * * *

Madeni eşya sanayi

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter VER.IADE

Variable(s) Entered on Step Number

1.. VER.IADE

Multiple R   ,96366
R Square   ,92864
Adjusted R Square   ,91972
Standard Error   ,19630

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	4,01144	4,01144
Residual	8	,30826	,03853

F = 104,10685   Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
VER.IADE	,891140	,087339	,963659	10,203	,0000
(Constant)	1,267661	,309446		4,097	,0035

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 104,10 > F(1,8) = 5,32$

Madeni eşya sanayiinin ihracatında meydana gelen artışların bu sektöre verilen vergi iadesi ile açıklanması yukarıdaki analize göre % 93 oranında mümkündür. Esneklik 0,96' dır. Buna göre madeni eşya sanayii ihracatına verilen 1 birim vergi iadesinin aynı sektördeki ihracatı 0,96 oranında artırdığı söylenebilir.

* * * * MULTIPLE REGRESSION * * * *

Çimento sanayi

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter VER.IADE

Variable(s) Entered on Step Number

1.. VER.IADE

Multiple R   ,98831
R Square   ,97676
Adjusted R Square   ,97386
Standard Error   ,05965

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	1,19661	1,19661
Residual	8	,02847	,00356

F = 336,25027   Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
VER.IADE	,697397	,038032	,988312	18,337	,0000
(Constant)	1,906945	,125505		15,194	,0000

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 336,25 > F(1,8) = 5,32$

Bu sektörde ihracata verilen vergi iadesinin, ihracat artışlarını % 98 oranında açıkladığı analiz sonucunda görülmektedir. Esneklik 1' e yakın (0,99)' dır. Çimento sanayii sektöründe ihracata verilen 1 birimlik vergi iadesinin sektörün ihracatını 0,99 oranında artırdığı yukarıdaki sonuçlara göre söylenebilir.

*** MULTIPLE REGRESSION ***

Lastik - plastik sanayi

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter VER.IADE

Variable(s) Entered on Step Number

1.. VER.IADE

Multiple R   ,94825
R Square   ,89918
Adjusted R Square   ,88658
Standard Error   ,23522

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	3,94790	3,94790
Residual	8	,44263	,05533

F = 71,35299   Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
VER.IADE	,919145	,108812	,948253	8,447	,0000
(Constant)	1,228679	,378468		3,246	,0118

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 71,35 > F(1,8) = 5,32$

Lastik - plastik sanayiinde meydana gelen artışların bu sektöre verilen vergi iadesi ile açıklanmasının doğruluğu analize göre % 90 oranındadır. Esneklik 0,95' dir. Buna göre lastik - plastik sanayiine verilen 1 birim vergi iadesinin söz konusu sektördeki ihracat artışlarını 0,90 oranında artırdığı ifade edilebilir.

**** MULTIPLE REGRESSION ****
Cam - seramik sanayi

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter VER.IADE

Variable(s) Entered on Step Number

1.. VER.IADE

Multiple R   ,95966
R Square   ,92094
Adjusted R Square   ,91106
Standard Error   ,19043

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	3,37951	3,37951
Residual	8	,29010	,03626

F = 93,19507   Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
VER.IADE	,932932	,096639	,959659	9,654	,0000
(Constant)	1,153170	,355530		3,244	,0118

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 93,19 > F(1,8) = 5,32$

Analize göre cam - seramik sanayiinde ihracata verilen vergi iadesinin bu sektördeki ihracat artışlarını açıklaması % 92 oranında mümkündür. Esneklik 0,96' dır. Buna göre cam - seramik sektöründe ihracata verilen 1 birim vergi iadesi sektörün ihracatını 0,96 oranında artırmaktadır.

**** MULTIPLE REGRESSION ****

Makine - imalat sanayi

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter VER.IADE

Variable(s) Entered on Step Number

1.. VER.IADE

Multiple R   ,98442
R Square   ,96908
Adjusted R Square   ,96522
Standard Error   ,15395

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	5,94240	5,94240
Residual	8	,18960	,02370

F = 250,73304   Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
VER.IADE	1,003349	,063365	,984419	15,835	,0000
(Constant)	,835062	,243203		3,434	,0089

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 250,73 > F(1,8) = 5,32$

Makine - imalat sanayiinde meydana gelen ihracat artışlarını bu sektöre verilen vergi iadesi % 97 oranında açıklamaktadır. Esneklik 1' e yakın (0,98) dır. Makine - imalat sanayiinde ihracata verilen 1 birimlik vergi iadesinin söz konusu sektördeki ihracatı 0,98 oranında artırdığı söylenebilir.

***** MULTIPLE REGRESSION *****

Elektrikli cihazlar sektörü

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter VER.IADE

Variable(s) Entered on Step Number

1.. VER.IADE

Multiple R   ,97797
R Square   ,95643
Adjusted R Square   ,95098
Standard Error   ,18953

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	6,30815	6,30815
Residual	8	,28737	,03592

F = 175,60774   Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
VER.IADE	,954939	,072062	,977972	13,252	,0000
(Constant)	1,027634	,260429		3,946	,0043

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 175,60 > F(1,8) = 5,32$

Elektrikli cihazlar sektörünün ihracatındaki artışları bu sektöre verilen vergi iadelerinin % 96 oranında açıkladığı yapılan analizde görülmektedir. Esneklik 0,98' dir. Buna göre, elektrikli cihazlar sektöründe ihracata verilen 1 birim vergi iadesinin söz konusu sektördeki ihracatı 0,98 oranında artırdığı görülmektedir.

***** MULTIPLE REGRESSION *****

Taşıt araçları

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter VER.IADE

Variable(s) Entered on Step Number

1.. VER.IADE

Multiple R   ,91485
R Square   ,83695
Adjusted R Square   ,81657
Standard Error   ,21484

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	1,89547	1,89547
Residual	8	,36925	,04616

F = 41,06584   Signif F = ,0002

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
VER.IADE	1,108691	,173010	,914852	6,408	,0002
(Constant)	,392549	,642677		,611	,5583

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 41,06 > F(1,8) = 5,32$

Yapılan analiz sonucunda taşıt araçları sektöründe meydana gelen ihracat artışlarını söz konusu sektöre verilen vergi iadesinin % 84 oranında açıkladığı görülmüştür. Esnekliğin 0,92 olması ile taşıt araçları sektörünün ihracatına verilen 1 birim vergi iadesinin, aynı sektördeki ihracatı 0,92 oranında arttırdığı söylenebilir.

* * * * MULTIPLE REGRESSION * * * *

Diğer imalat sanayi

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter VER.IADE

Variable(s) Entered on Step Number

1.. VER.IADE

Multiple R   ,97766
R Square   ,95582
Adjusted R Square   ,95030
Standard Error   ,25029

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	10,84359	10,84359
Residual	8	,50116	,06264

F = 173,09694   Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
VER.IADE	,913311	,069418	,977663	13,157	,0000
(Constant)	1,125720	,136435		8,251	,0000

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 173,09 > F(1,8) = 5,32$

Bu sektörde ihracata verilen vergi iadesinin, ihracat artışlarını % 96 oranında açıkladığı analiz sonucunda görülmektedir. Esneklik 0,98' dir. Diğer imalat sanayiinde ihracata verilen 1 birim vergi iadesinin söz konusu sektördeki ihracatı 0,98 oranında açıkladığı söylenebilir.

Analizlerin tümüne bakıldığında bütün sektörlerde, verilen vergi iadelerinin söz konusu sektörlerdeki ihracat artışlarını açıklamada etkili olduğu görülmektedir. Esneklik katsayılarının birim esnekliğin üzerine çıkamadığı ve etkinin düşük olduğu analiz sonuçlarına göre söylenebilir. İleriki çalışmalarda yapılan analizlerde kredilerinde etkisi hesaba katıldığında vergi iadelerinin etkisi daha iyi analiz edilebilecektir.

31.03.1988 tarih ve 88/12813 sayılı Karar' la Nisan 1988 ayından itibaren yıl sonuna kadar her ay için vergi iade listesindeki yüzde miktarlarının 1/10 nispetinde düşürülerek ödeme yapılması ve 01.01.1989 tarihinden itibaren vergi iadesi uygulamasının kaldırılması öngörülmüştür. Bunun sonucunda 01.01.1989 tarihinde vergi iadesi uygulaması yürürlükten kalkmıştır.

2.2. Vergi Resim ve Harç İstisnası

1980 sonrasında 80 sayılı Kanun'a göre alınan hal rüsumu 88/13457 sayılı Karar ile istisna edilmiştir. Ayrıca, 89/2 nolu tebliğde ihracatı teşvik belgesi kapsamında, muhtelif teminat mektupları ve bazı ilave işlemler için de vergi, resim ve harç istisnasının uygulanması hükmü getirilmiştir.

89/9353 sayılı Karar ile bu istisnalara belirli bir sistematik getirilmiştir. Daha sonra bazı değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. İhracatın ve döviz kazandırıcı faaliyetlerin finansmanı için Merkez Bankası ve diğer bankaların kullandıracağı krediler, Merkez Bankası ve diğer bankaların, sigorta şirketlerinin ve diğer kuruluşların yaptıkları tüm hizmet ve işlemler dolayısıyla aldıkları paralar, ihracatla ilgili tüm işlemler, ihracatı teşvik belgesine göre yapılacak ithalat ve ihracat karşılığı ödenecek vergi iadeleri; banka ve sigorta muameleleri vergisinden, damga resmi ve hal rüsumu ile harçlardan istisna edilmiştir.

6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu' na göre alınan İstihsal Vergisi' nden 1980' li yılların başında ihracata muafiyet getirilmiştir. 83/2 sayılı Tebliğ ile de ihracatı teşvik tedbiri olarak kabul edilmiştir. 1984 yılı sonunda KDV,

istihsal vergisinin yerini almış ve KDV muafiyetine geçilmiştir.

İhracatın geliştirilmesi için ihracat gelirleri ve ihracata yönelik yatırımlar vergi, resim ve harçlardan muaf tutulabilir. İhracat yapan firmalara kurumlar ve gelir vergisi muafiyetleri gereklidir. Ayrıca, bu firma çalışanlarının gelir vergisi kesintilerinin ve sigorta primlerinin düşük tutulması, asgari geçim indirimlerinin artırılması da önemli bir teşvik olacaktır. Bunlar, ihracatçıların eleman konusundaki sıkıntılarının giderilmesini sağlar.

Kısacası firmalar, ihraç mallarının maliyetini arttırıp, gelirlerini azaltan vergilerden muaf tutularak desteklenmelidir.

2.3.Kurumlar Vergisi İstisnası

5422 sayılı K.V.K. kapsamındaki mükelleflere ihracatla ilgili faaliyetlerinde uygulanan istisnalar tüketicilere 1981 yılında bazı avantajlar sağlamıştır. 1982 yılında 2573 sayılı Kanun' la bir değişiklik yapılmış ve 1988 yılında 3482 sayılı Kanun' la son şeklini almıştır.

Uygulamada sanayi ürünü ihraç eden ve yıllık tutarı 1.000.000 ABD Doları veya muadili yabancı para karşılığı Türk Lirası' nı aşan imalâtçı kurumların, bu ihracattan sağladıkları hasılatın yüzde 20' si kurum kazancından indirilmiştir.²¹ İhraç edildiğinin tevsiki şartıyla ihracatçılara yapılan satışlar da sanayi ürünlerinin imalâtçısı yönünden yıllık ihracat tutarının hesabında ihracat sayılmıştır. İhraç ettiği malı imâl etmeyen ihracatçı kurumlarda, bu istisna $\frac{1}{4}$ oranında uygulanmıştır.

Kurumlar vergisi kâr üzerinden alınan bir vergi olduğundan ihracatçı kurumların gelirlerini doğrudan etkiler. Halen yürürlükte olmayan bu uygulama, ihracatçılara önemli fayda sağlayan bir sistemdir. Kurumlar vergisi oranı yüzde 25 olmasına rağmen alınan stopajdan dolayı vergilenme yüzde 50' ye yaklaşmaktadır. Bu ise, firmaların kârlarını, finansal güçlerini ve

²¹ TOGAN, a.g.e., s.142.

dolayısı ile yatırımlarını olumsuz etkilemektedir.

2.4.İhraç Ürünleri Girdilerine Gümrük Vergisi ve Fon Muafiyeti

İhraç ürünleri girdilerine gümrük vergisi muafiyeti uygulanması 16.09.1968 tarih , 6/10649 sayılı ve 07.08.1970 tarih, 7/1117 sayılı “İhracatın Teşviki ve Geliştirilmesine Dair Kararlar” dahilinde imkân bulmuştur. Başlangıçta ihracatçılar uygulamadan faydalandırılmıştır.²²

31 Aralık 1984 tarihli 18622 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan 85/2 sayılı İhracatı Teşvik Tebliği’ nde ihracatçıların kredilerinin veya yan sanayicilerin ihracını taahhüt ettikleri malların yapımında kullanacakları ham ve yardımcı maddelerle ambalaj malzemelerinin ithali; İhracatı Teşvik Belgesi’ nde belirtilen esas ve şartlar çerçevesinde, gümrük vergisi ve ithalde alınan diğer vergi ve resimlerden (Damga resmi dahil) ve ithalde alınan fon bedellerinden muaf olacağı belirtilmiştir.

İhraç edilen mamulün girdisi olan ithal malların yurda girişindeki gümrük vergisi ve fonların giderilmesi ihracatçıların finansal güçlerini ve kârlarını iyileştiren bir uygulamadır.

2.5.Geçici Kabul Rejimi ile Yapılacak İthalatta Gümrük Muafiyeti ve Teminatların İadesi

1615 sayılı Gümrük Kanunu’ nun 118. maddesiyle verilen bir teşvik tedbiri olan “ Geçici Kabul Rejimi ” uygulaması 933 sayılı Kanun’ un 4. Maddesi gereğince DPT Teşvik Uygulama Başkanlığı’ na verilmiştir.

Döviz tahsis edilmek suretiyle bedeli ödenerek veya bedelsiz olarak dışarıdan getirilecek ham ve yarı mamul maddelerden, memleket içinde başkaca maddeler katılmış olsun veya olmasın, tamamlayıcı veya değerlendirici bir işçilik gördükten sonra elde edilecek mamul veya yarı mamulün en geç iki yıl içerisinde tekrar yurt dışına çıkarılması halinde, bu

²² KARLUK, Türkiye..., s.264.

malzemelerin ithalinde gümrük, vergi ve resimler alınmayarak yerine teminat alınması şeklinde uygulanmıştır. Ayrıca, Gümrük İdareleri tarafından ihracatçıdan teminat almak suretiyle geçici kabul rejimi işlemi tamamlanan eşya için alınan teminatında iadesi sağlanmıştır.

Bu uygulama Dahilde İşleme Rejimi ile yeniden düzenlenmiştir. Bu, ithalatta şartlı muafiyet ve geri ödeme sistemi olarak iki şekilde uygulanır. Dahilde işleme, izin belgesi ile gerçekleştirilir. Belgenin süresi normal şartlarda azami 12 aydır. Süreyi uzatmak için İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliklerine müracaat edilir. Dahilde İşleme İzin Belgeleri kapsamında ithalat sırasında alınan teminatların azami yüzde 90' na kadar olan kısmı ihracatın gerçekleşme oranına göre ilgili Gümrük Başmüdürlüğü' nce iade edilmektedir. Sistem, tüketim amaçlı olmayıp ihraç mallarının üretiminde kullanılan girdilerin maliyetini arttıran vergileri istisna eden bir uygulama olduğundan faydalıdır.

2.6. Vergi Teşviklerinin Genel Değerlendirmesi

Ülkemizde, ihracatın teşvikinde etkili olan ilk uygulamalar vergi teşvikleridir. 1963' lerde vergi iadesi ile başlayan bu sisteme zamanla yeni uygulamalar eklenmiştir. Zaman içinde bazıları istekle bazıları da mecburiyetten kaldırılmıştır. Ekonomimizin genel durumu göz önüne alındığında, devletin temel gelir kaynağı olan vergilerde teşvike gidilmesi ilk olarak zor gözükebilir. Fakat, ihracatın ekonomiye olan olumlu etkisi düşünüldüğünde bu teşviklerin mutlaka verilmesi gerektiği anlaşılır.

Vergisel teşvikler bir anlamda parasal teşviklerdir. 1963 yılından itibaren vergi teşviklerinde önemli yere sahip olan vergi iadesi uygulamasına başlanmış ve 1989 yılına kadar devam edilmiştir. Kurumlar vergisi istisnası ise uzun süreli olmamıştır. Halen uygulanan ihraç ürünleri girdilerine vergi muafiyetleri ve vergi, resim, harç istisnaları faydalı teşviklerdir. Ancak, bu teşvikler etkin bir özelliğe sahip değildir.

Vergiler, hammadde girdilerinden genel üretim giderlerine, genel

giderlerden işçilik giderlerine kadar pek çok alanda maliyetleri arttıran, gelirleri azaltan bir unsur olduğundan firmaların sermayelerini etkiler. İhracatçıların ise üretim, ulaşım, nitelikli eleman bulunması, ucuz girdi ve enerji sağlanması, kredi imkânları, pazar araştırmaları, tanıtım ve rekabet gibi konularda çok önemli sorunlarının var olduğu bilinmektedir. Bu kadar önemli sorunları aşmak zorunda olan ihracatçıların faaliyetlerini sürdürmeleri için güçlü bir finansal yapıya sahip olmaları gerekmektedir. Ülkemizde vergilerin yapısına bakıldığında ise çeşitli ve yüksek oranda oldukları görülür. Gelir vergisinin artan oranda olması, kurum gelirlerinin kurumlar vergisi ve stopaj olarak iki kez vergilendirilmesi, KDV oranlarının yüksekliği, çalışanlardan yüksek oranda vergi kesilmesi, ihracatçıları doğrudan etkilemektedir. İhracatçılara, yaptıkları ihracatın miktarına göre vergi teşvikleri verilmelidir. KDV oranları düşürülmeli, ihracat gelirlerinden alınan gelir ve kurumlar vergisi miktarları azaltılmalıdır. İhraç ürünleri girdilerine ait gümrük vergisi ve fon muafiyeti uygulamasına devam edilmelidir. Teminatların yerine, sigortalama yoluna gidilmeli ve teminatların serbest kalması sağlanmalıdır.

Gümrük Birliği ile teşviklerin yapısı değişmiş ve destek sistemlerinde yeni bir dönem başlamıştır. Bundan sonra iadeler yerine, istisnalar söz konusu olmalıdır. İstisnaların kapsamı genişletilmeli ve bu konudaki bürokratik engeller ortadan kaldırılmalıdır. İhracatı arttırmak gayesiyle birleşen firmalara ek istisnalar sağlanmalıdır. İhracatla alakalı yurtiçi ve yurtdışındaki zararlar vergiye tabi gelirlere mahsup edilmelidir. Yine, döviz kurlarından doğan zararlar tespit edilerek kârdan düşülmelidir. Teknoloji, patent, danışmanlık ücretlerinde ek teşvikler getirilmelidir.

3.Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu

İhracat kredisi uygulamasına karar verildikten bir süre sonra 15.12.1984 tarihinde 84/8860 sayılı Karar' la kurulan Fon' un amacı, Kalkınma Planı ve yıllık programlarda öngörülen hedeflere uygun yatırımların yönlendirilebilmesi ve ihtisas kredilerinde kredi maliyetlerinin

yatırımların yönlendirilebilmesi ve ihtisas kredilerinde kredi maliyetlerinin düşürülmesidir.²³ Bu karar uygulamasında, krediler ifadesi; sermaye piyasası borçlanma araçlarının yurt dışına ihracı suretiyle temin olunan fonları da kapsar. KKDF' nun başlıca kaynakları; banka kredileri, yurt dışından sağlanan krediler, bazı ithalat işlemleri, diğer fonlardan yapılacak aktarmalardır. Düşüncesi, ihracatçıların kredi giderlerini azaltarak finansal rahatlama sağlamaktır. Uygulamada, kredi kullanıldıktan sonra anapara ve faiz ödemelerinin tamamlanması ile Fon' dan prim ödenmektedir. Bu haliyle uygulamanın etkili olduğunu söylemek zordur. Etkin bir sonuç almak ve ihracatçılara önemli bir fayda sağlamak için, kredi faizleri ile beraber ödeme yapılmalıdır. Hatta, faizlerden mahsup yoluna gidilmelidir. Aradaki zaman kayıplarından dolayı ihracatçıların mağdur olması önlenmelidir. Sağlanan primlerin yükseltilmesi de gereklidir. Bu Fon vasıtası ile kredi taksitlerinin finansmanı düşünülmelidir. Tablo 4' de görüldüğü gibi Fon' a yapılan giriş ve çıkışlar 1985-1991-1994 ve 1996 yıllarında artışlar göstermektedir.1996 yılında Fon' dan yapılan ödemeler 36 trilyonun üzerinde gerçekleşmiştir. Bu haliyle KKDF ihracat teşvikleri için önemli bir kaynaktır.

Tablo 4. KKDF' na Yatırılan Tutarlar ve Yapılan Devirleri (Milyon TL)

Yıllar	Yatırılan Tutarlar	Yapılan Devirler
1985	110.881	103.386
1986	263.707	261.941
1987	334.635	273.873
1988	486.490	408.099
1989	577.295	697.142
1990	853.441	878.208
1991	2.094.327	2.070.563
1992	3.369.027	3.360.261
1993	5.627.597	5.612.985
1994	10.505.079	10.509.408
1995	15.952.719	15.791.627
1996	35.546.008	36.014.418

Kaynak : Merkez Bankası

²³ KARLUK, Türkiye..., s.265.

4. Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu Uygulaması

1980 yılında kurulan bu fon belirli ihraç ürünlerine doğrudan ödeme yaparak bu malların ihracatını, pazarlamasını, ihracata yönelik yatırımlarını ve ihracat sigorta sistemini desteklemek amacıyla başlatılmıştır. 1987 yılına kadar yapılan ödemeler kısıntılı olmuştur. Hangi malların bu uygulamadan faydalanacağı Para ve Kredi Kurulu tarafından kararlaştırılmaktadır.

03.12.1986, 16.05.1987 ve 18.11.1987 tarihli 86/23, 87/17 ve 87/31 sayılı Para ve Kredi Kurulu tebliğleri ile Resmi Gazete' de yayımlanan 81 adet malın ihracında çoğunlukla ağırlık, adet ve metrekare başına göre değişen bir fon sistemi getirilmiştir. Uygulamada genel olarak ton başına 1-550 dolar prim ödemesi yapılmıştır.

1988 yılında muhtelif tarihlerde Resmi Gazete' de yayımlanan 88/ 1-3-4-6-12-15-16-18-19-21-22-24 sayılı Para ve Kredi Kurulunun tebliğleri ile yeni değişiklikler getirilmiş ve DFİF' den yararlanan madde sayısı 108' e yükseltilmiştir. Belirli malların ihracında verilecek olan prim genelde ton başıdır. Destekleme priminin tutarı 1-1000 dolar arasında değişmektedir.²⁴

1988 yılı Fon'un aktif olduğu bir dönem olmuştur. 1990 yılında Fon' dan yararlanacak mal sayısı 95 olarak belirlenmiştir. Ayrıca, azami ödeme oranı yüzde 20 ile sınırlandırılmıştır. Fon ödemeleri hazine bonusu ile uzun vadeli olduğundan ihracatçılara önemli bir fayda sağlayamamıştır.

91/9 sayılı Para Kredi Kurulu Kararı (R.G. 20.08.1991) ile ödeme miktarları yeniden belirlenmiş ve fondan yapılan ödemelerin 1992 Şubat ayından itibaren tümüyle kaldırılmasına karar verilmiştir. Başlangıçta 45 mala Fon' dan spesifik olarak prim verilmiştir. Bunun 24' ü imalât sanayi ürünüdür. Daha sonra kapsam genişletilmiş, 1989 yılında 122' ye çıkarılmıştır. Hayali ihracata engel olmak üzere 1988 yılı sonunda Fon' dan yapılan prim ödemelerine advalorem bazda bir üst limit getirilmiş, 1991

²⁴ NARLI, a.g.e., s.91.

yılında prim ödenecek mal sayısı 89' a indirilmiştir. Fon' dan 1990 yılında 1.264 milyon tutarında bir ödeme yapılmıştır.²⁵

5. Taşıma Teşvikleri

İhracat teşviki olarak önemli bir yere sahip olan taşıma teşvikleri Gümrük Birliği ile son bulmuştur. İhracatçıların günlük çektikleri konulardan birisi olan taşıma, her zaman için yardıma ve teşvike ihtiyaç duymaktadır.

Bakanlar Kurulu' nun 28.02.1983 tarih ve 8/6126 sayılı kararı uyarınca, 3500 km. uzaklıktaki ülkelere Türk Hava Yolları ile yapılacak tekstil ürünleri ihracında navlun bedelinin yüzde 60' ı DFİF' ndan T.C. Merkez Bankası' nca Türk Hava Yolları' na ödenmiştir.

Para ve Kredi Kurulu' nun 07.04.1986 tarih 86/6 sayılı kararına göre, Türk limanlarından dört gruba ayrılan ülke limanlarına yapılan ihraç ürünü nakliyelerinde brüt ton bazında bir destek ödemesi yapılmıştır. İhraç mallarının yabancı bayraklı gemiler ile taşınmaları halinde, ihracatçıya öngörülen ton başına ödeme yüzde 50 oranında uygulanmıştır. Ödemeler Türk bayraklı gemilerde , mesafeye göre ton başına 3-12 dolar olmuştur. Yabancı bayraklı gemilerde ise oranlar yüzde 50 olarak uygulanmıştır.²⁶

Para Kredi ve Koordinasyon Kurulu' nun 27.9.1995 tarih ve 95/13 sayılı kararı ile 01.10.1995 - 31.12.1995 tarihleri arasında tarım ürünlerinin taşınması halinde ihracatçılara DFİF' ndan ödeme yapılmasına karar verilmiştir. Buna göre;

- Avrupa, Afrika, Ortadoğu, Yakın doğuda yer alan ülkelere, 25 dolar/Ton

- Amerika kıtası, Uzak doğu ve Okyanus ülkelerine 35 dolar/Ton, ödeme yapılmıştır.

²⁵ KARLUK, Türkiye..., s.263.

²⁶ NARLI, a.g.e., s. 88-89.

6.Konut Fonu Muafiyeti

Yurt dışından gelen ve Türkiye üzerinden diğer ülkelere giden bazı ürünlerin Konut Fon' undan muaf tutulması, geniş bir uygulama alanına sahip değildir. İlk defa 1 Aralık 1986 tarih, 19298 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan 86/11238 sayılı İhracatı Teşvik Kararı' nın 25. Maddesi ve 87/2 sayılı İhracatı Teşvik Tebliğinin 55. Maddesi ile sağlanan Konut Fonu Muafiyeti, 11 Kasım 1988 tarih, 19886 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan 88/13457 sayılı " İhracatı ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetleri Teşvik Kararı " nın 16. Maddesinde ve yine aynı tarihte yayımlanan 89/2 sayılı " İhracatı ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetleri Teşvik Tebliği " nin 36. Maddesi ile devam etmiştir.

16.08.1994 tarih ve 22023 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan 94/5782 sayılı İhracatı Teşvik Kararı' nın 9. Maddesi; bazı petrol yağları ve kimyevi malların Türkiye üzerinden üçüncü ülkelere yönelik karayolu taşımalarında, gümrük giriş veya çıkışlarında tahsil edilmek üzere beher metrik tondan 3 ABD doları konut fonuna kesinti yapılacağını, ancak, Müsteşarlık' tan İhracatı Teşvik Belgesi alınmak kaydıyla mükelleflerin bu fon kesintisinden muaf tutulacağını belirtmiştir. Bu muafiyetin uygulanabilmesi için Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonu' na beher metrik ton için 1 ABD doları karşılığı TL. yatırılması şartı getirilmiştir. Ayrıca bu amaçla düzenlenen belgeler kapsamında kredi kullandırılmayacağı belirtilmiştir.

7.İhracat Karşılığı Dövizlerden Mahsup

Döviz kontrollerinin uygulandığı yıllarda ihracatçılar, Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu uyarınca, ihracattan sağlanan dövizleri ihracat gerçekleştikten sonra 3 ay içerisinde veya dövize sahip olduğundan itibaren 10 gün içerisinde Merkez Bankası' na yatırıyorlardı. 1980 Ekonomik İstikrar Tedbirleri ile ihracatçılara döviz miktarlarının yüzde 5'ini veya 40 bin dolarını Merkez Bankası'na teslim edecekleri miktardan mahsup etme imkânı

getirilmiştir.²⁷

26.12.1985 tarih ve 18970 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan 85/10183 sayılı İhracatı Teşvik Kararı' nın 17. Maddesinde söz konusu karar uyarınca projeli ihracat taahhüdünde bulunanların kendilerinin ve yan sanayicilerin Devlet Planlama Teşkilatı' nca tespit edilen döviz ihtiyaçlarına mahsup edilebileceği bildirilmiştir.²⁸ 1988-1989 yıllarında döviz getirme süresi 6 aya uzatılmış, 3 ay içerisinde getirenlere ise yüzde 30 mahsup imkânı sağlanmıştır.

Genel olarak mahsup sistemi çok faydalı olmuştur. İhraç malları ile ilgili giderlerin, bu dövizlerden karşılama imkânı ihracatçılara verilmiştir.

8.Enerji Teşvikleri

İhracatı teşvik kararına göre doğal gaz ve LPG indirimli olarak, fule oil ise Petrol Ofisi A.Ş.' nden gümrük vergisi ve fondan muaf olarak alınacaktır. Uygulamada, yapılan indirim ve muafiyetler kağıt üzerinde kalmıştır. Ülkemizdeki elektrik fiyatlarının diğer ülkelere nispeten pahalı olduğu göz önüne alınırsa ihracatçıların bu konudaki istekleri anlaşılabilir.

Üretim için vazgeçilmez bir kaynak olan enerji, bilhassa sanayi kesiminde çok kullanılan ve maliyeti doğrudan etkileyen bir unsurdur. Etkin bir teşvik için enerji fiyatları, rekabet koşulları gözetilerek dünya fiyatlarına hatta daha ucuza indirilmelidir. Zengin enerji kaynakları ekonomiye katkı sağlayacak şekilde en verimli hale getirilmelidir.

9.Krediler

İhracat kredilerinin, Türkiye' de uygulanan teşviklerin en etkili olduğu söylenebilir. Krediler, üreticilerin üretim ve pazarlama sırasındaki finansman gereksinimlerinin uygun şartlarda sağlanmasını amaçlar. Kamu

²⁷ KARLUK, Türkiye..., s.266.

²⁸ VI. Beş Yıllık, s.30.

bankalarından başka özel bankalar da bu tür kredileri kullanılmaktadır.

Kısa vadeli ihracat kredilerinden İhracatı Teşvik Belgesi' ne dayanmayan ihracat kredileri, 30.05.1980 tarihli Resmi Gazete' de yayımlanan 8/887 sayılı " İhracatı Teşvik Kararına Ek Karar " ile uygulanmıştır. Uygulamada, kredi tutarı, ihracat karşılığı getirilmesi gereken döviz miktarının yüzde 80' ini geçemez ve aracı banka kredinin yüzde 20' sini kendi öz kaynaklarından karşılamak zorundadır. Yüzde 80' i ifade eden kısım için Merkez Bankası' ndan reeskont talep ediliyordu. Belgeli ihracat kredileri 25.01.1980 tarih ve 8/182 sayılı Kararname ile " İhracatı Teşvik Belgesi Kredisi " ismini aldı. Aynı Kararname ile kurulan " İhracatı Teşvik Fonu " ndan 82/1 sayılı İhracatı Teşvik Tebliği ile yaş meyve, sebze ve su ürünleri ihracatçılarına kredi kullanılmıştır.²⁹

18.07.1980 tarihli Resmi Gazete' de yayımlanan 8/1173 sayılı "İhracatçı Şirketleri Teşvik Kararı " ile şirketlere " İhracatı Teşvik Fonu " ndan bir yıllık kredi kullanılmıştır. Orta vadeli ihracat kredilerinden , ihracat garantili yatırım kredileri; donatım, özel amaçlı ve özel yapılı gemi, çekici ve treyler alımları kredilerini kapsar. Diğer orta vadeli ihracat kredisi 85/9967 sayılı Kararname ile yürürlüğe giren yatırım malları imalâtçı kredisidir. Bu Karar ile Merkez Bankası' nda " Yatırım Malları İmalâtçı Teşvik Fonu " kurulmuştur. Bu Fon'un amacı, yatırım malları üreten firmaların ürettikleri yatırım mallarına kredili satış imkânı vermektir. Bu yolla, söz konusu malların satış bedelinin yüzde 80' ine kadar kredi verilmiştir.

1985 yılında tütün finansmanı dışındaki bütün spesifik ihracat kredisi uygulamaları kaldırılmıştır. Bu çerçevede " Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu " kurulmuş ve ihracatçılara düşük faizli kredi kullanılması yerine , kredi maliyetlerini düşüren ve bir tür faiz farkı iadesi olan prim ödemesi uygulaması getirilmiştir. Merkez Bankası 20.11.1986 tarihli Resmi Gazete' de yayımlanan " İhracat Kredileri Hakkında 1 nolu Tebliğ " ile reeskont kredi

---

²⁹TOGAN, a.g.e., s.77.

uygulamasına tekrar başlamıştır.

20.02.1987 tarihli Resmi Gazete' de yayımlanan 2 nolu Tebliğ ile de kredi tutarı, akreditifli ihracatta FOB bedelinin yüzde 50' sine yükseltilmiş ve yurtdışı müteahhitlik hizmetleri kapsama dahil edilmiştir.

25.03.1987 tarihinde kabul edilip 31.03.1987 tarihli mükerrer Resmi Gazete' de yayımlanan 3332 sayılı Kanun ile Bakan Kuruluna, mal ve hizmetlerin ithalat ve ihracatı ile yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinin, dış yatırımların ve yurtiçi yatırım malı imalât ve satışının kredi imkânlarından faydalandırılması, finansmanı, desteklenmesi, sigorta ve garanti edilmesi konularında Devlet Yatırım Bankası' nı yeniden düzenleme yetkisi verilmiştir. Bu yetkiye istinaden Bakanlar Kurulu, 21.08.1987 tarihli Resmi Gazete' de yayımlanan 87/11914 sayılı Kararname ile " Devlet Yatırım Bankası " nın, Türkiye İhracat Kredi Bankası Anonim Şirketi adıyla yeniden düzenlenmesine dair esasları belirlemiştir. 1988 yılında yürürlüğe konan Özel İhracat Reeskont Kredisi uygulaması, 1989 yılında Dış Ticaret Sermaye Şirketleri Reeskont Kredisi' ne dönüştürülmüş ve Eximbank aracılığı ile yıllık ihracatı 100 milyon ABD dolarını aşan dış ticaret sermaye şirketlerine kullanılmıştır.

9.1.Eximbank Kredileri

Eximbank kurulurken; ihracatçılar, dış ticaret sermaye şirketleri, ihracata yönelik yatırım yapan firmalar, Türkiye' nin ihraç mallarını vadeli olarak satın almak isteyenler ile bunları destekleyen hükümetler ve finans kuruluşlarından oluşan müşteri profilini hedefleyen bir faaliyet öngörülmüştür.

Bankanın amacı; ihraç edilen mal ve hizmetlerin geliştirilmesi, çeşitlendirilmesi, yeni pazarlar kazandırılması, ihracatçıların uluslararası ticarete paylarının artırılması girişimlerinde gerekli desteğin sağlanması, yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara rekabet gücü ve güvence desteği, dışarıda yapılacak yatırımlar ile ihracat veya döviz

kazandırma maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesi olarak belirlenmiştir.

9.1.1.Kısa Vadeli İhracat Kredileri

Türk Eximbank kullandığı kısa vadeli krediler ile ihracatın yaklaşık yüzde 15' ine finansman sağlamaktadır. Bu çerçevede 1996 yılı sonu itibarıyla 3126 firmaya kredi kullanılmıştır. Bütün kredi uygulamalarında kalkınmada öncelikli yörelerde bulunan firmalar ile küçük ve orta ölçekli işletmelere (KOBİ) öncelik tanınmıştır. Bunun sonucu olarak KOBİ' lerin kısa vadeli ihracat kredilerden aldığı pay yüzde 32 olarak gerçekleşmiştir.³⁰ Bu krediler öncelikle ihracata hazırlık dönemlerinde kullanılmaktadır.

9.1.1.1.Bankalar Aracılığı İle Kullanılan Krediler

Sevk öncesi ihracat kredisi (SÖİK), bütün sektörleri kapsayan ve ihracatçıların imalat aşamasından başlanarak desteklenmesi amacı ile kullanılan kısa vadeli bir kredidir. Ayrıca, ihracat döviz kredisi programı çerçevesinde kredi kullanılmaktadır. Tablo 5' de SÖİK programı çerçevesinde kullanılan kredi miktarları verilmiştir.

Tablo 5 Sevk Öncesi İhracat Kredileri

Yıllar	SÖİK Miktarı Milyar TL
1989	1113
1990	3190
1991	5589
1992	10520
1993	19423
1994	22201
1995	36442

Kaynak : Türk Eximbank Faaliyet Raporu, Ankara 1996

³⁰ TOGAN, a.g.e., s.10.

9.1.1.2. Doğrudan Kullandırılan Krediler

Dış Ticaret Sermaye Şirketleri Kredileri programı kapsamında dış ticaret sermaye şirketleri ve sektörel dış ticaret şirketlerine kredi kullandırılmaktadır. Belli bir limitin üzerinde ihracat yapan firmalara Performans Döviz Kredisi programından kredi kullandırılmaktadır.

9.1.2.Orta ve Uzun Vadeli Krediler

Eylül 1996' da Yurt Dışı Mağazalar Yatırım Kredisi programı ile "Türk Malı" imajını yerleştirecek kalıcı pazarlar hedeflenmiştir. Ayrıca, Ağustos 1996' da Gemi İnşa ve İhracına Yönelik Teminat Mektubu programı uygulaması başlatılmıştır.³¹

Eximbank kredi faaliyetlerinden başka garanti ve sigorta programları ile ihracatçılara destek olur.

9.1.3.Garanti Programları

Garanti Programları; ihracatçılara, yurt dışındaki alıcılara, ihracata yönelik yurt içi ve dışı yatırım yapan girişimcilere, yurt dışında faaliyette bulunan müteahhitlere, finansman kurumlarına, üretim ve pazarlama aşamalarında uygulanır. Türk Eximbank tarafından 1989 yılından itibaren uygulanan Ülke (Alıcı) Kredi ve Garanti Programlarının amacı, Türk ihracatçı ve müteahhitlerinin uluslararası pazarlardaki rekabet gücünün artırılması ile ticari ve politik risk taşıyan pazarlarda güvence altında iş yapabilmelerine imkan sağlanmasıdır.³²

Eximbank' ın uygulamaya koyduğu Ülke Kredi ve Garanti programlarından halen riski devam edenler Tablo 6' da gösterilmiştir.

---

³¹ TOGAN, a.g.e., s.12.

³² TOGAN, a.g.e., s.13.

Tablo 6. Türk Eximbank Ülke Kredi ve Garanti Programları *
(Milyon ABD Doları)

Ülkeler	Anlaşma Tarihi	Kredi Tutarı	Toplam Kullandırım (31.12.1996)
SSCB / Rusya FED.		850	306,7
SSCB (3. Dilim)	20.12.1990	300	194,6
SSCB (4. Dilim)	28.05.1991	200	112,2
Proje Kredisi	15.12.1995	350	0
Arnavutluk	01.02.1991	15	13,9
Özbekistan		172,1	77,6
Proje Kredisi - 1	01.02.1993	125	77,6
Proje Kredisi - 2	23.08.1996	24	0
Proje Kredisi - 3	12.12.1996	23,1	0
Türkmenistan		112,7	89,2
İhracat Kredisi	23.10.1992	75	75
Proje Kredisi - 1	25.01.1993	16	14,2
Proje Kredisi - 2	12.09.1996	21,7	0
Kazakistan		200	167,8
İhracat Kredisi	20.08.1992	55,7	40
Proje Kredisi	15.12.1992	144,3	127,8
Kırgızistan		75	41,8
İhracat Kredisi	20.06.1993	33,9	31,6
Proje Kredisi	15.01.1993	41,1	10,2
Azerbaycan		250	71,8
İhracat Kredisi	21.04.1993	100	59,6
Proje Kredisi	27.01.1994	150	12,2
Gürcistan		50	41,5
İhracat Kredisi	12.02.1993	50	41,5
Tacikistan		50	20
İhracat Kredisi	08.04.1993	50	20
Nahçıvan		20	19,6
İhracat Kredisi - 1	03.06.1992	10	9,7
İhracat Kredisi - 2	16.04.1993	10	9,9
TOPLAM		1794,8	849,9

* Halen riski devam eden krediler

Kaynak : Türk Eximbank Faaliyet Raporu, Ankara 1996, s.14.

9.1.4.Sigorta Programları

İhracat kredi sigortası, ihracatçıların mal ve hizmet ihracından doğan alacaklarını ticari ve politik risklere karşı belirli sınırlar dahilinde teminat altına alır. Türkiye’ de ihracat kredi sigortasının kurumsallaştırılması konusunda uzun yıllar çalışmalar yapılmış fakat bir türlü sonuca ulaşamamıştır. 1987 yılında Eximbank’ ın kuruluşu ile ihracat kredi sigortası yapma yetkisi bu bankaya verilmiştir. Bu programın uygulanabilmesi için, ihracatın kredili olması şarttır.

9.1.4.1.Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası

Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı ile bir yıl içinde yapılan 360 güne kadar vadeli tüm sevkiyatlar sigortalanmaktadır. Banka, yurt dışından sağladığı bilgiler doğrultusunda yaptığı değerlendirme sonucunda her bir alıcı firma ile ilgili olarak alıcı limiti tespit etmektedir. Sigorta kapsamında ödenecek tazminat tutarı alıcı limit tutarı ile sınırlıdır.³³

Tablo 7. Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan Sevkiyat Tutarı (Milyon Dolar)

Yıllar	Sigortalanan İşlem Tutarı
1991	57
1992	872
1993	1444
1994	1780
1995	2065
1996	3500

Kaynak: Türk Eximbank Faaliyet Raporu, Ankara 1996, s.17.

³³Türk Eximbank Faaliyet Raporu, 1996, s.16.

Tablo 8. Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan

Sevkiyatın Sektörel Dağılımı

Sektörler	%
Deri / Tekstil	65
Makine / Metal	11
Toprağa Dayalı Sanayi	7
Gıda / Tarım	5
Diğer	12

Kaynak : **Türk Eximbank Faaliyet Raporu**, Ankara 1996, s.17.

Tablo 9. Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan

Sevkiyatın Ülke Gruplarına Göre Dağılımı

Sektörler	%
Avrupa Birliği	72
Kuzey Amerika / Japonya	13
Orta Doğu / Kuzey Afrika	6
AB Dışı Diğer Avrupa	5
Diğer	4

Kaynak : **Türk Eximbank Faaliyet Raporu** Ankara 1996, s.17.

Yukarıdaki tablo 7 - 8 - 9' da sigortalanan sevkiyatların tutarı, bunların sektörel ve ülke gruplarına göre dağılımı gösterilmiştir. Görüldüğü gibi deri - tekstil sektörü çok önemli bir ağırlığa sahiptir. Yine, ülke grubu olarak AB ülkeleri ön sıradadır.

9.1.4.2.Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası

İhracatçıların tek bir satış sözleşmesine bağlı olarak beş yıla kadar vadeli ödeme koşuluyla yapacakları sevkiyatlardan doğan alacakları, spesifik ihracat kredi sigortası programı ile teminat altına alınmaktadır. Bu program ile motorlu taşıt araçları, tarım ve madencilik araçları, haberleşme araçları ve dayanıklı tüketim malları gibi sermaye ve yarı sermaye malı niteliğindeki ürünlerin ihracatı kapsamaktadır. 1996 yılında ihracatçıların politik riski yüksek olan Orta - Batı Asya cumhuriyetleri gibi özellikli ülkelere yapacakları

ihracatlarını sigortalamak amacıyla, Sevk Sonrası Politik Risk Sigortası programı hazırlanarak uygulamaya konmuştur.³⁴ Bu kapsamda yapılan sigortalar Tablo 10' da gösterilmiştir.

Tablo 10. Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan İşlem Tutarı (Milyon Dolar)

Yıllar	Sigortalanan İşlem Tutarı
1991	49
1992	24
1993	20
1994	5
1995	-
1996	15

Kaynak : **Türk Eximbank Faaliyet Raporu**, Ankara 1996, s.17.

İhracatçıların uluslararası piyasalarda karşılaştıkları en önemli sorunlardan birisi de risklerdir. İhracat sigortasının amacı, ihracat gelirlerini teminat altına almak olduğuna göre, dış alıcıların iflâsı, siparişten vazgeçmesi ve politik risklerin gerçekleşmesi sonucunda ihracatçının zararını tanzim edecek olan sigorta sistemi bu açıdan önemlidir. Sigorta desteği ihracatçıların pazarlara girmedeki tereddütlerini giderir bir özellikte olmalıdır. İhracat sigortaları konusunda Eximbank' ın daha aktif olması sağlanmalıdır. Ayrıca, riski çok olan ihracatlarla alakalı olarak güven verici yeni önlemler alınmalıdır. Sigorta işlemlerinde temel projelere ve sermaye mallarına uygulanabilen orta vadeli sigortalamalar konusunda yeni çalışmalar yapılmalıdır. İhracat kredi sigortası;

- Risklerin karşılanması,
- İhracat bedellerinin garanti edilmesi,
- Pazarların genişletilmesine dayanak olunması,

³⁴Türk Eximbank..., s.17.

- Dış siyasi olumsuzluklar karşısında ihracatçıya teminat sağlanması,
- İhracatçının sermayesinin atıl olarak kalmasının engellenmesi,
- İhracatçıların, sigorta uygulaması yapan diğer ülkelerin ihracatçıları ile aynı güce ulaştırılması konularında etkin olarak çalışmalıdır.

İhracat kredi sigortalarının devlet desteğinde ve kontrolünde olması önemli bir unsurdur. Sigortacılıkta çok önemli bir yer tutan risk ödemesi firmalar için hayati bir unsurdur. İhracatçıların teyitli geri dönülmez akreditif haricinde dünya pazarlarında artan oranda talep bulunan daha riskli ihracat finansman ve kredi sistemlerini kullanmaları halinde karşılaşılabilecek risklerin bertaraf edilmesi günümüzde ihtiyaç duyulan bir uygulamadır.

İhracat garanti sigortası, ticari bankaların kredi konusundaki tereddütlerini ortadan kaldırır. Sigortalanacak malların tespiti bu aşamada çok önemli bir yer tutar. Eximbank, ihracı gerekli ama riskli olan malları sigortalama yoluna gitmelidir.

9.2. Kredilerin Etkinliği

Tablo 11' den, ihracat kredileri yolu ile sağlanan sübvansiyon oranının, 1980 yılında yüzde 2.92 iken, 1983 yılında yüzde 10.31' e çıktığını; T.C. Merkez Bankası'nın ihracat kredisi uygulamasına son vermesi ile oranın 1985 yılında yüzde 0.49' a düştüğünü; oranın daha sonraki yıllarda yüzde 1.8 civarında seyrettiğini izlemek mümkündür.

Tablo 11.İhracat Kredileri İle Sağlanan Sübvansiyonlar (Milyon TL)

Yıllar	1980	1981	1982	1983	1984	1985
MB Kredileriyle Sağlanan	4092	13958	28142	16950	14630	0
Ticari Banka Kredileriyle Sağlanan	2366	11139	53513	117011	140014	20200
Toplam	6458	25097	81655	133961	154644	20200
İhracat	221498	530716	937311	1298945	2608332	4152927
Sübvansiyon oranı	2,92	4,73	8,71	10,31	5,93	0,49

Yıllar	1986	1987	1988	1989	1990
MB Kredileriyle Sağlanan	0	1266	53894	140392	82256
Ticari Banka Kredileriyle Sağlanan	76680	114718	244874	342033	518152
Toplam	76680	115984	298768	482425	600408
İhracat	5012345	8844331	6809242	4896835	4471706
Sübvansiyon Oranı	1,53	1,31	1,78	1,94	1,74

Kaynak : Türk Eximbank Araştırma Dizisi 1, s.105.

Türkiye’ de iç piyasalardaki gelişmelerin ve uluslararası piyasalarla birlikteliğin bir gereği olarak finansman konusunda sürekli yeniliklere ihtiyaç duyulmaktadır. En etkin finansman tekniği olan krediler bu açıdan çok önemlidir. Krediler için Merkez Bankası’ndan sağlanan kaynaklarda ekonomimizin genel gidişatından dolayı bazı aksamalar olabilmektedir. Bundan dolayı krediler ekonominin genel durumundan doğrudan etkilenmektedir. Ülkemizde ihracatçılara kullandırılan kredilerin çoğunluğu kısa vadeli olup, orta ve uzun vadeli krediler son derece kısıtlıdır. İhracatçılara rahat ödeyebilecekleri, mümkün olduğunca uzun vadeli ve düşük faizli kredi imkânları sağlanmalıdır. Düşük faizli, reeskont kaynaklı Merkez Bankası ve Eximbank kredileri ihracatçıların ihtiyaçlarını gidermede etkili olabilir.

Ayrıca, küçük ve orta büyüklükteki ihracatçıların teminat konusunda sıkıntı çektikleri bilinmektedir. Kullandırılan kredilerde aranan koşulların, orta çaptaki ihracatçıları da destekleyecek şekilde yeniden gözden geçirilmesi gerekir. Böylece orta çaptaki ihracatçıların gelişip etkin bir hale gelmesi sağlanabilir.

Kredilerde önemli bir yer tutan özel bankalar da göz ardı edilmemelidir. Özel bankaların Merkez Bankası ve Eximbank kredilerine etkili bir aracılık yapmaları, işlemlerin hızlandırılması, riskin dağıtılması ve kredilerin etkin hale getirilmesi için gereklidir. Bu konuda özel bankalara da cazip kolaylıklar sağlanmalıdır. Özel bankalarca kredilere aracılık

yapıldığında, ihracatçıya ek bir yük getirilmemelidir. Zira, ticari bankaların ihracat kredi faizleri, ihracatçılara yüksek gelmektedir. Ayrıca bankacılığın gelişmemiş olduğu ülkelere yapılan ihracatta, ihracatçılar işlemlerde zorlandıklarından bu konuda bankaların daha aktif rol almaları gereklidir. Hem yeni pazara girmek hem de eski pazarları elde tutabilmek için sadece fiyat, kalite, hizmet gibi unsurların değil, aynı zamanda kredilerin de etkili olduğu unutulmamalıdır. Kredi sisteminin siyasi baskılardan uzak tutulması ve hatta özerk bir hale getirilmesi gereklidir.

Eximbank ' ın 1996 yılında kullandığı kredilere bakıldığında, 3 milyar dolarlık ihracat kredisinin yarısını deri, tekstil ve hazır giyim sektörlerinin almış olduğu görülür. Bu kredilerin yüzde 32 ' si KOBİ ' lere kullanılmıştır.³⁵ KOBİ ' ler bir önceki yıla göre yüzde 125 daha fazla kredi almışlardır. İhraç kredilerinde, ihraç taahhüdünün yüzde 100 ' üne varan oranlarda kredilendirme yapılmıştır. Kredilerin artışı ise bir önceki yıla göre dolar bazında yüzde 5,1 olarak gerçekleşmiştir. Sigorta kapsamına alınan ihracat ise 3,5 milyar dolara ulaşmıştır.

1997 yılında Eximbank, ihracatın yüzde 20 - 25 ' ine kredi vermeyi amaçlamaktadır. Kredilerin daha çok firmaya dağıtılması planlanmıştır. Önceden kredi kullanmamış firmalar ve KOBİ ' ler hedef olarak seçilmiştir. KOBİ ' lerin, aracı bankaların limitlerindeki paylarının yüzde 50 ' ye çıkarılması öngörülmüştür.³⁶ Son zamanlarda üzerine düşülen KOBİ ' lere Halk Bankası aracılığı ile yeni kredi imkânları sağlanmıştır.

Ayrıca, Türk Eximbank ilk kez ticari bankalarla protokol imzalayarak ihracatın finansmanında ek fon sağlamıştır. "İhracatın Sevk Sonrası Finansmanı" uygulamasına İş Bankası ve Akbank 50' şer milyon dolarlık fonla katılmışlardır.³⁷

---

³⁵ TOGAN, a.g.e., s.10.

³⁶ İhracatta Görünüm Dergisi, Şubat 1997, s.24-25.

³⁷ "Büyük Bankalar İhracat İçin Eximbank' la Devrede" Dünya Gazetesi 3 Nisan 1996, s.2.

Tablo 12. 1980 - 1990 Yılları İhracat Kredileri

Yıllar	İhracat Milyon TL	Merkez Bankası İhracat Kredileri Milyon TL	Ticari Bankalar İhracat Kredileri Milyon TL	Toplam İhracat Kredileri Milyon TL
1980	221498	48110	43180	91290
1981	530716	113182	93729	206911
1982	937311	100605	379157	479762
1983	1298945	181571	547170	728741
1984	2608332	33613	560904	594517
1985	4152927	6999	717943	724942
1986	5012345	3927	1690700	1694627
1987	8844331	54600	2142100	2196700
1988	16809242	342700	3049600	3392300
1989	24819337	589500	5726500	6316000
1990	34070324	229000	9528100	9757100

Kaynak : Türk Eximbank Araştırma Dizisi - 1, s.105

Aşağıda, Tablo 12' deki verilerden logaritmik kalıba göre oluşturulan regresyon analizleri ile ilgili örnekler verilmiştir.

*** MULTIPLE REGRESSION ***

MB kredileri

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter MBKRED

Variable(s) Entered on Step Number

1.. MBKRED

Multiple R   ,26244
R Square   ,06888
Adjusted R Square   -,03458
Standard Error   ,71878

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	,34395	,34395
Residual	9	4,64986	,51665

F = ,66574   Signif F = ,4356

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
MBKRED	,275207	,337294	,262442	,816	,4356
(Constant)	5,209383	1,650647		3,156	,0116

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = ,66 < F(1,9) = 5,12$

Yapılan analize göre % 5 yanılma payı ile Merkez Bankası kredilerinin ihracat artışlarını açıklama oranı % 6' dır. Esneklik ise 0,26 ile çok düşüktür. Buna göre Merkez Bankası kredilerinin ihracat artışları üzerindeki etkisinin zayıf olduğu söylenebilir.

*** MULTIPLE REGRESSION ***

TB kredileri

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter TBKRED

Variable(s) Entered on Step Number

1.. TBKRED

Multiple R   ,98043
R Square   ,96124
Adjusted R Square   ,95693
Standard Error   ,14665

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	4,80025	4,80025
Residual	9	,19357	,02151

F = 223,19129   Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
TBKRED	,966888	,064720	,980428	14,940	,0000
(Constant)	,803930	,386790		2,078	,0674

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 223,19 > F(1,9) = 5,12$

Ticari banka kredilerindeki artışların ihracat artışlarını açıklama oranı % 96' dır. Esneklik 1' e yakın (0,98)' dır. Ticari banka kredilerinde meydana gelen 1 birimlik artışın ihracat rakamlarını 0,98 oranında artırdığı analiz sonucuna göre % 5 yanılma payı ile söylenebilir

**** MULTIPLE REGRESSION ****

Toplam ihracat kredileri

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter TOPKRED

Variable(s) Entered on Step Number

1.. TOPKRED

Multiple R   ,97804
R Square   ,95657
Adjusted R Square   ,95174
Standard Error   ,15524

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	1	4,77691	4,77691
Residual	9	,21690	,02410

F = 198,21151   Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
TOPKRED	1,121294	,079644	,978042	14,079	,0000
(Constant)	-,218436	,482642		-,453	,6616

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 198,21 > F(1,9) = 5,12$

Toplam ihracat kredilerindeki artışlar, ihracatta meydana gelen artışları % 5 yanılma payı ile yapılan analiz sonucuna göre % 96 oranında açıklamaktadır. Esneklik 0,98' dir. Buna göre toplam ihracat kredilerinde meydana gelen 1 birimlik artışın ihracatı 0,98 oranında artırdığı söylenebilir.

*** MULTIPLE REGRESSION ***

MB ve TB kredileri

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter MBKRED TBKRED

Variable(s) Entered on Step Number

- 1.. TBKRED
- 2.. MBKRED

Multiple R	,98043
R Square	,96125
Adjusted R Square	,95156
Standard Error	,15553

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	2	4,80029	2,40014
Residual	8	,19353	,02419

F = 99,21624   Signif F = ,0000

----- Variables in the Equation -----

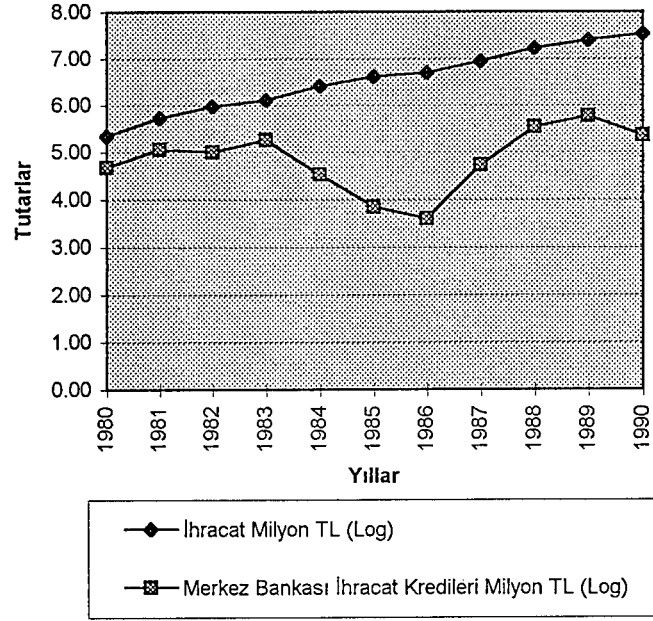
Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
MBKRED	,002988	,075691	,002850	,039	,9695
TBKRED	,966143	,071184	,979673	13,573	,0000
(Constant)	,793854	,483128		1,643	,1390

End Block Number 1 All requested variables entered.

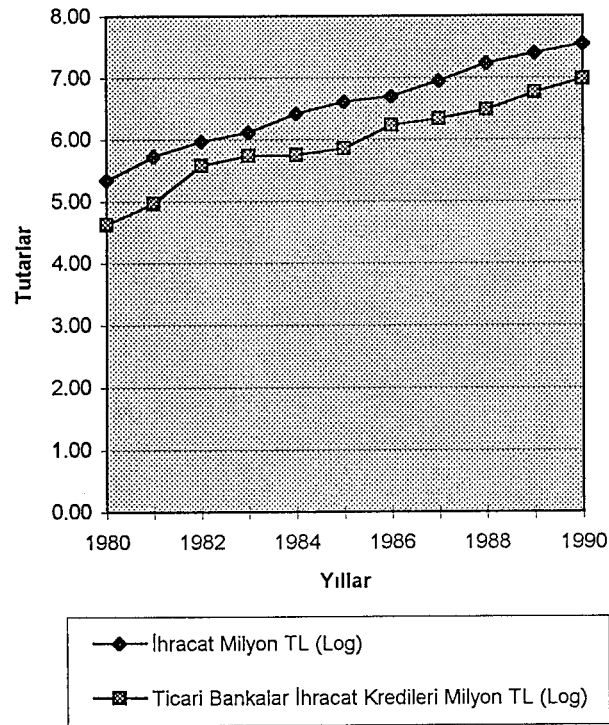
F testi sonucu $F = 99,21 > F(2,8) = 4,46$

% 5 yanılma payı ile Merkez Bankası ve ticari banka kredilerinde meydana gelen artışların, ihracat artışlarını açıklama oranı % 96' dir. Esneklik Merkez Bankası kredileri için 0' a yakındır. Ticari banka kredileri için esneklik 0,98' dir. Buna göre Merkez Bankası kredilerinde meydana gelen artışlar ihracatı hemen hemen hiç etkilemediği söylenebilir. Ticari banka kredilerinde meydana gelen 1 birimlik artışın ise ihracatı 0,98 oranında artırdığı söylenebilir.

Grafik 3 1980 - 1990 Yılları İhracat ve Merkez Bankası Kredileri Tutarları

Grafik 4 1980 - 1990 Yılları İhracat ve Ticari Banka Kredileri Tutarları

Yukarıdaki regresyon analizleri ve Grafik 3 incelendiğinde Merkez Bankası kredileri ile ihracat rakamları arasında olumlu bir ilişki olmadığı görülmektedir. Yine analizler ve Grafik 4 incelendiğinde Ticari banka kredilerinin ihracat rakamları üzerinde yüksek ve olumlu bir etki yaptığı anlaşılabilir. Sonuç olarak ticari banka kredilerinin Merkez Bankası kredilerine göre ihracat üzerinde daha etkili olduğu söylenebilir.

10.GATT ve AB Sonrası İhracat Teşvikleri

10.1.GATT ve Uruguay Round

Aslında bir tarife sözleşmesi durumunda olan GATT örgütü, 1948 yılında faaliyete geçmiştir. GATT kapsamında 1947-1993 yılları arasında sekiz müzakere (Round) yapılmıştır. İlk yıllardaki müzakerelerde sadece gümrük tarifelerinde indirimler gerçekleştirilmiş, Kennedy ve Tokyo Round Müzakerelerinde ise tarife dışı tedbirlere ve GATT sisteminin işleyişine de yer verilmiştir. Kennedy Round sonucunda ise gelişme yolundaki ülkelere farklı ve lehte muamele yapılması esasını getirmiştir. Tokyo Round' da ise Anti-dumping Kodu hazırlanmıştır. Bu müzakerelerin sonucusu olan Uruguay Round ise dünya tarihinde en uzun süren, en çok ülkenin katıldığı ve en kapsamlı uluslararası pazarlık olarak nitelenmektedir. Uruguay Round 1986 yılında Uruguay' da Punta del Este kentinde yapılan Bakanlar Konferansı ile başlamış ve Anlaşmaların sonuçlarını içeren Nihai Senet 1994 Nisan ayında Marrakeş' te (Fas) imzalanmıştır. Ülkelerin (125 akit tarafın - 124 ülke ve AB) onay işlemleri tamamlandıktan sonra Anlaşma, 1 Ocak 1995 ' te yürürlüğe girmiştir.³⁸

10.1.1.Uruguay Round' un Genel Değerlendirmesi

Uruguay Round Müzakereleri; genelde dünya ticareti için olumlu sonuçlar yaratmıştır. Müzakerelerin sonucunda; uluslararası ticareti yönlendiren " çok taraflı kurallar " ın çerçevesi güçlendirilmiş, ayrıca mal ve

³⁸ GATT - Uruguay Round Uluslararası Ticarete ve İş Çevrelerine Etkileri, İGEME, Kasım, 1996, s.1

hizmetlerin yabancı pazarlara girişinin kolaylaştırılmasına ilişkin gelişmeler kaydedilmiştir.

Uruguay Round' un bir diğer sonucu ise Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)' nün kurulmasıdır. DTÖ, çok taraflı ticaret kurallarının uygulanışı ve işleyişini gözetlemekle yükümlüdür. Aynı zamanda üye ülkeler arasında ticaretin serbestleştirilmesi ve uluslararası ticaret üzerinde etkili olan diğer alanlara ilişkin kuralların oluşturulması için sürekli bir müzakere forumu niteliğindedir.³⁹

10.1.2.GATT' in Amacı, İlkeleri ve Kuralları

10.1.2.1.GATT' in Amacı

Mal ticaretine ilişkin çok taraflı kuralları belirleyen GATT' in temel amacı üye devletlerin birbirleriyle adil ve tam rekabet koşulları altında ticaret yapabilecekleri serbest ve açık bir ticaret sistemi oluşturmaktır.

10.1.2.2.GATT' in İlkeleri

GATT ve ona bağlı anlaşmalar, içerdikleri kurallar ve hukuki terminolojileri itibariyle karışık görünseler de temelde dört ilkeye dayanmaktadır.

10.1.2.2.1.Yerli Endüstrinin Tarifelerle Korunması

GATT, üye ülkelerin ulusal endüstrilerini dış rekabete karşı korumak zorunda kalabileceklerini kabul etmektedir. Bu korumanın düşük düzeydeki gümrük tarifeleri aracılığıyla yapılması kararlaştırılmıştır. Birkaç istisna dışında, miktar kısıtlamalarının kullanılması yasaklanmıştır.

10.1.2.2.2.Tarife Taahhütleri

Ülkeler çok taraflı ticaret müzakereleri aracılığıyla, yerli

---

³⁹ GATT..., s.3

endüstrilerini korumak amacıyla uyguladıkları tarifeleri indirmek, mümkünse kaldırmak zorundadır.

10.1.2.2.3.En Çok Kayrılan Ülke Kaydı

Bu kural, " ayrımcılık yapmama " ilkesini formüle etmektedir. Bu formüle göre ithal ya da ihraç edilen malların tabi olduğu gümrük tarifeleri ve diğer düzenlemeler ülkelere göre farklılık göstermemeli, eşit şekilde uygulanmalıdır.

10.1.2.2.4.Ulusal Muamele İlkesi (Ulusal Düzeyde Ayrımcılık Yapma Yasağı)

En çok kayrılan ülke prensibi farklı ülke menşeli mallar arasında ayrımcılık yapılmasını yasaklarken " ulusal muamele (ulusal düzeyde ayrımcılık yapma yasağı) ilkesi " ithal edilmiş ürünlerle bunlara eş yerli ürünler arasında ülke içi vergiler ve kuralların uygulanması açısından ayrımcılık yapılmasını yasaklamaktadır.⁴⁰

10.1.2.3.GATT' ın Kuralları

10.1.2.3.1.Devlet Yardımları Verilmesi

GATT kurallarının temel amaçlarından birisi; Sübvansiyon ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması ile ayrıntılı olarak düzenlenmiş olan, ticareti bozucu etkileri olan sübvansiyonları engellemek veya kısıtlamaktır. Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması, sanayi sektörüne yönelik devlet yardımlarını; yasaklanmış olanlar ve müsaade edilen sübvansiyonlar olarak ikiye ayırmaktadır.

Yasaklanmış olan sübvansiyonlar, ihracat sübvansiyonlarını ve ithal mallardan ziyade yerli malların kullanılmasını teşvik eden devlet yardımlarını kapsamaktadır. Gelişmekte olan ülkelere devlet yardımlarını yeni düzenlemelerle uyumlu hale getirebilmeleri için sekiz yıllık bir geçiş dönemi

---

⁴⁰GATT..., s.5-6.

tanınmıştır. Kişi başına düşen gayrisafi milli hasılası 1000 ABD Dolarından düşük olan ülkeler ve en az gelişmiş ülkeler ise ihracat sübvansiyonlarını yasaklayan kurala tabi bulunmamaktadırlar.

Müsaade edilen devlet yardımları ise dava edilebilir devlet yardımları ve dava edilemeyen devlet yardımları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Eğer dava edilebilir devlet yardımlarının uygulandığı ürünlerin ithalatı ticaret üzerinde ters etkilere neden olursa ithalatçı ülke sorunun çözümüne yönelik, telafi edici vergiler gibi önlemlere başvurabilmektedir. Sınırlı sayıdaki dava edilemeyen devlet yardımları söz konusu olduğunda ise bu yardımlardan faydalanan ürünlerin ticaretindeki ithalatçı ülkenin telafi edici vergileri uygulaması söz konusu değildir.⁴¹

10.1.2.3.2. Sanayicilerin Talebi Üzerine Hükümetlerin Alabilecekleri Önlemler

Yerli sanayicilerin artan ithalattan olumsuz olarak etkilendiği durumlarda hükümetler ithalatı kısıtlayıcı önlemler alabilmektedir. Bu önlemler Koruma Tedbirleriyle Anti-damping vergileri ve telafi edici vergiler olarak sıralanabilir.

Koruma Tedbirleri Anlaşması'nın en önemli amacı zarara uğrayan yerli endüstriyi korumacılık kalktıktan sonra artacak olan rekabete hazırlanmak ve yeni koşullara uyum sağlamak için zaman kazandırmaktır. Anlaşma, bu kısıtlamaların geçici süreler için uygulanmasını ve bir ürünün ancak sekiz yıl süreyle korunmasını öngörmüştür. Hükümetler, koruma önlemlerine ilişkin araştırmaları kendi iradeleri ile başlatabilecekleri gibi yerli endüstrinin talebi üzerine de başlatabilmektedir.

İthalatçı ülke, mal ihraç eden tedarikçi tarafın haksız ticari uygulamalara başvurması halinde ithal ettiği ürünlere telafi edici vergiler koyabilmektedir. Söz konusu vergiler, uluslararası ticarete rekabet

---

⁴¹GATT..., s.8

koşullarını bozabilecek olan iki tür uygulama ile ilgili olabilmektedir.

Biricisi dumping olarak bilinen ve genelde her türlü düşük fiyatlı ithalatı kapsayan uygulamalardır. Anti-dumping Uygulamaları Anlaşması İle dumpinglerin belirlenmesine ilişkin kesin kriterler saptanmıştır. Söz konusu Anlaşma' ya göre ithal edilen ürünün ihraç fiyatı ile malı ihraç eden ülkenin iç piyasa satış fiyatından daha düşük düzeyde satılıyorsa dumping söz konusudur.

Anlaşma' nın düzenlediği ikinci konu haksız rekabet uygulamaları olup, devlet yardımlarından faydalanarak düşük ihraç fiyatı veren yabancı firmalara karşı alınabilecek önlemlerdir.

Anti-dumping Uygulamaları Anlaşması dumping yapılan ürünlerden anti-dumping vergileri alınmasını mümkün kılarken, Devlet Yardımları ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması devlet yardımlarından yararlanmış olan ithal mallarından, telafi edici vergilerin alınmasını sağlamaktadır. Ancak, bu vergilerin düzeyi belirlenirken iki koşula uymak gerekmektedir. Öncelikle vergi sadece anti-dumping ya da sübvansiyon yapıldığı gerekçesiyle konulamamakta olup, ithalatçı ülkenin, ulusal düzeydeki araştırmalarla, artan ithalatın yerli sanayiye maddi zarar verdiği tesbit edilmesi gerekmektedir. Bundan başka, hükümetler tarafından böyle bir araştırmanın başlatılabilmesi için, dumping ya da sübvansiyon nedeniyle toplam yerli üretimin yüzde 25 ' ini üreten üreticilerin maddi zarara uğradığının iddiasıyla yerli sanayiciler tarafından veya onun adına bir başvurunun yapılmış olması gerekir.

Koruma önlemleri alınabilmesi için yerli endüstrinin uğradığı zararın tesbitinde aranılan standartlar; anti-dumping ve telafi edici vergiler uygulanması için zarar tespitinde aranılan standartlara göre çok daha yüksektir. Koruma önlemlerinin uygulanabilmesi için endüstriye verilen zararın " ciddi " olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Anti-dumping ve telafi edici önlemlerin uygulanabilmesi için delil olarak daha düşük standartlar uygulanmakta olup " maddi zarar " ın ispatı yeterli görülmektedir. İlk

durumda ithalatçı ülkedeki yerli sanayicilerin sorunları ithal ürünlerle rekabetten kaynaklanmamaktadır. Anti-damping ve telafi edici uygulamalar durumunda adil olmayan ticari uygulamalar yabancı tedarikçiden (ihracatçıdan) kaynaklanmaktadır. Her iki anlaşma da ithalatçı ülkenin zararının tespiti araştırmaları sırasında cironun düşüşü, işgücünün azalması gibi çeşitli faktörleri içermektedir.⁴²

10.1.2.3.3.Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri

Ülkelerin belirli ulusal çıkarlar doğrultusunda yabancı yatırımları teşvik etmek amacıyla bazı uygulamalara gittikleri görülmektedir. Bu uygulamalar ticarete ters bir etkide buldukları zaman bunlar ticaretle ilgili yatırım önlemleri olarak ifade edilmektedir.

Uruguay Round' da müzakere edilen Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması, GATT' in ulusal düzeyde ayrımcılık yapılmaması ve ithal ürünlere miktar kısıtlamalarının uygulanmaması ilkeleriyle çelişen uygulamayı yasaklamıştır.⁴³

10.1.3.Uruguay Round' dan Kaynaklanan Faydalar

Uruguay Round' un hukuki sistemini oluşturan birtakım temel Anlaşmalar, Uzlaşma ve Kararlar mevcuttur. Yasal sistemin mal / hizmet ihracatçıları ile ilgili getirileri dört kategoride incelenebilir.

10.1.3.1.Taahhütlerin Bağlayıcılığı

- İş Çevreleri Açısından Beklenen Fayda

Dış piyasalara girişte güvence olmasıdır.

- İhracatçıların Hakları

⁴²GATT..., s.8-10

⁴³GATT..., s.7-10.

Malların ticaretinde; ihraç ürünün dış pazarda tabi olduğu gümrük vergisi, bağlayıcı oranların üstünde olmayacaktır ve miktar kısıtlamaları ya da diğer kısıtlamalarla bu bağlayıcı değer azaltılmayacaktır.

Hizmet ticaretinde; hizmet sektörünün bir dış pazara girişte tabi olacağı kısıtlamalar o ülkenin Anlaşma kapsamında belirtilen taahhütlerine uygun uygulamalardan farklı olmayacaktır.

10.1.3.2. Sevk Öncesinde Gözetim Hizmetlerinin Kullanımı

- İş Çevreleri Açısından Beklenen Faydalar

Sevk öncesi gözetim hizmetleri ticaretin gelişmesine katkıda bulunur. Deneyimler, gözetim hizmetlerinin, malların gümrükten çekilmesi işlemlerini hızlandırdığını ve gümrüklerle ilgili yolsuzlukları azalttığını göstermektedir.

- İhracatçıların Hakları

Zorunlu olarak gözetim hizmetine başvuracak olan ihracatçılar gözetim şirketlerinin izleyecekleri fiziki muayene ve fiyatlandırma yöntemlerinden haberdar edilmek hakkına sahiptirler.

İhracatçının, gözetimi yapanlar tarafından belirlenen fiyatlara karşı şikayette bulunması durumunda buna, gözetim şirketindeki daha üst yetkililerce olumsuz yaklaşılması gerekmektedir ve bu yetkili makamların kararlarının tatmin edici bulunmaması durumunda, ihracatçı bağımsız inceleme organına temyize gidebilir.

10.1.3.3. İhracatla İlgili Kurallar

- İhraç Ürünlerinde Alınan Dolaylı Vergilerin Geri Ödenmesi

İhracatçı, ihraç ürününün üretiminde kullandığı girdilerin tabi olduğu gümrük vergilerini ödemeyecek ya da geri alacaktır. İhraç ürünlerinde tüm dolaylı vergiler geri ödenecektir.

- İhracat Vergileri

Devletin gelir elde etmek ya da başka bir amaçla bir ürünün ihracatına vergi koyması durumunda, bu verginin tüm ülkelere yapılan ihracatta aynı oranda olması gerekmektedir.

10.1.3.4. Anti-damping ve Telafi Edici Eylemler

- İhracatçıların Hakları

Damping yaptığı ya da sübvansede edildiği iddiasıyla hakkında soruşturma başladıktan hemen sonra haberdar edilecektir.

İhracatçılar bu soruşturmalarda kanıt verme hakkına sahiptirler.

Ön soruşturma sunucunda, damping marjının ya da sübvansiyonun küçük, ithalatında göz ardı edilebilecek düzeyde olması durumunda, soruşturma süreci sona erecektir.⁴⁴

10.1.4. GATT'ın Sonucu

1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe giren Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşmasının dünya ticaretine getirdiği yeni uygulamalar incelendiğinde görülmektedir ki, önümüzdeki on yıllık dönemde dünya ticaretini yönlendiren kurallar her ne kadar şeffaflaşacak ve ilk bakışta ticaretteki engeller kalkacakmış gibi görünüyor ise de başta gelişmiş ülke piyasaları olmak üzere dünyada rekabet koşulları değişecek ve daha da zorlaşacaktır. Anlaşmaya taraf olan ülkelerin yanısıra bu ülkelerdeki üretici ihracatçı ve ithalatçıların da anlaşma koşullarını ve bunlardan doğan sorumluluk ve haklarını özümseyip bu bağlamdaki gelişmeleri izleyerek en yüksek faydayı elde etme çabası içinde olmaları önümüzdeki yıllarda hükümetler ve iş çevrelerinin başlıca gündemini oluşturması kaçınılmaz olacaktır.

---

⁴⁴ GATT..., s.36-37.

Dünyada " globalleşme " kavramlarının fazlasıyla ifade edilmesi ve GATT çerçevesinde alınan kararların da bu yönde etkileyici olması doğaldır. Ancak, ABD, Kanada ve Meksika arasında kurulan NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması), Amerika ve Asya ülkelerinin başlattığı Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği APEC, Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur, Tayland, Brunei arasındaki ASEAN ve AB gibi bölgesel işbirliği ve ticaret bloklarının kendi içlerinde de bütünleşmeler vardır. Bunların hepsi dünya genelinde ayrı ayrı güç odakları oluşturmaktadırlar. Türkiye işe şu anda AB ile gümrük birliğine gitmekle bölgesel işbirliği adımını atmış olmakta ve bir anlamda GATT 94' e hazırlanmış olmaktadır.

Öyle anlaşılıyor ki dünya ticareti ileriki yıllarda bir yandan AB-EFTA birleşmesi ve NAFTA, APEC gibi oluşumların faaliyetleri ile bölgeselleşme etkisi altında diğer yandan yeni GATT Kurallarının ortaya koyduğu globalleşme akımıyla gelişimini hızlandırarak devam ettirecektir.

10.2.GATT ve AB ile Gümrük Birliği' nin İhracatı Teşvik Politikalarına Etkileri

Dünya pazarlarında, ülkeler arasında yoğun bir rekabetin söz konusu olduğu günümüzde, rekabet koşullarını etkileyen önde gelen faktörlerden birisi de devlet destekleridir. Türkiye, Uruguay Round Nihai Senedi' ni 1.1.1995 tarihi itibarıyla yürürlüğe koyarak ve ardından 1.1.1996'da AB ile Gümrük Birliği'ni başlatarak ihracat mevzuatını, GATT 94 ve Gümrük Birliği kurallarına uygun hale getirmek için gerekli değişiklikleri yapmak konusunda yükümlülük altına girmiş ve bu bağlamda sorumluluklarını yerine getirmiştir.

Ekonomik ve ticari alanda görülen ve Türkiye' ninde etkisi altında kaldığı bu küresel ve bölgesel gelişmelere paralel olarak ülkemizde uygulamaya konulan ihracata yönelik destekleme politikalarıyla, bundan böyle, üretici veya ihracatçıya verilen devlet yardımlarında, doğrudan destekleme politikaları ağırlığını yitirmektedir. Buna karşın ürün ve üretim

kalitesini, verimini arttırmaya yönelik araştırma, geliştirme faaliyetleriyle pazarlama ve tanıtım faaliyetlerine yönelik, aynı zamanda haksız rekabeti engelleyici çevreye korumaya yönelik destekleme yöntemlerinin ve politikalarının uygulanması önem kazanmaya başlamıştır. Bu çerçevede “ İhracatın Desteklenmesi Mevzuatı ” hazırlanmıştır. Bu mevzuat;

- İhracata Yönelik Devlet Yardımları,
- Dahilde İşleme Rejimi,
- Gümrük Genel Tebliği (Geçici Kabul ve Geçici Muaflık)
- Hariçte İşleme Rejimlerini kapsamaktadır.⁴⁵

Teşviklerden yararlanacak olanlarda aranan şartlarda yeniden belirlenmiştir. Bu şartlar;

- Yüksek yerli katkı oranı,
- Yüksek katma değer ileri teknoloji,
- Tüketiciye yönelik nitelikli nihai ürün,
- Uluslararası kaliteye uygunluk,
- İstihdam yaratacak nitelikte üretimdir.

10.2.1.İhracatı Teşvik Politikalarındaki Değişiklikler

GATT Uruguay Turu' nun kararlarına uygun olarak teşvik politikasında sekiz teşvik öngörülmüştür.

10.2.1.1.Araştırma Geliştirme (AR-GE) Yardımı

AR - GE çalışmasının doğrudan ihracata bağımlılığı aranmamış, teşvikten yararlanacak firmanın sadece ihracat yapması yeterli bulunmuştur.

---

⁴⁵İhracatın Desteklenmesi Mevzuatı, İGEME, Nisan, 1996

Bu tür firmalarda bulunan birimlerde yapılan araştırmalar ile bu firmaların üniversitelerde yaptırdıkları araştırmaların desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Sektörler, rekabet edebilir sektörler, bir süre desteklenebilecek sektörler ve desteklenmeyecek sektörler olarak belirlenecek ve teşvikler genelde birinci grup sektörlerle ve istisnai olarak ikinci grup sektörlerle verilecektir.

Türk firmalarının katılacakları ihalelerde teşvik sistemi sistemi uygulanacak ve burada teşvik verme yetkisi Para ve Kredi Kurulu'nda değil, DTM' de olacaktır. Bu mekanizma ile, Türk firmalarının az farkla ihale kaybetmeleri önlenecektir. Malların iç piyasadaki markasıyla ihraç eden firmalara yüzde 10-15 oranında daha fazla destek öngörölmüştür. AR-GE teşviğinde belli bir oran dikkate alınacak, bu yardımın büyük firmalar arasında paylaşılmasının önlenmesine dikkat edilecektir.

10.2.1.2.Çevre Faaliyetlerini Destekleme Yardımı

İhracat yapan firmaların çevreyi korumaya yönelik araştırmaları, testleri, tesisleri veya çevreyi korumaya yönelik malların ihracatları desteklenecektir.

10.2.1.3.Yurt Dışındaki Fuarlara Katılımı Destekleme Yardımı

Yurt dışı fuarlara katılımında eskiden olduğu gibi sadece grup şeklinde katılımlar değil, tek başına firma katılımları da desteklenecek, ayrıca fuar organizatörü firmalara da destek verilecektir.

10.2.1.4.Ülke İçinde Düzenlenen Uluslararası İhtisas Fuarlarına Katılımı Destekleme Yardımı

Yurt içinde yapılan fuarın uluslararası niteliği Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca belirlenecektir. Bu tür fuarları organize eden firmalar da teşvik edilecektir.

10.2.1.5.İhracat Yapan Firmaların Pazar Araştırmalarını Destekleme Yardımı

İhracatın geliştirilmesini teminen, hedef pazarlarda ürün ve firma tanıtımı maksadıyla verilecektir.

10.2.1.6.Yurt Dışı Ofis Kurma Mağaza Açma ve Tanıtım Faaliyetlerini Destekleme Yardımı

Bu teşviklerin içinde yurt dışında açılan ofislerin kira ve haberleşme harcamalarını, reklam ve tanıtım faaliyetlerini destekleme yer almıştır.

10.2.1.7.Eğitim Desteği

Bu teşvik, ihracatçı firmaların uzman yetiştirme faaliyetlerini desteklemek için verilecektir.

10.2.1.8.Tarım Desteği

GATT kurallarına göre açık teşvik olan bu teşvikle belli başlı katma değer oranları yüksek olan ve işlenmiş bazı seçilmiş tarım ürünleri desteklenecektir. Ancak GATT çerçevesinde verilen taahhütler doğrultusunda tarım ürünlerine sağlanacak teşvikler, 1986 - 1990 döneminin ortalama teşviğini aşmayacak ve söz konusu dönemde verilen teşvik türlerinin dışında tarımsal teşvik verilmeyecektir.⁴⁶

10.2.2.İhracatı Teşvik Politikalarındaki Diğer Değişiklikler

İhracatı teşvik önlemleri konusunda Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın hazırlamış olduğu 95-7 sayılı İhracatı Teşvik Tebliği (RG: 17.7.1995) ile ihracatı teşvik önlemleri 7 kalemde toplanmıştır. Tebliğ'e göre bu teşvikler;

- Vergi, resim ve harç istisnası,

---

⁴⁶S.Rıdvan KARLUK, *Gümrük Birliği Dönemecinde Türkiye*, Ankara, 1997, s.320-322.

- Gümrük Vergisi ve Fon muafiyeti,
- Enerji teşviki,
- 1615 sayılı Gümrük Kanunu' nun 118 nci maddesi gereğince geçici kabul yolu ile yapılacak ithalatta gümrük vergisi ve fon muafiyeti,
- İhracat sayılan satış ve teslimler ile hizmet ve faaliyetlerde tanınan gümrük muafiyetli ithalat ve vergi, resim ve harç istisnası,
- Konut Fonu muafiyeti,
- İhracat dövizlerinden mahsuptur.

10.2.3.İhracat Teşviklerinin Uluslararası Anlaşmalara Uyumu

Türkiye AB ile 1.1.1996 tarihinde, Gümrük Birliği' ni gerçekleştirenince, Gümrük Birliği içinde haksız rekabete yol açmamak için ihracat teşviklerinin AB' deki teşviklere uydurulması zorunluluğu doğmuştur. Türkiye, 1985 yılında GATT çerçevesinde ihracat sübvansiyonlarına karşı getirilen Kod' a taraf olmuştur. Buna rağmen GATT' a aykırı ihracatı teşvik uygulamasına devam edilmektedir. Bunlardan en önemlileri, kurumlar vergisi istisnaları, AB' ne yönelik ihracatla ilgili ithalatta gümrük ve fon muafiyetleri, ihracatta ve ithalatta navlun primi uygulamasıdır. Söz konusu ihracatı teşvik araçları AB sistemi içinde uygulanmamaktadır. Ayrıca, ihracat kredilerindeki kredi faiz oranları da sorun olmaya devam etmektedir. AB, OECD tarafından her altı ayda bir yayınlanan ihracat faiz oranlarına uyum sağlamıştır. Bu çerçevede Türk sisteminin de bu uyumu gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu ise, Türkiye' de uygulanan ihracat faiz oranlarını bir hayli yükseltecektir.

AB' deki sistemde, kısa, orta ve uzun vadeli ihracat kredileri, alıcı kredileri, döviz kredilerinde kur garantisi ile sağlanan faiz sübvansiyonları, KOBİ' lere yönelik özel şartlı krediler uygulanmaktadır. Türkiye' de ise, sevk öncesi ihracat kredileri, ülke alıcı kredileri, hedef pazar ihracat kredisi, dış ticarete sermaye şirketlerine kullandırılan krediler vardır. Her iki sistemde

kullanılan araçlardan en önemlisi vergi istisnalarıdır. AB' de KDV istisnası ve ithal girdilerinde vergi muafiyeti veya vergi iadesi gibi araçlar kullanılmaktadır. Bunun yanında Türkiye' deki araçlar ise, KDV istisnası, gümrük muafiyetleri, döviz tahsisleri, kurumlar vergisi istisnaları ile vergi, resim ve harç istisnalarıdır. Ayrıca, çeşitli sigorta destekleri her iki sistemde de uygulanmaktadır. AB pazarlama ve dış tanıtım desteği sağlarken, Türkiye' de uygulanan sistemde ihracat karşılığı dövizlerde mahsup, enerji indirimi ve / veya muafiyeti ve navlun gibi destekler ön plana çıkmaktadır.

Türkiye' de Gümrük Birliği ile ilgili birlikte teşvik politikasında bazı değişikliklerin yapılması gereklidir. Bu değişiklikler aşağıda ana başlıklar altında özetlenmiştir:

- Teşvik araçlarının uyumlaştırılmasında kredilendirme ve vergi indirimlerine dayalı bir teşvik sistemi oluşturulmalıdır.

- Yatırım aşamasında, proje bazında nakit yardımlar ve faiz sübvansiyonu gibi Türk Teşvik Sistemi açısından uygulanabilecek yeni teşvik araçlarına başvurulmalıdır.

- GATT' a aykırı ihracatı teşvik uygulamasına son verilmeli, kurumlar vergisi istisnası, AB' ne yönelik ihracatla ilgili ithalatta gümrük ve fon muafiyeti ile ithalat ve ihracatta navlun primi uygulamaları kaldırılmalıdır.

- OECD tarafından her altı ayda bir yayınlanmakta olan ihracat faiz oranlarına uyum sağlanmalıdır.

1/95 sayılı OKK uyarınca OECD Resmi Destekli ihracat Kredilerine İlişkin Düzenlemeler ile Dahilde İşleme Rejimi hükümleri çerçevesinde sağlanan ihraç kaydına bağlı muaf ithalat dışında, doğrudan kaynak transferi şeklinde ihracat teşvikleri Gümrük Birliği ile birlikte kaldırılmıştır. Buna karşılık Türkiye' de halen ihracatta vergi, resim, harç istisnası (VRHI), KDV erteleme, gümrük muafiyetli ithalat, enerji teşviği ve Eximbank kredileri şeklinde teşvikler uygulanmaktadır. AB, bu teşvik araçlarında VRHI ve enerji

teşviğinin ihracat taahhüdüne dayalı olarak verilmesinin, Gümrük Birliği ile birlikte ertelenmesine ilişkin hükümlerin, ithal ve yerli mallar arasında ayrımcılık yaptığı, bu uygulamanın da kabul edilemeyeceğini belirtmektedir.⁴⁷

11.İhracat Teşviklerinin Genel Değerlendirmesi

Cumhuriyet' in ilk yıllarında savaşların etkisi ile ekonomimiz kötüleşmiştir. Bu aşamada, özel sektörün çok zayıf olması sebebi ile herşey devletten beklenmiştir. 1930' lu yıllarda birkaç teşvik uygulamaya konularak ilk adımlar atılmıştır. Tablo 13' e bakıldığında dış ticaretin 1923 - 1930 yılları arasında sürekli açık verdiği ve 1930 yılından itibaren fazla vermeye başladığı görülür. 1946 yılında, o yıla kadar sadece 1938 yılında eksi veren dış ticaret dengesi Cumhuriyet tarihinin en büyük fazlasını vermiş ve ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 180, dış ticaret fazlası ise yaklaşık 96 milyon dolar olmuştur. Bu yıllarda savaşlar sebebi ile ihraç mallarının dış talebi artmıştır. Daha sonraları ihracatın ithalatı karşılama oranı genel olarak azalmıştır. Petrol şoklarının yaşandığı 1970' li yıllarda dış ticaret açıkları hızlı artışlar göstermiştir. 1975 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 29,6 olarak gerçekleşerek Cumhuriyet tarihinin en düşük seviyesine inmiştir. 1980 Ekonomik İstikrar Tedbirleri' nin alınması ile dış ticaret dengesinin düzelmeye başladığını görmek mümkündür. İhracatın ithalatı karşılama oranı 1987' de yüzde 72, 1988' de yüzde 81,4 olmuştur. Dış ticaret açığının 1990 yılından itibaren daha da arttığı Tablo 13' den izlenebilir.

Genel olarak incelendiğinde 1950' li yıllarda ekonominin serbestleştirilmesi sonucunda ithalat artmış ve döviz rezervleri azalmıştır. 1964 yılında vergi iadelerinin fiilen başlaması ile ihracatta belirgin bir artış olmuştur.

---

⁴⁷KARLUK, Gümrük..., s.322-324.

Tablo 13. Dış Ticaret Göstergeleri

Yıllar	İthalat Milyon \$	İhracat Milyon \$	Dış Ticaret Dengesi	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı %
1923	87	51	-36	58,6
1924	101	82	-19	81,2
1925	129	103	-26	79,8
1926	121	96	-25	79,3
1927	108	81	-27	75,0
1928	114	88	-26	77,2
1929	124	75	-49	60,5
1930	70	71	1	101,4
1931	60	60	0	100,0
1932	41	48	7	117,1
1933	45	58	13	128,9
1934	69	73	4	105,8
1935	71	76	5	107,0
1936	74	94	20	127,0
1937	91	109	18	119,8
1938	119	115	-4	96,6
1939	93	100	7	107,5
1940	53	86	33	162,3
1941	58	95	37	163,8
1942	114	127	13	111,4
1943	156	198	42	126,9
1944	127	179	52	140,9
1945	97	168	71	173,2
1946	120	216	96	180,0
1947	245	223	-22	91,0
1948	275	197	-78	71,6
1949	290	248	-42	85,5
1950	286	263	-23	92,0
1951	402	314	-88	78,1
1952	556	363	-193	65,3
1953	533	396	-137	74,3
1954	478	335	-143	70,1
1955	498	313	-185	62,9
1956	407	305	-102	74,9
1957	397	345	-52	86,9
1958	315	247	-68	78,4
1959	470	354	-116	75,3
1960	468	321	-147	68,6

Yıllar	İthalat Milyon \$	İhracat Milyon \$	Dış Ticaret Dengesi	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı %
1961	507	347	-160	68,4
1962	619	381	-238	61,6
1963	688	368	-320	53,5
1964	537	411	-126	76,5
1965	572	464	-108	81,1
1966	718	491	-227	68,4
1967	685	522	-163	76,2
1968	764	496	-268	64,9
1969	801	537	-264	67,0
1970	948	589	-359	62,1
1971	1.171	677	-494	57,8
1972	1.563	885	-678	56,6
1973	2.086	1.317	-769	63,1
1974	3.778	1.532	-2.246	40,6
1975	4.739	1.401	-3.338	29,6
1976	5.129	1.960	-3.169	38,2
1977	5.796	1.753	-4.043	30,2
1978	4.599	2.288	-2.311	49,7
1979	5.069	2.261	-2.808	44,6
1980	7.909	2.910	-4.999	36,8
1981	8.933	4.703	-4.230	52,6
1982	8.843	5.746	-3.097	65,0
1983	9.235	5.728	-3.507	62,0
1984	10.757	7.134	-3.623	66,3
1985	13.343	7.958	-5.385	59,6
1986	11.105	7.457	-3.648	67,1
1987	14.158	10.190	-3.968	72,0
1988	14.335	11.662	-2.673	81,4
1989	15.792	11.625	-4.167	73,6
1990	22.302	12.959	-9.343	58,1
1991	21.047	13.594	-7.453	64,6
1992	22.871	14.715	-8.156	64,3
1993	29.428	15.345	-14.083	52,1
1994	23.270	18.106	-5.164	77,8
1995	35.709	21.637	-14.072	60,6
1996*	16.746	9.076	-7.670	54,2

*Geçicidir. (Ocak - Mayıs 1996 dönemi rakamları)

Kaynak : DİE

1960' lı yılların sonlarında ithalat artışları, ihracatta azalma, işçi dövizlerinin azalması sebebi ile meydana gelen istikrarsızlıklar 1970 Kararları ile sonuçlanmıştır. Bu dönemde uygulamaya konulan ihracat kredileri, vergi, resim ve harç istisnaları etkili olamamıştır. Ardından, 1973 - 1974 yıllarındaki büyük petrol şokları ekonominin genel dengesini bozmuştur. Böylece, 1980 Kararları' nın alınmasına sebep olan şartlara adım adım yaklaşmıştır. Türk Ekonomisi' nin önemli aşamalarından birisi olan 1980 Kararları ihracat teşviklerine ayrı bir önem vermiştir. Bu çerçevede vergi iadesinin etkinleştirilmesi, ucuz kredi imkânlarının sağlanması, gümrük vergisi ve fon muafiyetleri uygulaması kararlaştırılmıştır. Bunların sonuçları kısa sürede alınarak ihracatta canlılık sağlandı.

Aşağıdaki regresyon işlemi Tablo 2 ve Tablo 12' deki verilere göre logaritmik kalıpta yapılmıştır.

**** MULTIPLE REGRESSION ****

Vergi iadesi, Merkez Bankası kredileri, ticari banka kredileri - ihracat

Listwise Deletion of Missing Data

Equation Number 1 Dependent Variable.. IHRACAT

Block Number 1. Method: Enter VER.IADE MBKREDI
TBKREDI

Variable(s) Entered on Step Number

- 1.. TBKREDI
- 2.. MBKREDI
- 3.. VER.IADE

Multiple R	,97517
R Square	,95096
Adjusted R Square	,92643
Standard Error	,17901

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	3	3,72812	1,24271
Residual	6	,19227	,03205

F = 38,78003   Signif F = ,0003

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
VER.IADE	,035516	,247527	,035712	,143	,8906
MBKRED	,009526	,094171	,009926	,101	,9227
TBKRED	,938045	,251866	,940476	3,724	,0098
(Constant)	,744838	,628513		1,185	,2808

End Block Number 1 All requested variables entered.

F testi sonucu $F = 38,78 > F(3,6) = 4,76$

Vergi iadesi ile Merkez Bankası ve ticari banka kredilerinde meydana gelen artışların ihracat artışlarını % 5 yanılma payı ile % 95 oranında açıkladığı analiz sonucunda görülmektedir. Esneklik vergi iadesi için 0,03, Merkez Bankası kredileri için 0' a yakın, ticari banka kredileri için ise 0,94' dür. Bunlara göre ticari banka ve Merkez Bankası kredileri ile vergi iadeleri göz önüne alındığında ihracat üzerinde Merkez Bankası kredilerinin hemen hemen hiç etkili olmadığı vergi iadelerinin ise zayıf olduğu söylenebilir. Ticari Banka kredilerinde meydana gelen 1 birimlik artışın ise ihracatı 0,98 oranında artırdığı analiz sonucunda görülebilir.

Sadece vergi iadelerinin ihracatı etkilediği analizde sonuç yukarıdaki analize göre daha etkili çıkmıştı. Bu da gösteriyor ki, krediler de hesaba katıldığında toplam ihracat teşvikleri içerisinde vergi iadelerinin önemi daha az olmuştur.

Uluslararası anlaşmalara göre vergi iadelerine son verilmesi ve bu yöndeki diğer doğrudan parasal desteklerin kısılması bazı yeni teşviklerin

uygulanmasına yol açmıştır. Gerçekte, ihracatı teşvik amacı ile oluşturulan fonlar ekonomideki genel gidişattan dolayı zaten amacına uygun kullanılmamıştır. Bu tür uygulamaların etkinliği de her zaman tartışmalı olmuştur. DFİF ve KKDF teşvikleri ise ihracatçıların temel problemlerini çözücü bir etki yapamamıştır. Dünya ticaretini belirleyen kurallar Dünya Ticaret Örgütü' nün kararları ile önemli ölçüde değişip, dış ticarete etki eden uygulamalar sınırlandırılınca, bugüne kadar var olan ama geri planda kalan kurumların önemi daha çok anlaşılmaya başlandı. İhracat ve ithalata yön veren araçlar; vergi iadeleri, kotalar, fonlar ve primlerdi. Bunların kullanımı yasaklanınca, gözler ihracatın finansmanına yönelik faaliyet gösteren bankalara çevrildi. Bu aşamada devreye giren Eximbank yeni kredi imkânları sağlayarak önemli bir boşluğu doldurdu. Ayrıca, garanti ve sigorta programları ile kredi sisteminin desteklenmesi amaçlandı. İhracat teşvikleri içerisinde en fazla potansiyele sahip olan kredilerin etkinliğini arttırmak için düşük faiz şarttır. Daha sonra, kredilerin daha küçük firmalara da ulaşması sağlanmalıdır. Son zamanlarda KOBİ' lere Halk Bankası aracılığı ile teşvikler verilmektedir.

12.İhracatın Geliştirilmesi İçin Öneriler

2000' li yıllara girilirken, ihracatın teşviki için önemli tedbirlere ihtiyaç vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

12.1.Kısa Vadeli Öneriler

12.1.1.Gerçekçi Kur Politikası

Bilindiği üzere ihracatta sürekli bir artışın sağlanması ve ithalatın istikrarlı bir yapıya sahip olmasında önemli etkenlerden biri de reel döviz kuru uygulamasıdır. Bugün için karşılaşılan en temel sorun, maliyetlere etki eden enflasyon ile döviz kurundaki artış arasında bir paralellik olmaması nedeni ile maliyet, fiyat ve kârlılık istikrarını sağlayamama durumudur. Özellikle, uzun dönemli satış anlaşmalarında maliyet enflasyonu ile döviz kuru arasındaki belirsizlik, firmaların baştan kârlı görerek girdikleri işlerde

belli bir süre sonra zarar etmelerine, anlaşma yükümlülüklerini yerine getirmekte zorlanmalarına ve hatta yükümlülüklerini yerine getirememesi durumu ile karşılaşmalarına neden olmaktadır. Sorunun ivedi olarak ele alınıp enflasyon ile döviz kuru arasındaki paralelliğin sağlanması gerekmektedir. İstikrarlı ve gerçekçi kur politikası uygulanmalıdır. Dövizini belli sürelerde ve oranlarda getiren firmalara özel döviz kuru uygulamak ise ülkeye döviz girişini artıracaktır.

Reel kur politikasına süreklilik kazandırılmasıyla birlikte bir yandan ihracatçılarımızın uluslararası piyasalardaki rekabet güçleri korunurken, diğer yandan ithalatı özendirici etkinin ortadan kaldırılması imkânı verilerek dış ticaret açığının sürdürülebilir boyutta kalması yönünde önemli bir adım atılmış olacaktır.

12.1.2.Enerji Fiyatlarının Düşürülmesi

Üretimde önemli bir girdi olan enerjiye uygulanan indirimler, kâğıt üzerinde kalmıştır. Sanayinin rekabet gücünün artırılabilmesi için enerji fiyatlarının dünya fiyatları düzeyine çekilmesi zorunludur. Elektrik satış fiyatının yüzde 30' dan fazlasını fon ve vergi yükü oluşturmaktadır. Yükü hafifletmeli, enerji yoğun sektörlerin oto prodüktör ünitelerini kurmaları teşvik edilmelidir.

12.1.3.Hammadde ve Aramalı Fiyatlarının Düşürülmesi

Maliyetlerin yükselmemesi için gerek devlet gerekse özel sektör, tekel durumundaki hammaddelerde fiyatlarını dünya fiyatlarının üstüne çıkarmamalı, hammadde ithalatına kolaylıklar getirilmelidir. İhracat yönelik her türlü mamûl veya yarı - mamûl maddelerin geçici kabul işlemlerine tabi tutulması ve sanayinin tam kapasite ile çalışması sağlanmalıdır.

KİT ürünlerinin iç piyasa satış fiyatlarının yüksek olması, firmaları ithalat yapmaya zorlamaktadır. Bu ürünlerin ihraç fiyatlarıyla yurtiçi satış fiyatları arasında ciddi bir fark vardır. Bu farkın anti - dumping

soruşturmasına neden olabileceğini de göz önüne alarak, üretimi devlet tarafından gerçekleştirilen sanayinin ana hammaddeleri, üretici - ihracatçı firmalara mutlaka ihraç edildikleri fiyatlardan sağlanmalıdır.

12.1.4.Kredi ve Finansman Kolaylıkları

Dünya standartlarına göre oldukça yüksek enflasyon ve kredi faizi ve buna dayalı finansman yükü, maliyetleri artırmaktadır. Eximbank fonlarının yetersizliği nedeniyle de ihracatın tamamını desteklemek mümkün olamamaktadır. İhracat için Eximbank fonlarının ve üretici bazında limitlerin artırılarak ihracatın tamamını kapsayacak şekle getirilmesi gerekmektedir.

Kaynak sıkıntısının en temel sorun olduğu günümüzde, doğrudan parasal teşviklerin sıfırlanma noktasında oluşu, Eximbank' ın Türk Lirası olarak talep edilen krediler yerine döviz kredilerini kullanılmak istemesi ihracatçıları zor durumda bırakmaktadır. Türk Lirası kredilerde firma ve banka limitlerinde iyileştirmeler zorunlu hale gelmiştir. Ayrıca, Eximbank' ın temel işlevlerinden olması gereken sigorta sistemi, yeterli yararı ve hızlı işlemeyi sağlayamadığı gibi, riskli pazarlara yönelik ihracat konusunda da destekten uzaktır. Bu nedenle Eximbank' ın ihracatın finansmanında ve sigorta sisteminde daha aktif rol oynaması, geçmişte yoğun olarak kullanım imkanı bulan ülke kredilerine yeniden işlerlik kazandırılması gereklidir.

12.2.Orta ve Uzun Vadeli Öneriler

12.2.1.Yurtdışı Pazarlama ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi

Gerek dünyadaki değişimi yakından takip etmek gerekse yabancı nihai alıcılara ülke mallarının tanıtımını en kısa yoldan yapmak için firma temsilcilerinin yurtdışı seyahatleri, fuar, özel haftalar, sürekli sergi ve bunun gibi tüm faaliyetlere katılmalar teşvik edilmeli ve özendirilmelidir.

Küçük ve orta ölçekli firmalar pazarlama ve tanıtım masraflarını karşılamakta güçlük çekmektedir. Belirli ölçülerde ihracat gerçekleştiren şirketlerin pazarlama faaliyetleri desteklenmelidir. Fuar organizasyonlarının

finanse edilmesi ve firma katılım paylarının çok düşük tutulması, ihracatımız için önemli potansiyel oluşturan ülkelerde bu faaliyetlerin yoğunlaştırılması gibi imkânlar sağlanmalıdır. Firmalara getirdikleri döviz oranında destek verilmelidir. Ayrıca, Yurtdışı mağazalarda ürün çeşitleri ve ihracatçı katılımları artırılmalıdır.

12.2.2.Nakliye Hizmetleri

Geçmiş yıllarda uygulanan navlun priminin yerine geçecek benzer bir uygulamanın başlatılması ihracatımızı arttırıcı yönde etkili olacaktır. Bu amaçla, öncelikli olarak ulaşım sektörüne çeki düzen verilmeli, tarım ürünlerinin nakliyesinde kullanılmak üzere özel vagonlar hazırlanmalıdır. Yeterli gemi seferleri olmayan ülkelere makul navlunlarla düzenli gemi seferleri konulmalı, uzak yol taşıma ve navlun maliyetlerinin düşürülmesi için tedbirler alınmalıdır. Karayolu nakliyesinde yüklenen malın kaderi tamamen sürücünün inisiyatifine bırakılmaktadır. Nakliye firmalarının da taşıdıkları yüke karşı sorumlu olmalarını sağlayacak düzenlemelere ihtiyaç vardır.

12.2.3.Ekonomik İstikrar

İhracatı arttırıcı bir diğer unsurda dış ticarete alınmış olan kararların kalıcı olması ve devamlılık göstermesidir. Alınan kararlar istikrar içinde uygulanmalı, yerine getirilemeyecek sözler verilmemelidir. İhracatçı ile ilgili otorite arasında oluşan güven ortamı zedelenmemelidir.

12.2.4.Devlet Kontrolü ve Oto Kontrol

Üretici bazda kalite kontrol ve oto kontrol sistemleri geliştirilmeli, bozuk ve kalitesiz mal ihracı önlenmelidir. İhracata konu olan ürünlerin ekimleri planlanmalı ve kontrol edilmelidir. Birbirini baltalamak maksadıyla aynı mal için düşük fiyat veren, kalitesiz mal gönderen şirketler cezalandırılmalıdır.

12.2.5.Bürokrasi

Kırtasiyeciliğin ve zaman kaybının önlenmesi bakımından, ihracat ile ilgili kurum ve kuruluşlardan ayrı ayrı belge temini yerine, bu kuruluşlara ait bilgi ve onayı içeren tek bir belgeyle işlemlerin yürütülmesine imkân tanınması yerinde olacaktır. Uygulamaların hızlandırılması için ibraz edilen belgenin aksi sabit oluncaya kadar doğru kabul edilmesi prensibinden hareket edilmelidir ve teyit işlemi sonraya bırakılmalıdır.

12.2.6.Eğitim

Küçük ve orta boy işletmelerin ihracata yönlendirilebilmesi için eğitim, kurs, seminer gibi faaliyetlere daha fazla ağırlık verilmeli bu yöndeki her türlü faaliyetler desteklenmelidir. Gümrük Birliği' ne geçiş döneminde özellikle ihracatçılar firmalar ve konuyla ilgili kurum ve kuruluşlara AB normlarına uyum, ISO serileri ve diğer standartlarla ilgili bilgilendirme işleminin yapılması, önemli faydalar sağlayacaktır. Gümrük Birliği' de dikkate alınarak, gümrüklerde görevli personelin eğitim düzey ve kalitesinin yükseltilmesi gereklidir.

SONUÇ

1950'lerden itibaren dış ticaret hacminin artması ile birlikte dünya ekonomileri birbirlerine bağımlı hale gelmiştir. Yaşanan hızlı ve önemli iktisadi gelişmeler çerçevesinde dünya ekonomisi küreselleşmiş ve bölgesel entegrasyon hareketleri hız kazanmıştır. Bu ortamda bazı ülkeler çeşitli tarife dışı engeller ile ithalatı kısıtlamakta, kotalar koymakta, kota koymadığı yerlerde standart koymaktadırlar. Ancak, tarife dışı engellere rağmen dünya ticareti, üretim hacminden hızlı gelişmeye devam etmektedir. Dünya ülkeleri bir taraftan tüm ülkeler için çok yönlü ticaretin geliştirilmesini sağlayacak çabalarını sürdürmekte bir taraftan da bölgesel entegrasyonların sağlayacağı katkılardan en üst düzeyde yararlanmak için gayret göstermektedirler.

Türkiye özellikle 1980'li yıllardan itibaren dünyada görülen bu gelişmelere paralel olarak rekabete açık ekonominin ilke ve esaslarının geliştirilmesi yönünde önemli mesafeler katetmiştir. Bu çerçevede devletin ekonomiye müdahalesi azaltılmış, düzenleyici rolü ön plana çıkartılmıştır. Dış ticaret büyük ölçüde serbestleştirilmiş ve daha sonra sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır. Bu arada Türkiye Gümrük Birliği Anlaşması' nı hayata geçirmiştir.

Türkiye planlı döneme gelinceye kadar ihracat teşvikleri konusunda yetersiz kalmıştır. Planlı dönemde vergi iadesi ile başlayan ihracat teşviklerine zamanla krediler eşlik etmiştir. Bu teşviklerin yanısıra vergi, resim ve harç istisnaları, gümrük muafiyetleri ve fon destekleri sağlanmıştır. 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren Eximbank'ın faaliyete geçmesi ile kredilerde ihtisaslaşmaya gidilmiştir. Ayrıca, garanti ve sigorta programları ile ihracatçılara önemli katkılar sağlanmıştır.

1980 - 1989 yılları arasında vergi iade teşvikinden faydalanan belli

başı sektörlerde yapılan analizlerde, bu sektörlere verilen vergi iade teşvikleri ile ihracatları arasında pozitif fakat zayıf bir ilişkinin varlığının söylenebileceği görülmüştür. Yine aynı dönemde ihracat kredileri için yapılan analizlerde ticari banka kredilerinin ihracat artışlarını açıklamada önemli bir yer tuttuğu görülmüştür. Merkez Bankası kredilerinin ise ihracatın geliştirilmesinde etkili olmadığı söylenebilir.

İhracatı teşvik tedbirleri, GATT' a taraf olunmasının ve AB ile gümrük birliğine gidilmesinin ardından yeniden düzenlenmiştir. Yöntem olarak, parasal teşviklerden ziyade üretim aşamasında etkili olacak uygulamalara geçilmiştir. Bu çerçevede; ucuz hammadde temini, üretim ve satış aşamalarında finansman desteği, gümrük muafiyetleri, garanti ve sigorta programları uygulamaya konulmuştur. AR-GE, çevre faaliyetlerini destekleme, yurt dışındaki fuarlara katılımı destekleme, ülke içinde düzenlenen uluslararası ihtisas fuarlarına katılımı destekleme, ihracat yapan firmaların pazar araştırmalarını destekleme, yurt dışı ofis kurma mağaza açma ve tanıtım faaliyetlerini destekleme, eğitim, tarım desteği gibi uluslararası anlaşmalara uygun teşvikler kanunlaştırılarak yürürlüğe konulmuştur. Bununla beraber, gelinen aşamada kalınmayıp söz konusu uygulamaların verimliliğini arttırıcı politikaların oluşturularak devreye sokulması gerekmektedir.

Bütün bu gelişmeler ihracatın artırılması için tek başına yeterli değildir. Hükümetler tarafından müzakere edilen liberalleşme önlemleri sonucunda ortaya çıkacak avantajlardan faydalanmak açısından başlıca sorumluluk iş çevrelerine düşmektedir. Tarifelerde indirimle gidilmesi ve ticari engellerin kaldırılması ticareti otomatik olarak artırmayacaktır. Bu, ancak iş çevrelerinin uygun ihracat geliştirme stratejilerini belirlemesi ile mümkün olacaktır. Uruguay Round sonuçları iş çevreleri açısından hem fırsatlar hem de zorluklar getirmektedir. Söz konusu zorluklar tarifelerin ve diğer önlemlerin kaldırılmasıyla yerli ve yabancı pazarlarda artacak olan rekabetten kaynaklanacaktır. Uruguay Round sonucunda DTÖ' nün ve daha gelişmiş bir hukuki sistemin kurulmasıyla, artan rekabetin hakça ve adil olacağı

beklenmektedir. Hukuki sistem iş çevrelerinin lehine pek çok hak da sağlamıştır. İş çevrelerinin sistemden ve bu haklardan yararlanabilmesi sistemin kurallarının anlaşılmasıyla mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- ALPAN Şule
İhracat Finansman Aracı Olarak
İhracat Garantisi Sistemi ve Türkiye' deki
Muhtemel Uygulama, İGEME
- KARLUK S.Rıdvan
Türkiye'de İhracata Yönelik Dış Ticaret
Politikası ve İhracatın Yapısal Analizi,
Eskişehir, 1981
- _____
- _____
- KUTLU Erol
Türkiye Ekonomisi, Eskişehir, 1995
- NARLI Ayşenur
Gümrük Birliği Dönemecinde Türkiye,
Ankara, 1997, Turhan Kitabevi
- TOGAN Sübidey
Dünya Ekonomisi, Eskişehir, 1995,
- TOMANBAY Mehmet
İhracatı Teşvik Tedbirlerinin Tarihsel
Gelişimi, HDTM
- YİĞİT Mehmet
Türk Eximbank Araştırma Dizisi 1
Dış Ticaret Rejimi ve İhracatın
Finansmanı, Ankara, 1995
- İhracat ve İhracat Teşviklerinin
Ekonomik Analizi, Kütahya, 1996

KAYNAKÇA

- ALPAN Şule **İhracat Finansman Aracı Olarak
İhracat Garantisi Sistemi ve Türkiye' deki
Muhtemel Uygulama, İGEME**
- KARLUK S.Rıdvan **Türkiye'de İhracata Yönelik Dış Ticaret
Politikası ve İhracatın Yapısal Analizi,
Eskişehir, 1981**
- _____ **Türkiye Ekonomisi, Eskişehir, 1995**
- _____ **Gümrük Birliği Dönemecinde Türkiye,
Ankara, 1997, Turhan Kitabevi**
- KUTLU Erol **Dünya Ekonomisi, Eskişehir, 1995,**
- NARLI Ayşenur **İhracatı Teşvik Tedbirlerinin Tarihsel
Gelişimi, HDTM**
- TOGAN Sübidey **Türk Eximbank Araştırma Dizisi 1**
- TOMANBAY Mehmet **Dış Ticaret Rejimi ve İhracatın
Finansmanı, Ankara, 1995**
- YİĞİT Mehmet **İhracat ve İhracat Teşviklerinin
Ekonomik Analizi, Kütahya, 1996**

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Döviz Kazandırıcı Faaliyetler Özel İhtisas Komisyonu Rapor Taslağı, ASO, Kasım, 1988

Dünya Gazetesi, 3 Nisan 1996

50 Yılda Türkiye'de İhracatı Teşvik Tedbirleri, Ticaret Bakanlığı, Ankara, 1974

GATT - URUGUAY ROUND Uluslararası Ticarete ve İş Çevrelerine Etkileri, İGEME, Ankara, Kasım, 1996

İhracat Kredi Sigortası ve Türkiye Değerlendirmesi, İGEME

İhracat Pazar Araştırmasına Giriş, Ege Üniversitesi S.B.E.Y.1, İzmir, 1983

İhracatı Teşvik Mevzuatı

İhracatın Desteklenmesi Mevzuatı, 1996

İhracatın Geliştirilmesi ve Ortak Pazarlama Grupları, TOBB, Ankara, 1992

İhracatın Sorunları ve Çözüm Önerileri, Türkiye İhracatçılar Meclisi, Mayıs, 1995

İhracatta Görünüm Dergisi, Türkiye İhracatçılar Meclisi

Sanayileşmede Teşvik Sistemleri, TÜSİAD, Aralık, 1990

Türk Eximbank Faaliyet Raporu, Eximbank, 1996

Uluslararası İktisat, A.Ö.F. Yayınları, Eskişehir, 1992

Yatırımların ve İhracatın Teşviki ve Uygulama Esasları, D.P.T., Ankara, 1968